

KAREL ČAPEK

KNIHA APOKRYFŮ¹

PROMÉTHEŮV TREST

Pochrchlávaje a hekaje po dlouhém průvodním řízení odebral se mimořádný senát k poradě, jež se konala ve stínu posvátné olivy.

„Tak, pánové,” zívł Hypométheus, předseda senátu. „Ale že se nám to zadrželo protáhlo. Já myslím, že bych nemusel ani podávat resumé, no ale aby nebylo formálních námitek – – Tak tedy obžalovaný Prométheus, zdejší občan, byv pohnán před soud, že vynalezl oheň a tím jaksi – ehm ehm – porušil stávající řád, se přiznal, že: za prvé skutečně vynalezl oheň; dále že je s to, kdykoliv se mu zlíbí, vyvolati týž činností zvanou křesání; za třetí že toto tajemství, respektive pohoršující objev nikterak řádně nezatajil ani neoznámil na příslušném místě, nýbrž jej svévolně prozradil, potažmo dal v užívání nepovolaným lidem, jak je dosvědčeno výpověďmi dotyčných osob, které jsme právě vyslechli. Já myslím, že to stačí a že bychom mohli hned přikročit k hlasování o vině a rozsudku.”

„Promiňte, pane předsedo,” namítl přisedící Apométheus, „ale soudil bych, že vzhledem k vážnosti tohoto mimořádného tribunálu by snad přece jen bylo vhodnější, abychom k vynesení rozsudku přikročili až po důkladné poradě a – abych tak řekl – všestranné rozpravě.”

„Jak chcete, pánové,” přivólil konciliantní Hypométheus. „Věc je sice jasná, ale chce-li někdo z vás ještě něco poznamenat, prosím.”

„Já bych si dovolil připomenout,” ozval se votant Amétheus a řádně odkašlal, „že podle mého mínění by se měla na celé věci zdůraznit zvláště jedna stránka. Pánové, já mám na mysli stránku náboženskou. Račte dovolit, co je to ten oheň? Co je to ta vykřesaná jiskra? Jak doznal Prométheus sám, není to nic jiného nežli blesk a blesk, jak je obecně známo, je projevem zvláštní moci Dia Hromovládcce. Račte mně vysvětlit, pánové, jak přijde takový nějaký Prométheus k božímu ohni? Jakým právem se ho zmocnil? Kde vůbec jej vzal?

¹ Čapek K., *Menší prózy*, Praha 1992 (redakčně upraveno).

Prométheus nám chce namluvit, že jej prostě vynalezl; ale to jsou hloupé výmluvy, – kdyby to bylo tak nevinné, proč by nevynalezl oheň například někdo z nás? Podle mého přesvědčení, pánové, Prométheus ten oheň prostě ukradl, a to našim bohům. Jeho zapírání a vytáčky nás nezmatou. Já bych jeho trestný čin kvalifikoval jednak jako obyčejnou krádež, jednak jako zločin rouhání a svatokrádeže. A my jsme tady proto, abychom co nejpřísněji potrestali tuto bezbožnou opovážlivost a chránili posvátný majetek našich národních bohů. Jen to jsem chtěl říci,” končil Amétheus a rázně se vysmrkal do cípu své chlamydy.

„Dobře řečeno,” souhlasil Hypométheus. „Má ještě někdo co poznamenat?”

„Prosím za prominutí,” děl Apométheus, „ale já nemohu souhlasit s vývody váženého pana kolegy. Já jsem se na to díval, jak řečený Prométheus rozzíhal ten oheň; a řeknu vám upřímně, pánové, vždyť – mezi námi – na tom docela nic není. Objevit oheň, to by dovedl každý lenoch, povaleč a pasák koz; my jsme na to nepřišli jen proto, že vážný člověk, to se rozumí, nemá ani pokdy, ani pomyšlení, aby si pohrával s nějakým křesáním kamínků. Ujišťuji pana kolegu Améthea, že to jsou docela obyčejné přírodní síly, jimiž se zabývatí není důstojno myslícího člověka, neřkuli bohů. Podle mého soudu je oheň úkaz příliš malicherný, než aby se nějak týkal věcí nám všem svatých. Ale věc má jinou stránku, na kterou musím obrátit pozornost pánů kolegů. Zdá se totiž, že oheň je živel velmi nebezpečný, ba dokonce škodlivý. Slyšeli jste řadu svědků, kteří vypověděli, že zkoušejíce Prométheův klukovský vynález utrpěli těžké popáleniny, ba v některých případech i škody na majetku. Pánové, rozšíří-li se vinou Prométheovou užívání ohně, čemuž bohužel se už nedá zabránit, nebude si nikdo z nás jist životem, ba ani majetkem; ale to, pánové, může znamenat konec veškeré civilizace. Stačí sebemenší neopatrnost – a před čím se zastaví ten nepokojný živel? Prométheus, pánové, se dopustil trestuhodné lehkomyšlnosti tím, že uvedl na svět věc tak škodlivou. Já bych jeho vinu formuloval jako zločin těžkého ublížení na těle a ohrožování veřejné bezpečnosti. Vzhledem k tomu jsem pro doživotní trest na svobodě s tvrdým lůžkem a okovy. Domluvil jsem, pane předsedo.”

„Máte, kolego, docela pravdu,” zafuněl Hypométheus. „Jen bych ještě podotkl, pánové, k čemu nám vůbec bylo třeba nějakého ohně? Copak užívali ohně naši předkové? Přijít s něčím takovým, to je prostě neúcta k zděděnému řádu, to je – ehm, jenom podvrtná činnost. Zahrávání s ohněm, to nám tak ještě chybělo! A uvažte, pánové, kam to povede: lidé u ohně zbytečně zchoulostiví, budou se válet v teple a pohodlí, místo aby – nu, místo aby bojovali a podobně. Pojde z toho jen změkčilost, úpadek mravů a – ehm, vůbec nepořádek a podobně.

Zkrátka něco se už musí stát proti takovým nezdravým úkazům, pánové. Doba je vážná, a vůbec. Jen to jsem chtěl připomenout.”

„Velmi správně,” ozval se Antimétheus. „My všichni zajisté souhlasíme s naším panem předsedou, že Prométheův oheň může mít nedozírné následky. Pánové, netajme si, je to ohromná věc. Mít oheň ve své moci – jaké nové možnosti se tu otvírají! Uvádím jen namátkou: spálit nepřátelům úrodu, zažehnout jim olivové háje a tak dále. Ohněm, pánové, je nám lidem dána nová síla a nová zbraň; ohněm se stáváme skoro rovni bohům,” šeptal Antimétheus a náhle ostře vybuchl: „Žaluji na Prométhea, že tento božský a nepřekonatelný živel ohně svěřil pasákům i otrokům, komukoliv, kdo přišel; že jej neodevzdal povolaným rukám, které by ho střehly jako státní poklad a jím vládly. Žaluji na Prométhea, že tímto způsobem zpronevěřil objev ohně, který měl býti tajemstvím knížat. Žaluji na Prométhea,” křičel vzrušeně Antimétheus, „že naučil rozněcovat oheň i cizince! Že jej nezatajil ani před našimi nepřáteli! Prométheus ukradl oheň nám tím, že jej dal všem! Žaluji Prométhea z velezrady! Žaluji ho z úkladů proti obci!” Antimétheus se křikem až rozkašlal. „Navrhují trest smrti,” vypravil ze sebe.

„Tak, pánové,” promluvil Hypométheus, „hlásí se ještě někdo o slovo? Tedy podle náhledu soudu je obžalovaný Prométheus shledán vinným jednak zločinem rouhání a svatokrádeže, jednak zločinem těžkého ublížení na těle, potažmo poškození cizího majetku a ohrožování veřejné bezpečnosti, jednak zločinem velezrady. Pánové, navrhuji uvaliti na něho buď doživotní trest na svobodě zostřený tvrdým lůžkem a pouty, nebo trest smrti. Ehm.”

„Nebo obojí,” vyhrkl zamyšleně Amétheus. „Aby se vyhovělo oběma návrhům.”

„Jak to, obojí trest?” ptal se předseda.

„Právě o tom přemýšlím,” bručel Amétheus. „Šlo by to třeba tak... odsoudit Prométhea k tomu, aby byl doživotně připoután ke skále..., ať mu třeba supové vyklouvají jeho bezbožná játra, račte rozumět?”

„To by šlo,” děl uspokojeně Hypométheus. „Pánové, to by byl jednou exemplární trest na takové – ehm, zločinné výstřelky, že ano? Má někdo nějakou námitku? Tak bychom byli hotovi.”

* * *

„A proč jste, tati, toho Prométhea odsoudili k smrti?“ ptal se Hypométhea při večeři jeho syn Epimétheus.

„Tomu ty nerozumíš,“ bručel Hypométheus ohryzuje přitom skopovou kýtku. „Panečku, taková pečená kýta přece jen chutná líp než syrová; tak vida, k něčemu je ten oheň přece jen dobrý. – To byly důvody veřejného zájmu, víš? Kampak by to vedlo, kdyby kdekdo směl beztrestně přijít s něčím velikým, no ne? Ale něco tomu masu ještě chybí – Už to mám!“ zvolal radostně. „Pečená kýta by se měla posolit a potřít česnekem! To je to pravé! Hochu, to přece je objev! Vidiš, na to by takový Prométheus nepřišel!“

Lidové noviny 5. 6. 1932

O ÚPADKU DOBY

Před jeskyní bylo ticho. Mužové odešli hned zrána mávajíce oštěpy směrem k Blansku nebo k Rájci, kde bylo vystopováno stádo sobů; ženy zatím po lese sbíraly bobule klikvy a jen časem bylo slyšet jejich ječivý pokřik a repetění; děti se nejspíš čabraly dole v potoce – ostatně kdo by se těch harantů dohlídal, holoty darebné a zvlčilé. A tož starý pračlověk Janeček klímal v tom vzácném tichu na mírném slunci říjnovém; po pravdě řečeno chrápal a v nose mu hvízdalo, ale dělal, jako by nespal, nýbrž jako by střežil jeskyni kmene a panoval nad ní, jakož se sluší na starého náčelníka.

Stará Janečková rozložila čerstvou kůži medvědí a jala se ji oškrabovat ostrým pazourkem. To se musí dělat důkladně, píd' po pidi – a ne jako to dělá mladá, napadlo starou Janečkovou; to famfárum to jen tak halabala odrbe a už zas běží muchlat a muckat se s dětmi – takové kůže, myslí si stará Janečková, nic nevydrží, kdepak, ztyří nebo se zapaří; ale já se jí do ničeho plést nebudu, myslí si paní Janečková, když jí to neřekne syn – Jen co je pravda, šetřit mladá neumí. A tady je ta kožišina propíchnuta, zrovna uprostřed hřbetu! Lidi drazí, trne stará paní, kterýpak nekola toho medvěda píchal do zad? Vždyť se tím zkazí celá kůže! To by můj jakživ neudělal, říká si stařena roztrpčeně, ten se vždycky strefoval do krku –

„Ah ja,“ zahekal v tu chvíli starý Janeček a vytřel si oči. „Ještě nejsou zpátky?“

„Kdepak,“ bručela stará paní. „To si počkáš.“

„Tja,“ vzdychnul stařík a rozespale mžoural. „Kdepak ti. No ja. A kde jsou ženské?“

„Hlídám je?“ zavrčela stará. „To víš, někde trajdají –“

„Ah jaja,“ zívnuł děda Janeček. „Někde trajdají. Místo aby – místo aby, řekněme, to nebo to – Tož tak. To to vypadá!“

Bylo ticho: jen stará Janečková rychle a se zlostnou horlivostí oškrabovala syrovou kůži.

„Povídám,“ ozval se Janeček drbaje se zamyšleně na zádech. „Uvidíš, že zas nic nepřinesou. To dá rozum: s těmi jejich nanicovatými koštěnými oštěpy – A já pořád říkám synovi: koukej, žádná kost přece není dost tvrdá a pevná, aby se z ní dělaly oštěpy! – To přec musíš uznat i ty jako ženská, že ani kost, ani paroh nemá tu tento – takovou průbojnost, víš? Trefíš s tím do kosti a kostí kost neprorazíš, no ne? To dá rozum. To takový kamenný oštěp, holenku – To se ví, dá to víc práce, ale zato je to, panečku, nástroj – A copak si dá syn říci?“

„To víš,“ děla trpce paní Janečková. „Dnes už si nikdo nedá poroučet.“

„Vždyť já nikomu neporoučím,“ rozčiloval se děda. „Ale ani poradit si nedají! Včera jsem ti našel tamhle pod skalou takový pěkný, placatý úlomek pazourkový. Stačilo by drobet jej po krajích přitesat, aby byl ostřejší, a byl by to hrot oštěpu jedna radost. Tak to vemu domů a ukážu synovi: Koukej, to je kámen, co? – Je, on na to. Ale co s ním, tati? – Inu, jářku, ten by se mohl přisekat na oštěp. – Ale jděte, tatínku, povídá on, kdo by se s tím tesal a piplal? Vždyť toho starého haraburdí máme v jeskyni celé hromady a stejně to k ničemu není; ani na dřevci to nedrží, ať se to přiváže jak chce, tak co s tím? – Lenoši jsou to,“ rozkřikl se prudce staroch. „Dnes už se nikomu nechce opracovat pořádně kus pazourku, to je to! Pohodlní jsou! To se ví, takový koštěný hrot je udělán jedna dvě, ale taky se ti každou chvíli zlomí. A to prý je jedno, říká syn, tak se dá nový a je to. No ja, ale kam to takhle přivedou? Každou chvíli nový oštěp! Řekni sama, kdo tohle jakživ viděl? Holenku, to takový pořádný pazourkový hrot musel vydržet léta letoucí! Ale já říkám, ono dojde na má slova: však oni se jednou ještě rádi vrátí k těm našim poctivým kamenným zbraním! Proto já schovávám, kde co najdu: staré šípy a mlaty a pazourkové nože – A to prý je haraburdí!“

Starý pán se až dusil zármutkem a pohoršením. „No vidíš,“ ozvala se paní Janečková, aby ho přivedla na jiné myšlenky. „To máš jako s těmi kůžemi. Maminko, říká mně mladá, načpak se s tím tolik oškrabovat, škoda té práce; zkuste jednou vydělávat kůži popelem, to aspoň nesmrdí. Mne budeš učit,“ utrhla se stařena na nepřítomnou snachu, „já vím, co vím! Odjakživa se kůže jenom oškrabovaly, a jaké to byly kůže! To se ví, je-li ti škoda práce – Jen

když se mohou nějak té práci vyhnout! Proto pořád něco vymýšlejí a zajinačují – Vydělávat kůži popelem! Kdopak to kdy slyšel!”

„To už tak máš,” zívá Janeček. „Kdepak, to jim není dost dobré, jak jsme to dělali my. A že prý jsou kamenné zbraně nepohodlné do ruky. To teda je pravda, my jsme se na pohodlí tuze neohlíželi; ale dnes – nonono, abyste si neotlačili ručičky! Řekni sama, kam to takhle povede? Vem si ty dnešní děti. Jen je, dědečku, nechte, říká snacha, ať si hrají. Ja, ale co z nich jednou bude?”

„Kdyby to aspoň nedělalo takový tartas,” žalovala stará paní. „Nezvedené je to, jen co je pravda!”

„To máš tu dnešní výchovu,” kázal starý Janeček. „A když semhle tamhle něco povím synovi, řekne: Tatínku, tomu vy už nerozumíte, dnes je jiná doba, jiná epocha – Vždyť prý, říká, ani ty koštěné zbraně nejsou ještě to poslední slovo; jednou, říká, přijdou lidé na ještě onačejší materiál – No víš, tohle už přestává všecko: jako by kdo kdy viděl jiný pevný materiál než kámen, dřevo nebo kost! To musíš uznat sama jako hloupá ženská, že – že – že to přesahuje všechny meze!”

Paní Janečkové klesly ruce do klína. „Ty,” řekla, „a kde se v nich ty nesmysly berou?”

„No, prý je to teď moderní,” žmoulal bezzubě staroch. „Prosím tě, tamhle v tu stranu, čtyři dny cesty odtud, přivandroval nějaký nový kmen, taková cizí holota, a ti prý to tak dělají – Abys věděla, ty všechny hlouposti mají naši od nich. Ty koštěné zbraně a všecko. Dokonce – – dokonce to od nich kupují,” křikl rozčileně. „Za naše dobré kožišiny! Jako by kdy od cizích přišlo něco dobrého! Jen si nic nezačínat se žádnou cizí pakází! A vůbec, to je stará zkušenost po předcích: každý cizinec se má bez okolků přepadnout a odkrouhnout. Tak to bývalo odjakživa: žádné cavyky, a pobít. Ale kdepak, tati, říká syn, dnes jsou jiné poměry, ona se teď zavádí výměna zboží – Výměna zboží! Když někoho pobiju a poberu mu, co má, tak dostanu jeho zboží a nic mu za to nedám – nač nějaká výměna? – Kdepak, tati, říká syn, přitom platíte lidskými životy a těch je škoda! – Tak tady to máš: prý je škoda lidských životů! To jsou ty dnešní názory,” brumlal starý pán znechuceně. „Zbabělci jsou, to je to celé. Prý škoda životů! A jak se jednou, řekni, uživí tolik lidí, když se nebudou pobíjet. Vždyť už teď je těch sobů po čerchmantech málo! Vida je, lidských životů je jim líto; ale k tradici úctu nemají, svých předků a rodičů si neváží – Vždyť je to spoušť,” vyhrkl prudce děda Janeček. „Tuhle koukám, jeden takový usmrkanec čmalíkuje hlinkou na stěnu jeskyně podobu bizona. Já mu dal

pohlavek, ale syn říká: Jen ho nechte, vždyť ten bizon je jako živý! – No to už přestává všecko! Copak se kdy dělaly takové zbytečnosti? Nemáš-li co na práci, kluku, tak otesávej nějaký pazourek, ale nemaluj bizony na stěnu! Kdopak ví, ještě to přivodí bžundu našim lovcům, no ne? Nač nám je třeba takových pitomostí?”

Paní Janečková sevřela přísně rty. „Kdyby jen bizoni,” utrousila po chvílce.

„Co teda?” ptal se děda.

„Ale nic,” bránila se paní Janečková, „mně je hanba to říct – Tak abys věděl,” rozhodla se náhle, „dnes ráno jsem našla... v jeskyni... kus mamutího klu. Byl vyřezaný jako... jako nahatá ženská. Prsy a všecko, víš?”

„Ale jdi,” užasl staroch. „A kdo to vyřezal?”

Paní Janečková pokrčila pohoršeně rameny. „Kdopak ví. Asi někdo z mladých. Já jsem to hodila do ohně, ale takovéhle prsy to mělo! Fuj!”

„– No to už dál nejde,” vydralo se z dědy Janečka. „To přece je zvrhlost! Vidiš, to mají z toho, že řezou všechno možné z kostí! Nám taková nestydatost jakživa na mysl nepřišla, protože z pazourku by to ani nešlo udělat – Tam to vede! To jsou ty jejich vynálezy! Pořád budou něco vymýšlet, pořád budou něco nového zavádět, až všechno zhuntují a zničí – A já říkám,” zvolal pračlověk Janeček v prorockém osvětlení, „že dlouho to už trvat nebude!”

Lidové noviny 24. 12. 1931

JAKO ZA STARÝCH ČASŮ

K Eupatorovi, občanu thébskému a košíkáři, který seděl na dvorku pletl své koše, přiběhl jeho soused Filagoros a volal už z dálky: „Eupatore, Eupatore, nech svých košů a poslouvej! Dějí se hrozné věci!”

„Kde hoří?” tázal se Eupator a zdálo se, že chce vstát.

„To je horší než oheň,” pravil Filagoros. „Víš, co se stalo? Chtějí obžalovat našeho vojevůdce Nikomacha! Někteří říkají, že je vinen z nějakých piklů s Thesalskými, a jiní tvrdí, že se mu vytýkají jakési styky se Stranou Nespokojených. Pojď honem, srocujeme se na agoře!”

„A co bych tam dělal?” tázal se Eupator nerozhodně.

„Je to hrozně důležité,” mluvil Filagoros. „Už je tam plno řečníků; jedni tvrdí, že je nevinný, a druzí říkají, že je vinný. Pojď je poslouchat!”

„Počkej,” řekl Eupator, „jen co dodělám tenhle košík. A řekni mně, z čeho vlastně je ten Nikomachos vinný?”

„To se právě neví,” pravil soused. „Říká se to a ono, ale úřady mlčí, protože prý ještě není vyšetřování skončeno. Ale na agoře ti je mela, to bys měl vidět! Někteří křičí, že Nikomachos je nevinný –”

„Počkej trochu; jak mohou křičet, že je nevinný, když nevědí docela jistě, z čeho je vinný?”

„To je jedno; každý něco slyšel a mluví jen o tom, co slyšel. Každý má právo mluvit o tom, co slyšel, či ne? Já bych věřil, že Nikomachos nás chtěl zradit Thesalským; jeden to tam říkal a povídal, že jeden jeho známý viděl nějaký dopis. Ale jeden člověk říkal, že to je spiknutí proti Nikomachovi a že prý o tom ví věci – Prý je do toho zapletena i vláda obce. Slyšíš, Eupatore? Ted' je otázka –”

„Počkej,” řekl košíkář, „ted' je otázka: jsou zákony, které jsme si dali, dobré, nebo špatné? Mluvil o tom někdo na agoře?”

„Ne, ale o to přece nejde; jde o Nikomacha.”

„A říká někdo na agoře, že úředníci, kteří vyšetřují Nikomacha, jsou špatní a nespravedliví?”

„Ne, o tom se vůbec nemluvalo.”

„O čem se tedy mluvilo?”

„Vždyť ti to říkám: o tom, je-li Nikomachos vinný, nebo nevinný.”

„Poslyš, Filagore, kdyby se tvá žena pohádala s řezníkem, že jí nedal dobrou libru masa, co uděláš?”

„Pomohu své ženě.”

„Ba ne; podíváš se, má-li ten řezník dobré závaží.”

„To vím i bez tebe, člověče.”

„Tak vidíš. A potom se podíváš, jsou-li v pořádku váhy.”

„Ani to mně nemusíš říkat, Eupatore.”

„To jsem rád. A když jsou závaží i váhy v pořádku, podíváš se, kolik ten kus masa váží, a vidíš hned, má-li pravdu řezník, nebo tvá žena. To je zvláštní, Filagore, že lidé jsou chytřejší, jde-li o jejich kus masa, než jde-li o veřejné věci. Je Nikomachos vinen, či nevinen? To se ukáže na vahách, jsou-li váhy v pořádku. Ale má-li se dobře vážit, nesmí se foukat na miský vah, aby se naklonily na tu nebo na onu stranu. Proč tvrdíte, že úředníci, kteří mají vyšetřovat tu Nikomachovu věc, jsou podvodníci nebo co?”

„To nikdo neřekl, Eupatore.”

„Myslel jsem, že jim nevěříte; ale nemáte-li proč jim nevěřit, proč jim u všech všudy foukáte do jejich misek? Buď je to proto, že vám nezáleží na tom, aby se zjevila pravda, nebo proto, že se vám to jen hodí k tomu, abyste se mohli rozdělit na dvě strany a hádat se. Hrom do vás všech, Filagore; já nevím, je-li Nikomachos vinen, ale vy všichni jste zatraceně vinni tím, že byste rádi porušili spravedlnost. A je zvláštní, jak jsou letos pruty špatné; ohýbají se jako provázky, ale nemají žádnou pevnost. Mělo by být tepleji, Filagore; ale to je v rukou bohů, a ne nás lidí.”

Lidové noviny 3. 8. 1926

THERSITES

Byla noc a mužové achajští sesedli se blíže k ohněm.

„Ta skopová zas nebyla k žrádlu,” ozval se Thersites dloubaje se v zubech. „Já se vám divím, Achajci, že si to necháte líbit. Vsadil bych se, že oni měli k večeři nejmín beránky zimrlíky; ale to se ví, pro nás, staré vojáky, je smradlavý kozel dost dobrý. Lidi, když si vzpomenu na to skopové u nás v Řecku —”

„Nech toho, Thersite,” bručel tatík Eupator. „Válka je válka.”

„Válka,” děl Thersites. „Prosím tě, čemu říkáš válka? Tomu, že se tady pomalu desátý rok flákáme pro nic za nic? Já vám řeknu, mládenci, co to je: to není žádná válka, to si jen ti páni vojevůdci a hodnostáři udělali na státní útraty výlet; a my, staří vojáci, my máme otvírat hubu na to, jak nějaký floutek, utřinos a mámin synáček běhá po táboře a naparuje se svým štítem. Tak je to, holenku.”

„To myslíš Achilla Péleovce,” řekl mladý Laomedon.

„Toho nebo jiného,” prohlásil Thersites. „Kdo má oči v hlavě, ví, na koho to padá. Páni, to nám přece nikdo nenamluví: kdyby šlo opravdu o to, dobýt té pitomé Tróje, tak jsme ji už dávno měli. Jen pořádně kýchnout a byla by na hromadě. Pročpak se nepodnikne útok proti hlavní bráně? Víte, takový důkladný impozantní šurm s křikem, hrozbami a zpěvem válečných písní – a hned by byl konec vojny.”

„Hm,” brumlal rozvážný Eupator, „křikem Trója nepadne.”

„A to se moc mejlíš,” hlaholil Thersites. „To ví každé dítě, že Trojští jsou zbabělci, skety, svrabaři a chamradí. Jen jim jednou pěkně od plic ukázat, kdo jsme my, Řekové! To byste koukali, jak by zalezli a škemrali o milost! Stačilo by sem tam přepadnout trojské ženské, když jdou večer pro vodu.”

„Přepadat ženské,” krčil rameny megarský Hippodamos, „to se, Thersite, nedělá.”

„Válka je válka,” zvolal Thersites udatně. „Ty jsi mi, Hippodame, pěkný vlastenec! Myslíš, že vyhraje válku tím, že milostpán Achilles jednou za čtvrt roku uspořádá veřejné potýkání s tím vozembouchem Hektorem? Člověče, ti dva to mají smluvené a sehrané jedna radost; jejich souboje, to je sólo numero, aby si jelimánci mysleli, že ti dva za ně bojují! Hej, Trójo, hej, Helado, pojd'te čumět na pány hrdiny! A my ostatní, my nejsme nic, naše utrpení je pro kočku, o nás ani pes neštěkne. Já vám něco povím, Achajci: Achilles dělá hrdinu jen proto, aby sebral všechnu smetanu a nás připravil o válečnické zásluhy; chce, aby se mluvilo jen o něm, jako by on všechno, a ti druzí jakobysmet. Tak je to, mládenci. A ta válka se tak courá jen proto, aby se pan Achilles mohl nafukovat jako bůhví jaký rek. Se vám divím, že to nevidíte.”

„Prosím tě, Thersite,” ozval se mladý Laomedon, „co ti vlastně Achilles udělal?”

„Mně? Ani to nejmenší,” děl rozhořčeně Thersites. „Co mně je po něm? Abys věděl, já s ním ani nemluví; ale všechen lid už má plné zuby toho, jak se ten chlap dělá důležitý. Například to jeho trucování ve stanu. Žijeme v takové dějinné chvíli, kdy jde o čest naší Helady; celý svět se na nás dívá – a co dělá pan hrdina? Válí se ve stanu, a že prý nebude bojovat. Máme snad my za něj odřít dějinnou chvíli a čest celé Helady? Ale to máte tak: když to má jít do tuhého, zaleze Achilles do stanu a hraje uraženého. Pff, komedie! To máte ty národní hrdiny! Zbabělci jsou to.”

„Já nevím, Thersite,” pravil rozšafa Eupator. „Achilles je prý strašně uražen, protože Agamemnon poslal zpátky k rodičům tu jeho otrokyni, jakpak ona se jmenuje, Briseovna nebo Chryseovna, tak nějak. Péleovec z toho dělá věc prestiže, ale já myslím, že měl to děvče doopravdy rád. Holenku, to nebude žádná komedie.”

„Mně budeš něco říkat,” děl Thersites. „Já vím dobře, jak to bylo. Agamemnon mu prostě tu holku přebral, víme? To se ví, má naloupených šperků habaděj a po ženském mase je jako kocour – Už je toho zrovna dost, těch ženských: kvůli té couře Heleně se válka začala a teď zase tohle – Slyšeli jste, že Helena poslední dobou drží s Hektorem? Lidi, tu už měl v Tróji kdekdo, i ten dědek nad hrobem, ten plesnivý Priamos. A pro takovou flundru my máme tadyhle strádat a bojovat? Děkuju nechci!”

„Říká se,” poznamenal ostýchavě mladý Laomedon, „že Helena je velmi krásná.”

„Povídali,” pravil Thersites opovržlivě. „Je odkvetlá ažaž a krom toho cumploch, jakému rovno není. Já bych za ni nedal ani pytlík bobů. Mládenci, já bych tak tomu hloupému Menelaovi přál, abychom tu válku vyhráli a on dostal Helenu zpátky. Celá Helenina krása je legenda, podvod a trochu líčidla.”

„A my,” děl Hippodamos, „my Danaové, Thersite, se bijeme za pouhou legendu?”

„Milý Hippodame,” řekl Thersites, „zdá se, že do toho nevidíš. My Helénové válčíme za první proto, aby starý lišák Agamemnon nahrabal plné pytle kořisti; za druhé proto, aby hejsek Achilles ukojil svou nezřízenou ctižádost; za třetí proto, aby podvodník Odysseus nás okrádal na válečných dodávkách; a konečně proto, aby jakýsi podplacený jarmareční zpěvák, nějaký Homér, nebo jak se ten pobuda jmenuje, za špinavých pár šestáků dělal slávu největším zrádcům řeckého národa a přitom hanobil, nebo aspoň umlčel ty pravé, skromné, obětavé hrdiny achajské, jako jste vy. Tak je to, Hippodame.”

„Největší zrádcové,” pravil Eupator, „to slovo je, Thersite, trochu silné.”

„Tak abyste věděli,” vyhrkl Thersites a ztlumil hlas, „já mám doklady o jejich zradě. Pánové, je to strašné. Já vám neřeknu všechno, co vím, ale jen jedno si запиšte za uši: že jsme prodáni. To přece musíte vidět sami: copak je myslitelné, že my, Řekové, nejstatečnější a nejvyspělejší národ na světě, bychom už dávno nedobyli toho trojského hnojiště a nezatočili s těmi žebráky a uličníky v Iliu, kdybychom už leta letoucí nebyli zrazováni? Což ty, Eupatore, považuješ nás, Achajce, za takové skety a psy, že bychom už dávno nebyli s tou špinavou Trójou

hotovi? Jsou snad Trojští lepší vojáci než my? Poslyš, Eupatore, myslíš-li to, pak nemůžeš být ani Řek, nýbrž nějaký Epirot nebo Thrák. Pravý řecký antický člověk musí s bolestí cítit, v jaké hanbě a lumpárně žijeme.”

„Pravda je,” mínil zamyšleně Hippodamos, „že se ta válka zatrápeně vleče.”

„Tak vidíš,” zvolal Thersites. „A já ti povím proč: protože Trojští mají své spojence a pomahače mezi námi. Snad víte, koho míním.”

„Koho?” řekl vážně Eupator. „Teď už to, Thersite, musíš dodělat, kdyžs to načal.”

„Nerad to říkám,” bránil se Thersites. „Vy mne, Danaové, znáte, že nedělám klepy; ale když myslíte, že to je ve veřejném zájmu, povím vám hroznou věc. Onehdy jsem hovořil s několika dobrými, statečnými Řeky; jako vlastenec mluvím o válce, o nepříteli, a jak už je má řecká, otevřená nátura, říkám, že Trójané, naši úhlavní a sveřepí nepřátelé, jsou smečka zbabělců, zlodějů, ničemů, otrapů a krys, že jejich Priamos je senilní dědek a jejich Hektor sketa. Uznáte přece, Achajové, to že je pravé řecké smýšlení. A tu najednou vystoupí ze stínu sám Agamemnon – už se ani nestydí špehovat! – a povídá: ‚Pomalů, Thersite; Trojští jsou dobří vojáci, Priamos je správný starý muž a Hektor je hrdina.‘ Nato se obrátil na patě a zmizel dřív, než jsem ho mohl po zásluze odbýt. Pánové, já zůstal jako opařený. A hele, řekl jsem si, odkud vítr vane! Teď už víme, kdo zanáší do našeho tábora rozvrat, malomyslnost a nepřátelskou propagandu. Jak máme potom vyhrát válku, když ti podlí Trójané mají své lidi, své stoupence v našem středu, ba hůř než to, přímo v našem hlavním stanu? A myslíte, Achajci, že takový zrádce dělá tu podkopnou práci pro nic za nic? Ba ne, holenu, ten nebude zadarmo vynášet do nebe naše národní nepřátele; ten za to musel, panečku, dostat od Trojských těžce zapláceno. Jen si to, mládenci, trochu srovnejte: válka se schválně vleče, Achilles byl úmyslně uražen, v našem vojsku je slyšet jen stesky a reptání, všude roste nekázeň – zkrátka všecko je jedna lumpárna a zlodějna. Na koho se podíváte, je zrádce, zaprodanec, cizák a čachrář. A když jim člověk přijde na jejich fínty, řeknou, že je rejpal a rozkladný živel. To má našinec za to, že chce bez ohledů vpravo nebo vlevo sloužit jenom svému národu a jeho cti a slávě! To jsme to my, antičtí Řekové, dopracovali! Že se nezalkneme vším tím bahnem! Jednou se bude o naší době psát jako o periodě nejhlubšího národního zneuctění a porobení, hanby, malosti a zrady, nesvobody a rozvratu, zbabělosti, korupce a mravní hniloby –”

„Nějak bylo, nějak bude,” zívá Eupator. „A já už jdu spat. Dobrou noc, lidičky!”

„Dobrou noc,” děl Thersites srdečně a s libostí se protáhl. „Ale že jsme si dnes pěkně pobesedovali, co?”

Lidové noviny 22. 11. 1931

AGATHON ČILI O MOUDROSTI

Boiútští akademikové pozvali z Athén filozofa Agathona, aby jim přednášel o filozofii. Ačkoliv Agathon nebyl vynikajícím řečníkem, přece přijal pozvání, aby dle svých sil přispěl k propagaci filozofie, jež dle slov dějepisce „zdála se upadati”. V ustanovený den přijel do Boiútie, ale bylo ještě časně; i procházel se Agathon za soumraku kolem města a těšil se z letu vlaštovek nad jeho krovky.

Úderem osmé odebral se do přednáškové síně, ale našel ji skoro prázdnou; jen pět šest mužů sedělo v lavicích. Agathon usedl u katedry a rozhodl se počkat trochu, až se sejde větší množství posluchačů; zatím otevřel svitek, ze kterého chtěl čísti, a pohřížil se do něho.

Tento svitek obsahoval všechny základní otázky filozofie; počínal teorií poznání, definoval pravdu, odbyl drtivou kritikou bludné názory, to jest všechny filozofie světa krom Agathonovy, a podával nárys nejvyšších idejí. Když Agathon dospěl až sem, zvedl oči; viděl, že všech posluchačů je devět, i popadl ho hněv a lítost a on uhodiv svitkem o stůl začal takto:

„Dámy a pánové, či spíše andres Boiútikoi, nezdá se, že by vaše město mělo veliký zájem o vznešené otázky, které máme na programu. Vím, mužové boiútští, že vás právě zaměstnávají volby do místní bulé a že v takové chvíli není místa pro moudrost, ba ani pro rozum; volby jsou příležitost chytráků.”

Tu se Agathon trochu zarazil a přemýšlel trochu. „Počkejme,” začal opět, „právě mně vyklouzlo z úst něco, o čem jsem dosud neuvažoval. Řekl jsem tři slova: chytrost – rozum – moudrost. Řekl jsem je v hněvu. Všechna tři znamenají jakousi schopnost intelektu; cítím, že mají docela různý smysl, ale stěží bych dovedl říci, čím se liší. Odpusťte, hned se vrátím k programu; jen ta tři slovíčka si musím drobet objasnit.

To je jasné,” pokračoval po chvíli; „protiva chytrosti je hloupost, kdežto protiva rozumu je bláznivost. Ale co je protiva moudrosti? Jsou myšlenky, pánové, jež nejsou ani chytré, neboť jsou příliš prosté, ani nejsou rozumné, ježto se podobají bláznovství, a přece jsou moudré. Moudrost se nepodobá ani chytrosti, ani rozumu.

Mužové boiótští, v běžném životě se ani za mák, jak po řecku říkáme, nestaráte o definice pojmů, a přece je přesně odlišujete. Řeknete o někom, že je chytrý zloděj; nikdy se však neříká rozumný zloděj, nebo dokonce moudrý zloděj. Chválíte svého krejčího, že má rozumné ceny, ale neřeknete, že má ceny moudré. Je tu zřejmě jakýsi rozdíl, který vám brání mísiti slova.

Řeknete-li o někom, že je to chytrý sedlák, myslíte tím patrně, že umí dobře prodat na trhu; pravíte-li, že to je rozumný sedlák, chcete tím asi říci, že umí vůbec dobře hospodařit; ale nazvete-li ho moudrým sedlákem, tu to snad znamená, že dobře žije, že mnoho ví a dovede ti poradit vážně a s účastí.

Nebo, dejme tomu, chytrý politik může býti docela dobře taškář a škůdce republiky; ale rozumným politikem nazveš jen toho, kdo dovede řídit věci k obecnému užitku a chvályhodně; kdežto moudrý politik, pánové, to jistě cítíte všichni, zkrátka takovému se říká otec vlasti nebo podobně; z toho je vidět, že má moudrost něco zvlášť srdečného.

Když o někom řeknu, že je chytrý, myslím tím pozoruhodnou zvláštnost; je to, jako bych třeba řekl, že včela má žahadlo nebo slon chobot. Docela jinak řeknu, že včela je pracovitá nebo že slon je silný náramně; v tom už je jaksí uznání, vážím si té síly, ale nevážím si chobotu. Stejně vážně říkám o někom, že je rozumný. Ale řeknu-li, že je moudrý, to je, holenku, jiná věc; to je, jako bych řekl, že ho mám rád. Zkrátka chytrost je dar nebo talent; rozum je přednost čili síla; ale moudrost je ctnost.

A teď už vím, jaký je rozdíl v těch třech slovech. Chytrost je obyčejně krutá, zlomyslná a sobecká; vyhledává na bližním jeho slabost a dovede ji využití k svému zisku; vede k úspěchu.

Rozum bývá krutý k člověku, ale je spravedlivý k účelům; hledá zisk obecný; najde-li na bližním slabost nebo zpozdilost, hledí ji odstraniti poučením nebo kázní; vede k nápravě.

Moudrost nemůže býti krutá, neboť je sama blahovůle a sympatie; nehledá už ani obecný zisk, neboť příliš miluje lidi, než aby mohla milovat nějaký další účel; najde-li slabost či ubohost bližního, odpouští jí a miluje ji; vede k harmonii.

Mužové boiótští, slyšeli jste někdy, že by se dávalo jméno moudrý člověku nešťastnému? nebo šprýmaři? nebo člověku žlučovitému a zklamanému? Povězte, proč je zvykem, aspoň v životě nefilozofickém, nazývati člověkem moudrým muže takového, který chová nejméně

nenávisti a který si se světem dobře rozumí? Řekněte si pro sebe mnohokrát a mnohokrát slovo moudrost; řekněte si to slovo, když jste v radosti nebo v žalu, unaveni, rozhořčení a netrpěliví; budete v něm slyšet smutek, ale už usmířený, radost, ale stále a jemně opakovanou, únavu, ale plnou pobídek, trpělivost a odpuštění bez konce; a to vše, přátelé, je zvuk rozkošný a teskný, hlas, kterým zvučí moudrost.

Ano, moudrost je tesknost jakási. Rozum svůj může člověk cele vložit do svého díla, může jej uskutečnit svou prací. Avšak moudrost vždy zůstane nad každým dílem. Moudrý člověk je jako zahradník, který mrví záhon nebo přivazuje růže k tyčím a přitom myslí třeba na boha. Jeho dílo nikdy neobsáhne ani neztělesní jeho moudrost. Rozum je v činu, ale moudrost je v prožití.

Avšak moudří básníci a umělci dovedou i toto prožití vložit do svého díla; nepodávají svou moudrost ve skutcích, nýbrž přímo v prožití. To pak jest obzvláštní cena umění, a nic ve světě se jí nevyrovná.

Hleďte, odchýlil jsem se již docela od svého programu. Ale co mohu ještě říci? Je-li moudrost v prožití, a nikoli v myšlenkách, je zbytečno, abych předcítal svůj svitek.”

Lípa 1. 4. 1920

ALEXANDR VELIKÝ

Aristotelovi ze Stagyrů,

řediteli lycea v Athénách

Můj veliký a milovaný učiteli, drahý Aristotele!

Dlouho, velmi dlouho jsem vám nepsal; ale jak víte, byl jsem příliš zaměstnán věcmi válečnými, a když jsme táhli Hyrkánií, Drangianou a Gedrosií, když jsme dobývali Baktrie a postupovali za Indus, nebylo pokdy ani chuti sáhnout k peru. Nyní jsem už několik měsíců zpátky v Susách; ale zase bylo nad hlavu starostí s administrativou, s jmenováním úředníků a s likvidováním všelikých pletich a povstání, že jsem se dodnes nedostal k tomu, abych vám něco o sobě napsal. Pravda, víte zhruba z úředních zpráv, co se událo; ale jak má oddanost k

vám, tak má důvěra ve váš vliv na vzdělané kruhy helénské mne ponoukají, abych vám opět jednou otevřel své srdce jako svému uctívanému učiteli a duchovnímu vůdci.

Vzpomínám si, jak jsem vám před lety (jak dávno mi to už připadá!) psal pošetilý a nadšený dopis nad hrobem Achilleovým; bylo to na prahu mé perské výpravy a já jsem tehdy přísahal, že mým vzorem pro život bude statečný Péleovec. Snil jsem jen o hrdinství a velikosti; měl jsem už za sebou vítězství nad Thrákií a myslel jsem, že táhnu v čele svých Makedonců a Helénů proti Dariovi jen proto, abychom se ozdobili vavřínem, hodni svých předků, jež opěval božský Homér. Mohu říci, že jsem svému ideálu nezůstal nic dlužen ani u Chaironeie, ani u Granika; ale dnes posuzuji hodně jinak politický význam svých tehdejších akcí. Střízlivá pravda je, že naše Makedonie, jakžtakž spojená s Řeckem, byla tehdy od severu stále ohrožována těmi barbary Thráky; mohli by nás napadnout v nevhodné chvíli, již by pak Řekové využili k tomu, aby zrušili své smlouvy a odtrhli se od Makedonie. Prostě bylo nutno pokořit Thrákií, aby Makedonie měla krytý bok v případě řecké zrady. Byla to holá politická nutnost, milý Aristotele; ale tomu váš žák tehdy ještě dost nerozuměl a oddával se snům o achillovských činech.

Dobytím Thrákie se naše situace změnila: ovládali jsme celé západní pobřeží Egejského moře až po Bospor; ale naši vládu nad Egejským mořem ohrožovala námořní moc perská; zejména stanuvše nad Helespontem a Bosporem, octli jsme se v povážlivé blízkosti mocenské sféry perské. Dříve nebo později musilo mezi námi a Persií dojít k boji o Egejské moře a volnou plavbu pontickými úžinami. Naštěstí jsem udeřil dříve, než se Darius mohl připravit. Myslel jsem, že jdu ve slépejších Achilleových a budu pro řeckou slávu dobývat nového Ilia; ve skutečnosti, jak vidím dnes, šlo o naprostou nutnost odrazit Persii od Egejského moře; a já ji odrazil, drahý učiteli, tak důkladně, že jsem obsadil celou Bithynii, Frygii a Kapadocii, vyplnil Cilicii a zastavil se až v Tarsu. Malá Asie byla naše. Nejenom stará Egejská louže, ale celý severní břeh moře Středozemního čili, jak my říkáme, Egyptského byl v našem držení.

Řekl byste, můj milý Aristotele, že nyní bylo plně dosaženo hlavního politického a strategického cíle, totiž konečného vyřazení Persie z helénských vod. Avšak dobytím Malé Asie nastala nová situace: naše nové břehy by mohly být ohroženy od jihu, to jest od Fénicie nebo Egypta; odtud by Persie mohla dostávat posily a materiál k dalšímu válčení proti nám. Bylo tedy nevyhnutelno obsadit břehy tyrské a ovládnout Egypt; stali jsme se tím pány celého pomorí, ale zároveň s tím vyrostlo nové nebezpečí: že by se Darius, opřen o svou bohatou

Mezopotámii, vrhl do Sýrie, a tím by odtrhl naši egyptskou državu od naší maloasijské základny. Musil jsem tedy zdrtit Daria stůj co stůj; podařilo se mi to u Gaugamel; jak víte, padly nám do klína Babylón i Susa, Persepolis i Pasargady. Tím jsme ovládli Perský záliv; abychom však tuto novou državu ochránili proti možným nájezdům ze severu, bylo nutno vypravit se nahoru, proti Médům a Hyrkánům. Nyní naše území sahalo od Kaspického moře až po Perský záliv, ale zůstávalo otevřeno na východ; i táhl jsem se svými Makedonci do krajů Areie a Drangiany, zpusť jsem Gedrosii a vybil Arachosii, načež jsem vítězně obsadil Baktrii; a abych toto vojenské vítězství zpečetil stálým svazkem, pojal jsem za choť baktrickou princeznu Roxanu. Byla to prostá politická nutnost; dobyl jsem pro své Makedonce a Řeky tolik východních zemí, že chtěj nechtěj jsem musel získat své barbarské východní poddané i svým vystupováním a nádherou, bez níž si ti ubozí pastevci nedovedou představit mocného panovníka. Pravda je, že to má stará makedonská garda těžce nesla; zdálo se jí snad, že se její velitel odcizuje svým válečným kamarádům. Bohužel musel jsem dát tehdy popravit svého starého Filotu i Kallisthena; také můj Parmenion přišel o život. Litoval jsem toho velmi; ale nebylo vyhnutí, neměla-li rebelie mých Makedonců ohrozit můj další krok. Chystal jsem totiž v té době vojenskou výpravu do Indie. Abyste věděl, Gedrosie a Arachosie jsou uzavřeny ve vysokých horách jako v hradbách; ale aby byly nedobytnou hradbou, potřebují předpolí, ze kterého lze podniknout výpad nebo ustoupit do hradeb. Tím strategickým předpolím je Indie až po řeku Indus. Bylo vojensky nutno obsadit toto území a s ním i předmostí na druhém břehu Indu; žádný odpovědný voják nebo politik by nejednal jinak; ale když jsme byli u řeky Hyfasis, počali se moji Makedonci zpěčovat, že už nepůjdou dál pro únavu, nemoce a touhu po vlasti. Musel jsem se vrátit; byla to hrozná cesta pro mé veterány, ale ještě horší pro mne; měl jsem v úmyslu dojít až po záliv Bengálský, abych získal na východě přirozené hranice pro svou Makedonii, a nyní jsem byl nucen načas upustit od tohoto úkolu.

Vrátil jsem se do Sus. Mohl jsem být spokojen, vydobyl pro své Makedonce a Helény takovou říši. Ale abych se už nemusel spoléhat jenom na své vyčerpané lidi, zařadil jsem do své armády třicet tisíc Peršanů; jsou to dobří vojáci a nutně jich potřebuji na ochranu východních hranic. A vidíte, moji staří vojáci jsou tím krajně roztrpčeni. Nedovedou pochopit ani to, že získav pro svůj národ orientální území stokrát tak veliké, jako je naše vlast, stávám se velkým králem Východu; že musím jmenovat své úředníky a rádce z orientálců a obklopit se orientálním dvorem; to všechno jsou samozřejmé politické nutnosti, jež plním v zájmu Veliké Makedonie. Okolnosti vyžadují ode mne dalších a dalších osobních obětí; nesu je bez

reptání, neboť myslím na velikost a sílu své milované vlasti. Musím si nechat líbit barbarský přepych své moci a skvělosti; pojal jsem za ženy tři princezny východních království; a nyní, milý Aristotele, jsem se stal dokonce bohem.

Ano, drahý můj učiteli: dal jsem se vyhlásit za boha; moji dobří východní poddaní se mi klaní a přinášejí mi oběti. Je to politická nutnost, mám-li mít náležitou autoritu nad těmi horskými pastýři a honci velbloudů. Jak daleko jsou doby, kdy jste mne učil užívat rozumu a logiky! Avšak sám rozum káže přizpůsobit své prostředky lidskému nerozumu. Na první pohled se leckomu má dráha může zdát fantastická; ale když se teď na ni ohlížím v nočním klidu své božské pracovny, vidím, že jsem nikdy nepodnikal nic, co by nebylo nutně podmíněno mým krokem předchozím.

Hleďte, můj milý Aristotele, bylo by v zájmu klidu a pořádku, v rozumném zájmu politickém, abych byl i ve své západní vlasti uznán za boha. Uvolnilo by mi to ruce zde na východě, kdybych měl jistotu, že moje Makedonie a Hellas přijaly politický princip mé naprosté autority; mohl bych klidně vytrhnout, abych opatřil své řecké vlasti přirozené hranice až na pobřeží čínském. Tím bych na věčné časy zajistil moc a bezpečí své Makedonie. Jak vidíte, je to střízlivý a rozumný plán; už dávno nejsem tím fantastou, který skládal přísahu nad hrobem Achilleovým. Žádám-li vás nyní, abyste jako můj moudrý přítel a vůdce filozoficky připravil a přijatelně pro mé Řeky a Makedonce zdůvodnil mé prohlášení za boha, činím to jako odpovědný politik a státník; vaší úvaze budiž ponecháno, zda ten úkol chcete splnit jako věc rozumnou, vlasteneckou a politicky nutnou.

Zdraví vás, můj drahý Aristotele,

váš Alexandr.

Lidové noviny 1. 5. 1937

SMRT ARCHIMÉDOVA

Ona totiž ta historie s Archimédem nebyla docela tak, jak sepíše; je sice pravda, že byl zabit, když Římané dobyli Syrakus, ale není správné, že do jeho domu vnikl římský voják, aby plenil, a že Archimédes, ponořený do rýsování nějaké geometrické konstrukce, na něho mrzutě zavrčel: „Neruš mi mé kruhy!” Předně Archimédes nebyl žádný roztržitý profesor,

který neví, co se kolem něho děje; naopak byl od nůry pravý voják, který vymýšlel pro Syrakusy válečné stroje na obranu města; za druhé pak ten římský vojáček nebyl žádný opilý kořistník, nýbrž vzdělaný a ctižadostivý štábní setník Lucius, který věděl, s kým má tu čest, a nepřišel plenit, nýbrž vzdal na prahu vojenský salut a řekl: „Bud' zdrav, Archiméde.“

Archimédes zvedl oči od voskové deštičky, na které opravdu něco rýsoval, a řekl: „Co je?“

„Archiméde,“ děl Lucius, „my víme, že bez tvých válečných strojů by se tyhle Syrakusy nebyly udržely ani měsíc; takhle jsme s nimi měli dvě léta co dělat. Nemysli si, my vojáci to dovedeme ocenit. Skvělé stroje. Gratuluju.“

Archimédes mávl rukou. „Prosím tě, na tom přece nic není. Obyčejné vrhací mechanismy – nu, taková hračka. Vědecky to nemá valného významu.“

„Ale vojensky ano,“ mínil Lucius. „Poslyš, Archiméde, já jsem ti přišel říci, abys pracoval s námi.“

„S kým?“

„S námi Římany. Musíš přece vidět, že Kartágo je v úpadku. Nač jim ještě pomáhat! Ted' zatočíme s Kartágem, to budeš koukat. Měli byste jít raději s námi, vy všichni.“

„Proč?“ bručel Archimédes. „My Syrakusané jsme náhodou Řekové. Proč bychom měli jít s vámi?“

„Protože žijete na Sicílii, a my Sicílii potřebujeme.“

„A proč ji potřebujete?“

„Protože chceme ovládnout Středozevní moře.“

„Aha,“ děl Archimédes a pohlížel zamyšleně na svou deštičku. „A k čemu to chcete?“

„Kdo je pánem Středozevního moře,“ řekl Lucius, „je pánem světa. To přece je jasné.“

„Copak musíte být pány světa?“

„Ano. Poslání Říma je, aby se stal pánem světa. A říkám ti, že jím bude.“

„Možná,” řekl Archimédes a smazával něco na voskové tabulce. „Ale já bych vám to neradil, Lucie. Poslyš, být pánem světa – to vám dá jednou ukrutné hájení. Škoda té práce, co s tím budete mít.”

„To je jedno; ale budeme veliká říše.”

„Veliká říše,” mumlal Archimédes. „Když nakreslím malý kruh nebo velký kruh, je to pořád jenom kruh. Zas tady jsou hranice – nikdy nebudete bez hranic, Lucie. Myslíš, že velký kruh je dokonalejší než malý kruh? Myslíš, že jsi větší geometr, když nakreslíš větší kruh?”

„Vy Řekové si pořád hrajete s argumenty,” namítl setník Lucius. „To my dokazujeme svou pravdu jinak.”

„Čím?”

„Činem. Například jsme dobyli vašich Syrakus. Ergo nám Syrakusy náležejí. Je to jasný důkaz?”

„Je,” řekl Archimédes a škrabal se s pisátkem ve vlasech. „Ano, dobyli jste Syrakus; jenže to už nejsou a nebudou ty Syrakusy jako dosud. Bylo to velké a slavné město, člověče; teď už nikdy nebude veliké. Škoda Syrakus!”

„Zato Řím bude veliký. Řím musí být nejsilnější v celém okruhu zemském.”

„Proč?”

„Aby se udržel. Čím jsme silnější, tím víc máme nepřátel. Proto musíme být nejsilnější.”

„Co se týče síly,” mumlal Archimédes. „Já jsem tak trochu fyzik, Lucie, a něco ti řeknu. Síla se váže.”

„Co to znamená?”

„To je takový zákon, Lucie. Síla, která působí, se tím váže. Čím budete silnější, tím více svých sil na to spotřebujete; a jednou přijde chvíle –”

„Co jsi chtěl říci?”

„Ale nic. Já nejsem prorok, člověče; jsem jenom fyzik. Síla se váže. Víc nevím.”

„Poslyš, Archiméde, nechtěl bys pracovat s námi? Nemáš ponětí, jaké ohromné možnosti by se ti otevřely v Římě. Stavěl bys ty nejsilnější válečné stroje na světě –“

„Musíš odpustit, Lucie; jsem starý člověk a ještě bych chtěl vypracovat jednu nebo dvě ze svých myšlenek. – Jak vidíš, zrovna si tady něco rýsuju.“

„Archiméde, neláká tě dobývat s námi vlády nad světem? – Proč mlčíš?“

„Promiň,“ brumlal Archimédes nad svou deštičkou. „Co jsi řekl?“

„Že člověk jako ty by mohl dobývat světovlády.“

„Hm, světovláda,“ děl Archimédes zahloubaně. „Nesmíš se zlobit, ale já tady mám něco důležitějšího. Víš, něco trvalého. Něco, co tu opravdu zůstane.“

„Co to je?“

„Pozor, nesmaž mi mé kruhy! To je způsob, jak se dá vypočítat plocha kruhové výseče.“

* * *

Později byla vydána zpráva, že učený Archimédes přišel o život náhodou.

Lidové noviny 17. 4. 1938

ŘÍMSKÉ LEGIE

Čtyři z Caesarových veteránů, kteří prodělavše galské i britské tažení, se vrátili pokryti slávou a s největším triumfem, jaký kdy svět viděl, tedy tito čtyři hrdinové, a sice Bullio, bývalý desátník, Lucius zvaný pro svou hubenost Macer, Sartor zvaný Hilla, veterinář druhé legie, a konečně Strobis z Gaety se sešli ve vinárně sicilského Řeka a velkého taškáře Onokrata, aby společně vzpomínali na velké a památné vojenské události, jichž byli svědky. Protože bylo trochu horko, postavil jim Onokrates stůl na ulici a tam ti čtyři vojáci popíjeli hlasitě hovořice. Kdo by se divil, že záhy se kolem nich nakupili lidé z té ulice, řemeslníci, oslaři, děti a ženy s nemluvnaty na rukou, aby naslouchali jejich slovům? Vězte, že slavné činy velkého Caesara tehdy ještě vzbuzovaly zájem všech římských občanů.

„Tak poslouchajte,“ řekl Strobis z Gaety, „co se stalo, když tam na té řece proti nám stálo třicet tisíc Senonů.“

„Počkej,” opravil ho Bullio, „předně těch Senonů tam nebylo třicet tisíc, nýbrž stěží osmnáct tisíc, a za druhé ty jsi byl v deváté legii, která nikdy nestála proti Senonům. Vy jste tehdy leželi v táboře v Akvitánii a spravovali jste nám boty, protože u vás sloužili samí průčáci a příštipkáři. Tak, a teď povídej dál.”

„To si to pleteš,” namítl Strobos. „Abys věděl, my jsme tenkrát leželi v Lutecii. A boty jsme vám spravovali tenkrát, když jste si je prodřeli, jak jste utíkali od Gergovie. Tehdy jste dostali pořádný mazec, vy a pátá legie, a patřilo vám to.”

„Tak to nebylo,” pravil Lucius zvaný Macer. „Pátá legie nikdy nebyla u Gergovie. Pátá legie dostala na kalhoty hned u Bibracte, a od té doby ji už nemohli nikam dostat, leda na vyžírku. To byla pěkná legie,” řekl Macer daleko odplivuje.

„Však kdopak tím byl vinen,” pravil Bullio, „že se pátá legie dostala u Bibracte do kaše. Měla forykovat šestá, aby ji vystřídala, ale šestým se nechtělo, těm ulejšákům. Zrovna přišli z Massilie od holek –”

„Co tě nemá,” namítl Sartor zvaný Hilla, „šestá legie u Bibracte ani nebyla; ta se dostala na frontu teprve na Axoně, když měl komando Galba.”

„Ty tomu rozumíš, ty nunváři,” vece Bullio; „na Axoně byla druhá, třetí a sedmá legie. Šestou dávno poslali Eburoni k maminkám.”

„To je všechno samá lež,” pravil Lucius Macer. „Pravda jenom je, že druhá legie, ve které jsem sloužil, bojovala na Axoně; to ostatní jsi si vymyslel.”

„Kdybys nepovídal,” řekl Strobos z Gaety. „Vy jste na Axoně chrápali v záloze, a když jste se probudili, bylo po bitvě. Spálit Cenabun, to jste dovedli, a rozsekat pár set civilistů za to, že pověsili tři lichváře, to jste také dokázali.”

„To nám poručil Caesar,” řekl Macer krče rameny.

„To není pravda,” zvolal Hilla; „to neporučil Caesar, ale Labienus. Kdepak Caesar, ten byl na to příliš politik; ale Labienus byl voják.”

„Galba byl voják,” pravil Bullio, „protože se nebál; ale Labienus byl vždycky půl míle za frontou, aby se mu nic nestalo. Kdepak byl Labienus, když nás obklíčili Nerviové, he? Tehdy padl náš centurio a já jako nejstarší desátník jsem převzal komando. Mládenci, řekl jsem, kdo mně couvne o krok –”

„S Nervii,” přerušil ho Strobos, „to nic nebylo; ti na vás stříleli šíškami a žaludy. Ale horší to bylo s Arverny.”

„Jdi do háje,” namítl Macer. „Arverny jsme vůbec nemohli dohonit. Lidičky, to bylo jako chytat zajíce.”

„V Akvitánii,” řekl Hilla, „jsem vám jednou zastřelil jelena; ale to vám byl takový chlapík, parohy měl jako strom – dva koně vám ho museli táhnout do lágru.”

„To nic není,” prohlásil Strobos, „ale v Británii, tam byli jeleni!”

„To mě podržte,” zvolal Bullio, „tuhle Strobos by nám chtěl napovídat, že byl v Británii!”

„Však tys tam také nebyl,” opáčil Macer. „Hej, Onokrate, víno! Já vám řeknu, už jsem poznal dost lhářů, kteří říkali, že byli v Británii, ale nevěřil jsem žádnému.”

„Já tam byl,” řekl Hilla. „Vezl jsem tam prasata. Byla tam sedmá, osmá a desátá legie.”

„Nebav, člověče,” mínil Strobos. „Desátá nebyla nikdy dál nežli v sekvanském táboře. Měli jste ji vidět, jak přišla vyleštěná k Alesii. Ale tam to dostali, ti cucáci.”

„Tam jsme to dostali všichni,” řekl Bullio. „Byli jsme bití jako žito, a přece jsme to vyhráli.”

„Tak to nebylo,” namítal Macer. „To vůbec nebyla tak veliká bitva. Když jsem ráno vylezl ze stanu –”

„Tak to nebylo,” pravil Hilla. „U Alesie to začalo už v noci.”

„Jdi někam,” řekl Bullio; „to začalo, když jsme byli na obědě; měli jsme zrovna skopové –”

„To není pravda,” pravil Hilla tluka do stolu. „U Alesie jsme měli hovězí, protože nám stonaly krávy. Už to nikdo žrát nechtěl.”

„Já říkám, že bylo skopové,” trval na svém Bullio. „Tehdy k nám přišel od páté legie setník Longus –”

„Člověče,” řekl Macer. „Longus byl přece u nás, u druhých, a u Alesie byl už dávno mrtev. U pátých byl Hirtus.”

„To není pravda,” pravil Hilla. „U pátých byl ten – jak se jmenoval? – aha, Corda.”

„Kdepak,” tvrdil Bullio. „Corda byl v Massilii. Longus to byl, a dost; přišel a povídá, zatracený děšť –”

„To zas prr,” zvolal Strobos. „Tak to nebylo. U Alesie tenkrát vůbec nepršelo. Bylo děsné horko, já vím, jak smrdělo to vepřové.”

„Skopové bylo,” křikl Bullio, „a přšelo! A tak k nám přišel ten Hirtus a povídá: Hoši, mně se zdá, že nám poteče do bot. A měl pravdu. Dvacet hodin trval boj –”

„Tak to nebylo,” řekl Macer. „Za tři hodiny bylo po všem.”

„To si moc pleteš,” pravil Strobos. „Trvalo to tři dny, ale s přestávkami. Druhý den jsme to projeli –”

„To není pravda,” prohlásil Hilla. „Projeli jsme to první den, ale druhý den jsme zase vyhráli.”

„Nesmysl,” řekl Bullio, „my jsme to vůbec nevyhráli a chtěli jsme se už vzdát, ale oni se vzdali dřív.”

„To vůbec tak nebylo,” na to Macer, „vždyť ani nebyla žádná bitva u Alesie. Onokrate, víno! Počkejte, něco vám povím: když jsme obléhali Avaricum –”

„Vždyť to tak nebylo,” zabručel Bullio a usnul.

Lidové noviny 22. 4. 1928

O DESÍTI SPRAVEDLIVÝCH

I řekl Hospodin: Protože rozmnožen jest křik Sodomských a Gomorských a hřích jejich že obtížen je náramně:

Sstoupím již a ohledím, jestliže podle křiku jejich, kterýž přišel ke mně, činili, důjde na ně setření; a pakli toho není, zvím.

Vtom přistoupiv Abrahám řekl: Zdali také zahladíš spravedlivého s bezbožným?

Bude-li padesáte spravedlivých v tom městě, zdali předce zahubíš a neodpustíš místu pro padesáte spravedlivých, kteříž jsou v něm?

I řekl Hospodin: Jestliže naleznu v Sodomě, v městě tom, padesáte spravedlivých, odpustím všemu tomu místu pro ně.

A odpovídaje Abrahám řekl: Co pak, nedostane-li se ku padesáti spravedlivým pěti, zdali zkazíš pro těch pět všechno město? I řekl: Nezahladím, jestliže najdu tam čtyřiceti pěti.

Opět mluvil Abrahám a řekl: Snad nalezeno bude čtyřiceti? A odpověděl: Neučiním pro těch čtyřiceti.

I řekl Abrahám: Prosím, necht' se nehněvá Pán můj, že mluvíti budu: Snad nalezeno bude tam třiceti? Odpověděl: Neučiním pro těch třiceti.

A opět řekl: Aj, nyní počal jsem mluvíti k Pánu svému: Snad se nalezne tam dvaceti? Odpověděl: Nezahladím i pro těch dvaceti.

Řekl ještě: Prosím, ať se nehněvá Pán můj, jestliže jednou ještě mluvíti budu: Snad se jich najde tam deset? Odpověděl: Nezahladím i pro těch deset.

I odšel Hospodin, když dokončil řeč k Abrahámovi; Abrahám pak navrátil se k místu svému.

Genesis 18,20–33

A když se navrátil k místu svému, zavolał Abrahám svou ženu Sáru a řekl jí: „Poslyš, mám to z nejlepšího pramene, ale nikdo to nesmí vědět. Hospodin se rozhodl zahubiti Sodomské a Gomorské pro jejich hříchy. On sám mi to řekl.”

I pravila Sára: „Vidíš, neříkala jsem to už dávno? A když jsem ti povídala, co se tam děje, ty jsi je ještě hájil a mne jsi okřikoval: Mlč, neplet' se do toho, co je ti po tom? Teď to vidíš, já to dávno říkala, to se dalo čekat. Když jsem o tom oněhdy mluvila s Lotovou ženou, povídám jí: Paní, kam tohle povede? Co myslíš, zahubí Hospodin také Lotovu ženu?”

A odpovídaje Abrahám řekl: „O to právě jde. Abych tak řekl, na můj nátlak Hospodin svolil, že ušetří Sodomy a Gomory, najde-li tam padesát spravedlivých. Ale já to usmlouval na deset. Proto jsem tě zavolał, abychom spolu vybrali pro Hospodina deset spravedlivých.”

I pravila Sára: „To jsi dobře udělal. Lotova žena je má přítelka a Lot je syn tvého bratra Hárana. Já neříkám, že Lot je spravedlivý, to víš, jak šťval svou čeleď proti tobě, to zas neříkej, Abraháme, to nebylo v pořádku, on to s tebou nemyslí upřímně, ale je to tvůj synovec, třebaže Hárán se k tobě nechoval, jak by se měl chovat rodný bratr, ale to už patří k rodině.”

A dále pravila řkouc: „Řekni Hospodinovi, ať ušetří Sodomy. Já už jsem taková, že nepřeju nikomu nic zlého. Mně se třesou nohy, když si pomyslím, že by tolik lidí mělo přijít o život. Jdi a přimluv se u Hospodina, aby se nad nimi slitoval.”

A odpověděl Abrahám: „Slituje se Hospodin, najde-li deset spravedlivých. Myslím, že bychom mu mohli poradit, kteří to jsou. Známeť všechny lidi, kteříkoli bydlí v Sodomě a Gomoře. Proč bychom nepomohli Hospodinu vyhledat deseti spravedlivých?”

I řekla Sára: „Nic není snazšího než to. I dvacet i padesát i sto spravedlivých mu označím. Hospodin ví, že nikomu neublížím. Tak to máme Lotovu ženu a Lota, synovce tvého, třebaže je falešný a závistivý, ale patří k rodině. To už jsou dva.”

Nato řekl Abrahám: „A jejich dvě dcery.”

Sára pak pravila: „Nemysli si, ta starší, Jescha, je nestyda. Nevšiml sis, jak před tebou kroutila zadnicí? Sama Lotova žena mně řekla: Jescha mně dělá starosti, budu ráda, až se vdá. Ta mladší se zdá skromnější. Ale když myslíš, tedy počítej s oběma.”

I řekl Abrahám: „Tak to už máme čtyři spravedlivé. Koho bychom vybrali dále?”

A Sára odpověděla: „Když počítáš ta dvě děvčata, pak musíš přibrat i jejich ženichy, Jobaba a Seboima.”

Abrahám však řekl: „Co tě nemá, Seboim přece je syn starého Dodanima. Což může syn zloděje a lichváře býti spravedlivý?”

I řekla Sára: „Abraháme, udělej to, prosím, kvůli rodině. Proč by Melcha neměla mít stejně řádného ženicha jako ta fíflena Jescha? Je to slušné děvče a nekrouť aspoň boky před starými příbuznými, kterých si má vážit.”

I odpověděl Abrahám: „Budiž, jak pravíš. Tak tedy s Jobabem a Seboimem máme už šest spravedlivých. Teď nám zbývá nalézt jenom čtyři.”

A Sára řekla: „To už bude snadné. Počkej, kdo ještě v Sodomě je spravedlivý?”

Abrahám pak odpověděl: „Řekl bych, že starý Náchor.”

I řekla Sára: „Divím se ti, že můžeš o něm vůbec mluvit. Což nespí s pohanskými děvčkami, ačkoli je stařec? To spíše už nežli Náchor je spravedlivý Sabatach.”

Tu rozpálil se Abrahám hněvem a řekl: „Sabatach je křivopřísežník a modloslužebník. Nežádej ode mne, abych ho navrhl Hospodinu mezi spravedlivými. To spíš už by padal na váhu Elmodad nebo Eliab.”

Nato řekla Sára: „Abys tedy věděl, Eliab zcizoložil s ženou Elmodadovou. Kdyby Elmodad za něco stál, vyhnal by svou ženu, tu couru, kam patří. Ale snad bys mohl navrhnout Námana, který za nic nemůže, protože je blázen.”

A odpověděl Abrahám: „Námana nenavrhnu, ale navrhnu Melchiela.”

I řekla Sára: „Navrhneš-li Melchiela, nemluv se mnou. Což neposmíval se ti Melchiel, že nemáš se mnou syna, ale s děvkou Agar ano?”

Abrahám pak řekl: „Nenavrhnu Melchiela. Co myslíš, měl bych snad přibrat mezi spravedlivé Ezrona či Jachelela?”

Sára pak odpověděla řkouc: „Jachelel je prostopášník a Ezron obcuje s nevěstkami achadskými.”

I řekl Abrahám: „Navrhnu Efraima.”

A Sára řekla: „Efraim říká, že jeho je rovina Mamre, na které se pasou naše stáda.”

Abrahám pak řekl: „Nespravedlivý jest Efraim. Navrhnu Ahirama, syna Jasefela.”

I pravila Sára: „Ahiram je přítel Melchielův. Chceš-li navrhnout někoho, navrhní Nádaba.”

Odpověděl Abrahám: „Nádab je lakomec. Navrhnu Amrama.”

A Sára řekla. „Amram chtěl spát s tvou děvkou Agar. Nevím, co na ní tak zvláštního viděl. Lepší je Asriel.”

I řekl Abrahám: „Asriel je hejsek. Nemohu navrhnout Hospodinu žádného šaška. Což abych mu jmenoval Namuela? Ne, ani Namuel nestojí za to. Nevím, proč by to měl být zrovna Namuel.”

Sára pak pravila: „Co máš proti Namuelovi? Je sice hloupý, ale je zbožný.”

I řekl Abrahám: „Budiž, Namuel je sedmý.”

Sára nato pravila: „Počkej, Namuela vynechej, neboť pěstuje hřích sodomský. Kdo ještě je v Sodomě? Dovol, abych si vzpomněla: Kahat, Salfad, Itamar...”

Abrahám pak odpověděl: „Odstup tato myšlenka od tebe. Itamar je lhář, a pokud se týče Kahata a Salfada, což nehlásí se oba ke straně zlořečeného Pelega? Ale snad znáš nějakou ženu spravedlivou v Sodomě. Prosím, vzpomeň si.”

I řekla Sára: „Není žádné.”

Tu zarmoutil se Abrahám řka: „Což není deseti spravedlivých v Sodomě a Gomoře, aby pro ně Hospodin ušetřil oněch krásných měst?”

Sára pak řekla: „Jdi, Abraháme, jdi ještě jednou k Hospodinu, padni na kolena před tváří jeho, roztrhni roucho své a rci: Pane, Pane, já i Sára, žena má, tě plačíc prosíme, abys nezahubil Sodomy a Gomory pro hříchy jejich.

A řekni mu: Smiluj se nad hříšným tím lidem a poshověj jim ještě. Měj slitování, Pane, a nech je žít. Avšak od nás, Hospodine, od nás lidí nežádej, abychom ti navrhli deset spravedlivých z veškerého lidu tvého.”

Lidové noviny 13. 9. 1931

PSEUDOLOT ČILI O VLASTENECTVÍ

I přišli dva andělé do Sodomy u večer, a Lot seděl v bráně města. Kterýžto, když je uzřel, vstal a šel v cestu jim: a učinil poklonu, skloniv se až k zemi,

a řekl: „Prosím, páni, uchylte se do domu služebníka svého, a zůstaňte tam: umyjte nohy své, a ráno půjdete cestou svou.” Kterížto řekli: „Nikoli, ale na ulici zůstaneme.”

Ale on nutil je velmi, aby se uchýlili k němu: a když vešli, udělal hody, a napekl chlebů přesných: i jedli.

Řekli pak Lotovi: „Máš-li zde někoho ze svých? zetě nebo syny neb dcery, všechny, kteří jsou tvoji, vyveď z města tohoto:

nebo zahladíme místo toto, protože se rozmohl křik jejich před Hospodinem, kterýž poslal nás, abychom zahubili je.”

Lot se zarazil, když toto slyšel, a řekl: „A proč já mám odtud odejít?” Načež mu pravili: „Protože Hospodin nechce zahubit spravedlivého.”

Lot mlčel dlouho, ale pak řekl: „Prosím, páni, dovolte, abych odešel a řekl svým zetům a dcerám, aby se připravili na cestu.” Odpověděli mu: „Učiň tak.”

Vyšel tedy Lot, běžel po ulicích města a volal na všecken lid: „Vstaňte, vyjděte z místa tohoto: nebo zahladí Hospodin město toto.” Ale zdálo se jim, jako by žertuje mluvil.

Lot se vrátil domů, ale neulehl, nýbrž přemýšlel po celou noc.

A když bylo ráno, nutili jej andělé, řkouce: „Vstaň, vezmi ženu svou, a dvě dcery, které máš: abys i ty spolu nezhynul v nešlechtnosti města.”

„Nepůjdu,” řekl Lot. „Odpusťte mi, ale já nepůjdu. Přemýšlel jsem o tom po celou noc. Nemohu odejít, protože i já jsem jeden ze Sodomských.”

„Ty jsi spravedlivý,” namítli andělé, „avšak oni jsou nespravedliví a křik jejich činu rozlílil Hospodina. Co je tobě s nimi?”

„Nevím,” pravil Lot. „I o tom jsem uvažoval, co mně je s nimi; po celý život jsem žaloval na své krajany a soudil jsem je tak přísně, že nyní je mi hrozno vzpomenout na to: neb zahynou. A když jsem přišel do města Ségor, zdálo se mi, že jeho lidé jsou lepší než Sodomští.”

„Vstaň,” řekli andělé, „půjdeš do města Ségor: neboť bude zachováno.”

„Co mně je Ségor?” odpověděl Lot. „Je muž jeden spravedlivý v Ségor: kdykoliv jsem s ním mluvil, žaloval na své krajany, a já jsem zlořečil Sodomským pro jejich viny, ale nyní nemohu odejít. Prosím, nechte mne.”

I promluvil anděl a řekl: „Hospodin přikázal zhubiti Sodomské.”

„Staň se vůle jeho,” děl Lot tiše. „Přemýšlel jsem po celou noc; a vzpomněl jsem si na tolik věcí, že jsem plakal. Slyšeli jste někdy zpívati Sodomské? Ne, vy jich vůbec neznáte, neboť pak byste nepřišli takto. Když jdou dívky po ulici, houpají se v bocích a bzučí mezi rty píseň; a smějí se, když váží vodu v okovcích. Žádná vodička není čistší než ta ze studánek sodomských; a žádná řeč z řečí se neposlouchá krásněji. Když promluví dítě, rozumím mu, jako by bylo moje; a když si hraje, je to ta hra, kterou jsem si hrál já, jsa maličký ještě. A když

jsem zaplakal, maminka mne těšila sodomskou řečí. Hospodine,” zvolal Lot, „jako by to včera bylo!”

„Hřešili Sodomští,” pravil druhý anděl přísně, „a proto –”

„Hřešili, já vím,” přerušil ho Lot netrpělivě. „A viděli jste aspoň naše řemeslníky? Vypadají, jako by si hráli; a když udělají džbánec nebo pláténko, tu srdce poskočí radostí, jak je to pěkně uděláno. Jsou lidé tak dovední, že by ses na ně po celý den díval; a když je vidíš tropit ty nejhorší věci, bolí tě to víc, než kdyby to tropil člověk ségorský. Mučí tě to, jako bys ty sám měl podíl na jejich vině. Co mně je platna má spravedlivost, když jsem Sodomský? Soudíte-li Sodomu, soudíte mne. Já nejsem spravedlivý. Já jsem jako oni. Nepůjdu odtud.”

„Budeš zhuben s nimi,” pravil anděl zachmuřen.

„Možná; ale dříve zkusím, aby nebyli zhubeni oni. Nevím, co udělám; ale do poslední chvíle si budu myslet, že jim musím pomoci. Copak mohu jen tak odejít? Protivím se Hospodinu, a proto mne nevyslyší. Kdyby mi nechal tři roky času, nebo tři dny, nebo aspoň tři hodiny! Co by mu udělaly tři hodiny? Kdyby mi včera byl kázal: Odejdi z jejich středu, neboť jsou nespravedliví – řekl bych mu: Maličko mi poshov, promluvím ještě s tím a oním; soudil jsem je, místo abych šel mezi ně. Ale jak mohu odejít teď, když mají být zhubeni? Což nejsem i já vinen tím, že to s nimi došlo tak daleko? Já nechci zemřít; ale je mi třeba, aby také oni nezemřeli. Zůstanu.”

„Nezachráníš Sodomy.”

„Já vím, že ne: což něco dovedu? Ale pokusím se, já nevím oč ještě; vím jen, že je mi setrvati. Protože jsem je po celý život soudil tak přísně jako nikoho druhého; protože jsem s nimi nesl to nejtěžší: jejich chyby. Hospodine, nedovedu ani říci, čím mi jsou; mohu to jen ukázat tím, že zůstanu s nimi.”

„Tvoji krajané,” pravil anděl, „jsou ti, kteří jsou spravedliví a věří v téhož Hospodina jako ty; hříšní pak, bezbožní a modloslužebníci nejsou tvými krajany.”

„Jakpak by nebyli, když jsou to Sodomští? Vy tomu nerozumíte, protože neznáte hlasu masa a hlíny. Co je to Sodoma? Pravíte, že je to město nepravosti. Ale když Sodomští bojují, nebojují za své nepravosti, nýbrž za něco lepšího, co bylo nebo bude; a i ten nejhorší může padnout za všechny. Sodoma, to jsme my všichni; a mám-li nějakou cenu před Hospodinem, ať ji přičte

Sodomě, a nikoli mně. Co ještě mluvím? Řekněte Hospodinu: Lot, služebník Tvůj, se postaví před muže sodomské a bude je bránit proti Tobě, jako bys byl jeho nepřítel.”

„Zadrž,” zvolal anděl, „strašný je hřích tvůj; ale Hospodin tě neslyšel. Připrav se a vyjdi z tohoto města: zachraň aspoň ženu a dvě dcery, jež máš.”

Tu zaplakal Lot: „Ano, musím je zachránit, máte pravdu. Prosím, ved'te mne.”

A když prodléval, chopili ruku jeho, a ruku ženy, i dvou dcer jeho, protože nad ním slitoval se Hospodin.

Když ho vyváděli, modlil se Lot řka:

„Vše, co mi dal život, dal mi tvýma rukama; učinil mé maso z tvé hlíny a vložil mi do úst slova, jež jsou v ústech tvých mužů a žen; a aj, proto jsem je každým svým slovem líbal, i když jsem jim zlořečil.

Vidím tě, i když zavru oči, neboť jsi hlouběji než mé oči; jsi ve mně tak, jako já jsem byl v tobě.

Mé ruce vykonávají tvé zvyky, nevědouce o tom; a kdybych v poušti byl, půjdou mé nohy ve směrech tvých ulic.

Sodomo, Sodomo, nejsi-li nejkrásnější z měst? A kdybych jen okénko viděl, zastřené plátnem pruhovaným, poznám je: toto je okénko sodomské.

Jsem jako pes, ježž vyvádějí z domu jeho pána; i když svěsí čenich až v prach, aby už neviděl, poznává ještě vůni věcí, jež zná.

Věřil jsem v Hospodina a zákon jeho; v tebe jsem nevěřil, ale ty jsi; a jiné země jsou jako stín, jímž pronikám, aniž bych se mohl opřít o stěnu či o strom; jsou jako stín.

Ty však jsi, jako nic jiného není; a všechno, co je, je jenom ve srovnání s tebou. Vidím-li tebe, jenom tebe, a vidím-li něco jiného, vidím to jenom v porovnání s tebou.

Věřil jsem v Hospodina, protože se mi zdálo, aby byl bohem sodomským; není-li Sodomy, není Hospodina.

Brány, brány sodomské, kam mne to vedou a do jaké prázdnoty? Kam mám nohu postavit? neboť není pode mnou půdy: a stojím, jako bych nestál. Jděte, mé dcery, a nechte mne; nemohu dále.”

I vyvedli jej a postavili vně za městem: a tam mluvili k němu řkouce: „Zachovejž život svůj, neohlédej se zpátky, aniž zastavuj se na kterém místě vši této krajiny vůkol: abys i ty spolu nezahynul.”

Slunce vycházelo nad zemí, když toto pravili.

Tedy Hospodin dštil na Sodomu a Gomoru sírou a ohněm od Hospodina z nebe.

Tu ohlédl se Lot a vykřikl a běžel zpátky k městu.

„Co činíš, zlořečený?” volali za ním andělé.

„Jdu pomáhat Sodomským,” odpověděl Lot a vešel do města.

Ruch filozofický, říjen 1923

SVATÁ NOC

„Já se ti divím,” křičela paní Dinah. „Kdyby to byli pořádní lidé, šli by k starostovi, a ne takhle žebrotou! Proč si je nevzali do domu Šimonovic? Proč se jich máme ujímat ausgerechnet my? Copak jsme něco horšího než Šimonovic? Já vím, Šimonova žena by si takovou holotu do domu nepustila! Já se ti divím, člověče, že se tak zahazuješ s já nevím kým!”

„Nekřič,” bručel starý Isachar, „vždyť to budou slyšet!”

„Ať to slyší,” pravila paní Dinah pozvedajíc hlas ještě víc. „Nevídáno! To by tak hrálo, abych nesměla doma ani pípnout kvůli nějakým tulákům! Znáš je? Zná je někdo? On říká, to je má žena. Povídali, jeho žena! Já vím, jak to u takových poběhlíků chodí! Že se nestydíš pustit něco takového do domu!”

Isachar chtěl namítnout, že je pustil jen do chléva, ale nechal to pro sebe; měl totiž rád svůj pokoj.

„A ona,” pokračovala paní Dinah pohoršeně, „ona je v jiném stavu, abys to věděl. Prokristapána, ještě to nám tak chybělo! Jezus Maria, abychom tak přišli do lidských řečí! Prosim tě, kdes nechal hlavu?” Paní Dinah nabrala dechu. „To se rozumí, nějaké mladici ty neumíš říct ne. Když na tebe udělala ten svůj kukuč, tak ses mohl přetrhnout samou ochotou. Mně bys to neudělal, Isachare! Jen si ustelte, lidičky, je tam ve chlívě slámy habaděj – Jako bychom byli v celém Betlémě jenom my, kdo mají chlívěk! Proč jim Šimonovic nedali otep slámy? Protože Šimonka by si to nedala od svého muže líbit, rozumíš? Jen já jsem takový ošlapek, že na všechno mlčím –”

Starý Isachar se obrátil ke zdi. Snad přestane, mínil; ona má trochu pravdu, ale dělat tolik řečí pro jednu –

„Brát cizí lidi do domu,” rozjímala paní Dinah ve spravedlivém hněvu. „Kdoví co je to zač? Ted’ abych celou noc strachem nezamhouřila oka! Ale to ti je jedno, vid’? Pro lidi ty všechno, ale pro mne nic! Abys ty vzal jednu jedinkrát ohled na svou udřenou a churavou ženu! A ráno abych po nich ještě uklízela! Když ten člověk je tesař, proč není někde na práci? A proč zrovna já mám mít tolik trápení? Slyšíš, Isachare?”

Ale Isachar tváří ke zdi dělal, jako by spal.

„Panenko Maria,” vzdychla paní Dinah, „mám já to život! Celou noc abych nespala starostí... A on si spí jako dřevo! Mohli by nám odnést celé stavení, a on si chrní... Bože, mám já to svízel!”

A bylo ticho, jen starý Isachar pozorně členil tmou svým chrupáním.

* * *

K půlnoci ho vzbudilo z dřímoty potlačované ženské zasténání. I safra, lekl se, to bude něco vedle v chlívku! Jen aby to nevzbudilo Dinu... To by zas bylo řečí!

I ležel nehnutě, jako by spal.

Po chvíli bylo slyšet nový ston. Bože, smiluj se! Bože, dej, ať se Dinah neprobudí, modlil se v úzkostech starý Isachar, ale vtom už cítil, že se Dinah vedle něho vrtí, zvedá se a napjatě naslouchá. Bude zle, řekl si zdrceně Isachar, ale zůstal pěkně zticha.

Paní Dinah bez hlesu vstala, přehodila přes sebe vlhák a vyšla na dvůr. Asi je vyhodí, řekl si bezmocně Isachar. Já se jí do toho míchat nebudu, ať už si dělá, co chce...

Po jakési podivně dlouhé a tlumené chvíli se paní Dinah vrátila opatrně našlapujíc. Isacharovi se ospale zdálo, že chrastí a praská nějaké dříví, ale rozhodl se, že se ani nehne. Snad je Dině zima, mínil, a dělá si oheň.

Pak se Dinah znovu potichu vykradla. Isachar pootevřel oči a viděl nad planoucím ohněm kotlík s vodou. Nač to je, řekl si s podivem a hned zase usnul. Probudil se teprve, když paní Dinah takovými zvláštními, horlivými a důležitými krůčky běžela s dýmajícím kotlíkem na dvůr.

I podivil se Isachar, vstal a trochu se ustrojil. Musím se podívat, co je, řekl si energicky, ale ve dveřích se srazil s Dinou.

Prosím tě, co tak běháš, chtěl vyhrknout, ale ani se k tomu nedostal. „Co ty tu máš co okounět,” utrhla se na něho paní Dinah a zas běžela na dvůr s nějakými klůčky a plátýnky v náručí. Na prahu se obrátila. „Jdi do postele,” rozkřikla se přísně, „a... a nepleť se nám tady, slyšíš?”

Starý Isachar se vystrachal na dvorek. Před chlívkem viděl bezradně trčet ramenatou mužskou postavu, i zamířil k ní. „Jojo,” bručel chlácholivě. „Vyndala tě, že? To víš, Josef, ty ženské...” A aby zamluvil jejich mužskou bezmoc, ukazoval honem: „Koukej, hvězda! Viděls už někdy takovou hvězdu?”

Lidové noviny 25. 12. 1930

MARTA A MARIA

I stalo se, když šli, že on všel do jednoho městečka. Žena pak jedna, jménem Marta, přijala jej do domu svého.

A ta měla sestru, jménem Marii, kteráž seděci u noh Ježíšových, poslouchala slova jeho.

Ale Marta pečlivá byla při mnohé službě. Kteráž přistoupivši, řekla: Pane, nemáš-li o to péče, že sestra má nechala mne samé sloužiti? Protož rei jí, ať mi pomůž.

A odpověděv, řekl jí Ježíš: Marta, Marta, pečlivá jsi, a rmoutíš se při mnohých věcech.

Ale jednohoť jest potřebí. Mariat' dobrou stránku vyvolila, kteráž nebude odjata od ní.

Evangelium sv. Lukáše, 10, 38–42

Toho večera pak vešla Marta k sousedce své Támar, ženě Jakuba Grünfelda, kteráž ležela v šestinedělí;

a vidouc, že žár v krbu pohasíná, naložila polen a usedla u ohniště, aby roznítla oheň. A když vyšlehly živé plameny, dívala se ona Marta do ohně a mlčela.

Řekla pak paní Támar: „To jste hodná, Martičko. Vy se tolik nastaráte – ani nevím, jak vám to odplatit.”

Ale Marta neřekla nic, aniž odvrátila svých očí od ohně.

Tu zeptala se paní Támar řkouc: „Je to pravda, Martičko, že dnes byl u vás rabbi z Nazaretu?”

I odpověděla Marta: „Byl.”

I sepnula pa Tám; ar ruce a řekla: „To jste měla radost, slečno Marto; já vím, k nám On by nešel, ale vy si to zasloužíte, vy jste tak dobrá hospodyně –”

Tu sklonila se Marta k ohni, prudce rovnala polena a pravila: „Já vám řeknu, paní Támar, já bych se raději ani neviděla. Kdepak by mne napadlo, že teď, před svátky – Dobrá, myslím si, vyperu si nejdřív – To víte, naše Marie, co ta toho prádla nadělá. Tak já to nevyprané prádlo házím na hromadu, a najednou: ‚Dobrý den, děvčata,‘ a On stojí na prahu! Já začnu volat ‚Marie, Marie, pojd’ sem,‘ aby mně jako pomohla honem uklidit tu hromadu košil, – Mařka přiletí, rozcuchaná, a jak Ho vidí, začne křičet jako smyslů zbavená: ‚Mistře, Mistře, Vy jste k nám přišel?‘ a bums, už je před ním na kolenou, vzlyká a ruce Mu líbá – paní Támar, já jsem se za ni tak styděla, co si Mistr musel myslet, taková potřeštěná hysterka, a teď ty špinavé hadry všude – já vám stěží ze sebe vypravila: ‚Mistře, sedněte si,‘ a sbírám to prádlo; a Marie ho tahá za ruku a vzlyká: ‚Mistře, mluvte, povězte nám něco, Rabbóni –‘ Považte si, paní Támar, ona mu říká Rabbóni! A všude samý nepořádek, to víte, jako když se pere, ani zameteno nebylo – Co si On musel o nás myslet!”

„No víte, Martičko,” těšila ji paní Grünfeldová, „mužští si té trochy nepořádku zhruba nevšimnou. Já je znám.”

„A i kdyby,” prohlásila Marta s tvrdě svítícíma očima. „Pořádek má být. Koukejte se, paní Grünfeldová, když byl Mistr na obědě u toho celníka, tak to Marie dovedla Mu umýt slzami nohy a utřít je svými vlasy. Já vám řeknu, paní Támar, něco takového bych si já ani netroufala, ale aspoň tu čistou podlahu bych Mu chtěla dát pod nohy. To zas ano. A položit

před Něj ten pěkný kobereček, víte, ten z Damašku. A ne špinavé prádlo. Utírat Mu nohy slzami a vlasy, to Mařka svede; ale aby se aspoň učesala, když přijde, to ne; a utřít před Ním podlahu, to taky ne. Jen si před Ním kecnout na zem a dělat takovéhle oči, a teď povídej, Rabbóni!”

„A povídal?” ptala se dychtivě paní Támar.

„Povídal,” děla Marta pomalu. „Usmíval se a mluvil k Marii. To víte, já nejdřív uklidit to prádlo, a pak Mu podat aspoň trochu toho kozího mléka a kousek chleba – Vypadal ušlý a unavený; já vám měla na jazyku, Mistře, já Vám přinesu polštáře, odpočínáte si chvilku, zdřímnete si, my budeme tiché jako dušičky, ani dýchat nebudem – ale to víte, paní Grünfeldová, člověk Mu nechce skákat do řeči. A tak jsem jen chodila po špičkách, aby se Marie dovítí, že má být ticho, ale kdepak! ,Povídejte ještě, Mistře, prosím, prosím, ještě něco,’ a On, dobrák, se usmíval a mluvil –”

„Ach, to bych chtěla slyšet, co říkal,” vzdychla paní Támar.

„Já taky, paní Támar,” řekla suše Marta. „Ale někdo musel pro Něho ochladit to mléko, aby bylo svěží. A někdo taky musel sehnat trochu medu na chleba. Potom zaskočit k Efraimovým – já to Efraimce slíbila, že sem tam dokouknu na její děcka, když ona musí do trhu, – to víte, paní Grünfeld, taková stará panna jako já je někdy k něčemu taky dobrá. Kdyby aspoň byl náš bratr Lazar doma! Ale když Lazar ráno viděl, že se bude prát, povídá: ,Holky, nic, já se ztratím: ale ty, Marto, dávej pozor, kdyby tudy šel ten kořenář z Libanonu, kup pro mne to prsní thé,’ – on je totiž náš Lazar nějak špatný na prsa, paní Támar, jde vám moc dolů. A tak jsem si pořád myslela, kdyby se Lazar vrátil, dokud je tu Mistr, – já věřím, paní Grünfeld, že On by nám Lazara uzdravil; jak jsem slyšela něčí kroky, už jsem letěla před dům a na každého volala: ,Pane Ašer, pane Lévi, pane Išachar, kdybyste potkal bratra Lazara, že má hned, ale hned přijít domů!’ A přitom vyhlížet toho kořenáře – já nevěděla co dřív.”

„To já znám,” pravila paní Grünfeldová. „Rodina dá jednomu starosti.”

„Copak starosti,” mluvila Marta. „Ale helejte, paní Grünfeld, jeden by taky chtěl poslouchat slovo boží. Já jsem jen hloupá ženská, taková služka jsem – říkám si, někdo to musí dělat, někdo musí vařit a prát a spravovat hadry a smeččit, a když naše Mařka na to nemá tu povahu – Ona už není tak krásná, jako byla dřív, paní Támar; ale ona bývala taková krasavice, že – že – že jsem jí prostě musela sloužit, víte? A přitom si každý myslí, že jsem zlá, – paní Grünfeldová, vy to znáte, zlá a nešťastná ženská nemůže nic dobře uvařit, a já nejsem špatná

kuchařka. Když je Marie krásná, ať Marta dobře vaří, no nemám pravdu? Ale paní Támar, to vy snad taky znáte: někdy člověk na chvíli, jen na chvíli složí ruce do klína, a pak mu přijdou takové divné myšlenky: že ti snad někdo něco poví nebo se na tebe tak nějak podívá,... jako by ti říkal: Dceruško, svou lásku nám strojíš a sebe celou nám dáváš, svým tělem smeješ a udržuješ všechnu čistotu čistotou své duše; vcházím do tvého domu, jako bys to ty sama byla. Marto, i ty jsi svým způsobem milovala mnoho –”

„Ba, je to tak,” řekla paní Grünfeldová. „A kdybyste měla šest dětí, Martičko, jako já, tak byste to teprve viděla.”

Tu pravila Marta: „Paní Grünfeld, když tak najednou přišel On, Mistr nazaretský, já jsem se až zhrozila: snad – – snad přichází říci to krásné, nač jako bych tolik let čekala, – a zrovna do toho nepořádku! Já měla srdce až v krku, mluvit jsem nemohla – Já jsem si řekla: to přejde, jsem hloupá ženská, zatím namočím to prádlo a zaskočím k Efraimovým a pošlu pro našeho Lazara a zaženu ze dvorka slepice, aby Ho nerušily – A pak, když bylo všecko v pořádku, přišla na mne taková krásná jistota: že teď jsem připravena slyšet slovo boží. Tak jsem tiše, tichounce šla do světnice, kde On seděl a mluvil. Marie mu seděla u nohou, oči z něho nespouštěla –” Marta se suše zasmála. „Mne napadlo, jak bych asi já vypadala, kdybych tak na Něho poulila oči! A tu On, paní Grünfeld, se na mne tak vlídně a jasně podíval, jako by chtěl něco říci. A já najednou vidím – bože, ten je hubený! to víte, nikde nic pořádného nesní, ani toho chleba a medu se skoro netkl – A tu mne napadlo: holoubata! Já mu udělám holoubata! Pošlu Mařku pro ně do trhu, a On si zatím chvíli odpočine – ‚Mařenko,‘ povídám, ‚pojď na okamžik do kuchyně.‘ Ale Marie nic, jako by byla slepá a hluchá.”

„To ona nechtěla nechávat hosta o samotě,” pravila chlácholivě paní Támar.

„Kdyby si raději všímala,” řekla tvrdě Marta, „aby měl co k jídlu; od toho jsme my ženské, no ne? A když jsem viděla, že Marie nic, jen kouká jako u vytržení, tak – paní Támar, já ani nevím, jak to přišlo, ale já to musela říci. ‚Pane,‘ povídám, ‚to Ti je jedno, že má sestra mne nechá posluhovat samotnou? Řekni jí, ať mi v kuchyni pomůže!‘ Tak to ze mne vyhrklo –”

„No a řekl jí?” ptala se paní Grünfeldová.

Tu vyhrkly slzy z palčivých očí Martiných. „Marto, Marto, pečlivá jsi a staráš se o mnohé věci; ale jednoho jest potřebí. Marie si vyvolila lepší stránku, a tu jí nikdo nevezme. – ‘ Tak nějak to, paní Támar, řekl.”

Bylo chvíli ticho. „A to bylo všechno, co promluvil?“ ptala se paní Támar.

„Všechno, pokud já vím,“ děla Marta stírajíc si drsně slzy. „Pak jsem šla koupit ta holoubata – zloději jsou to na trhu, paní Grünfeld, – a pekla jsem je a uvařila pro vás tu polévku z holubích drůbků –“

„To vím,“ pravila paní Grünfeldová. „Vy jste moc hodná, Martičko.“

„Nejsem,“ uryla Marta. „Abyste věděla, to bylo poprvé, že jsem holoubata dost nepropekla. Byla tvrdá; ale já – mně všechno padalo z rukou. Když já v Něho tak nesmírně věřím, paní Támar.“

„Já taky,“ děla zbožně paní Támar. „A co říkal jinak, Martičko? Co mluvil k Marii? Co učil?“

„Nevím,“ řekla Marta. „Ptala jsem se Marie, ale to víte, jaké ona je třesidlo – „Já už nevím,“ povídala, „namouduši, já bych ti nemohla poctivě říct ani slovo, ale bylo ti to tak úžasně krásné, Marto, a já jsem tak nesmírně šťastná –“

„To taky stojí za to,“ uznala paní Támar.

Tu Marta hlučně vysmrkala slzy a řekla: „Tak ukažte, paní Grünfeld, já vám převinu toho haranta.“

Lidové noviny 3. 1. 1932

LAZAR

I do Betanie došla pověst o tom, že Galilejský byl zajat a odveden do vězení.

Když se to doslechla Marta, sepjala ruce a z očí jí vytryskly slzy. „Vidíte,“ pravila, „já jsem to říkala! Proč šel do toho Jeruzaléma, proč nezůstal tady? Tady by o něm nikdo nevěděl – – mohl by tu klidně tesařit – – zařídil by si dílnu u nás na dvorku –“

Lazar byl bled a oči mu vzrušeně planuly. „To jsou hloupé řeči, Marto,“ řekl. „Musel jít do Jeruzaléma. Musel se postavit těm... těm farizeům a publikánům, musel jim říci do očí, co a jak – Tomu vy ženské nerozumíte.“

„Já tomu rozumím,” řekla Marie tiše a uchváceně. „A abyste věděli, já vím, co se stane. Stane se zázrak. Pokyne prstem a stěny vězení se otevrou – – a všichni Ho poznají, padnou před Ním na kolena a budou volat: Zázrak – –”

„To si počkáš,” děla Marta sevřeně. „On se nikdy o sebe nedovedl starat. Nic pro sebe neudělá, ničím si nepomůže, leda –,” dodávala s rozšířenýma očima, „ledaže by Mu jiní pomohli. Třeba čeká, že Mu přijdou na pomoc – – všichni ti, kdo Ho slyšeli, – – všichni, kterým pomáhal, – – že se opášou a přiběhnou –”

„To si myslím,” prohlásil Lazar. „Jen se nebojte, děvčata, má za sebou celou Judeu. To by tak hrálo, aby – to bych se na to podíval – Marto, připrav věci na cestu. Jde se do Jeruzaléma.”

Marie se zvedla. „Já jdu také. Abych viděla, jak se otevrou stěny vězení a On se zjeví v nebeské záři – Marto, to bude úžasné!”

Marta chtěla něco říci, ale spolkla to. „Jen jděte, děti,” řekla. „Někdo tu musí hlídat – nakrmit drůbež a kozy – Já vám hned připravím šaty a nějaké placky. Jsem tak ráda, že tam budete!”

* * *

Když se vrátila zarudlá od žáru pece, byl Lazar zsinálý a neklidný. „Není mi dobře, Martičko,” bručel. „Jak je venku?”

„Krásně teplo,” děla Marta. „Dobře se vám půjde.”

„Teplo, teplo –,” namítal Lazar. „Ale nahoře v Jeruzalémě vždycky fouká takový studený vítr.”

„Já jsem ti připravila teplý plášť,” hlásila Marta.

„Teplý plášť,” reptal Lazar nespokojeně. „Člověk se v něm zapotí, pak ho ofoukne zima, a tu to máme! Sáhni, nemám už teď horečku? To víš, nerad bych se cestou rozstonal – – na Marii spoleh není – Co bych Mu byl platen, kdybych se například roznemohl?”

„Nemáš horečku,” chlácholila ho Marta a myslila si: Bože, ten Lazar je takový divný od té doby – od té doby, co byl vzkříšen z mrtvých –

„Tehdy jsem také chytil špatný vítr, když – když jsem se tak roznemohl,” děl Lazar starostlivě; nerad se totiž zmiňoval o své někdejší smrti. „To víš, Martičko, od té doby nejsem

jaksi ve své kůži. To pro mne není, ta cesta, to rozčilování. Ale to se rozumí, já půjdu, jen co mne přejde ta zimnice.”

„Já vím, že půjdeš,” pravila Marta s těžkým srdcem. „Někdo mu musí běžet na pomoc; to víš, tebe On – vyhojil,” dodávala váhavě, neboť také jí připadalo nějak nešetrné mluvit o vzkříšení z mrtvých. „Heleď, Lazare, až ho vysvobodíte, můžeš ho aspoň poprositi, aby ti pomohl, – kdyby ti snad nebylo dobře –”

„To je pravda,” vydechl Lazar. „Ale co kdybych tam nedošel? Co kdybychom už přišli pozdě? Musíš uvážít všechny možnosti. A co když se to v Jeruzalémě nějak semele? Holka, ty neznáš římské vojáky. Ach bože, kdybych já byl zdrav!”

„Vždyť jsi zdrav, Lazare,” vypravila ze sebe Marta. „Musíš být zdrav, když On tě uzdravil!”

„Zdráv,” řekl Lazar hořce. „To snad vím já, jsem-li zdrav, nebo ne. Řeknu ti jen, že od té doby mně ani chvilinku nebylo lehké – Ne že bych Mu nebyl strašně vděčný za to, že mne... postavil na nohy; to si o mně, Marto, nemysli; ale kdo to jednou poznal jako já, ten – ten –” Lazar se otřásl a zakryl si tváře. „Prosím tě, Marto, nech mne teď; já se seberu – já jenom chvilku – to jistě přejde –”

Marta si potichu sedla na dvorku; dívala se před sebe suchýma, utkvělýma očima, ruce sepnuty, ale nemodlila se. Černé slípky se zastavovaly, aby na ni pohlédly jedním okem; když jim proti nadání nehodila zrní, šly si zdřímnout do poledního stínu.

Tu se vyplížil Lazar z chodby, smrtelně bled, a jekal zuby. „Já – já teď nemohu, Marto,” koktal, „já bych tak rád šel – snad až zítra –”

Martě se sevřelo hrdlo. „Jdi, jdi si lehnout, Lazare,” dostala ze sebe. „Ty – nemůžeš jít!”

„Já bych šel,” drkotal Lazar, „ale když myslíš, Martičko – Třeba zítra – Ale nenecháš mne doma samotného, vid’? Co bych si tu počal sám!”

Marta se zvedla. „Jen si jdi lehnout,” řekla svým obvyklým drsným hlasem. „Já u tebe zůstanu.”

V tu chvíli vystoupila na dvorek Marie připravená na cestu. „Tak, Lazare, půjdeme?”

„Lazar nikam nesmí,” odpověděla Marta suše. „Není mu dobře.”

„Jdu tedy sama,” vydechla Marie. „Vidět zázrak.”

Z očí Lazarových pomalu stékaly slzy. „Já bych šel tak rád s sebou, Marto, kdybych já se tak nebál ... ještě jednou umřít!”

Lidové noviny 27. 3. 1932

O PĚTI CHLEBÍCH

...Co proti němu mám? Já vám to povím rovnou, sousede: ne že bych měl něco proti jeho učení. To ne. Jednou jsem poslouchal jeho kázání, a já vám řeknu, málem bych se byl taky stal jeho učedníkem. Tehdy jsem se vrátil domů a povídám svému bratranci sedlářovi, ty, to bys měl slyšet; řeknu ti, je to svým způsobem prorok. Moc krásně mluví, jen co je pravda; zrovna se v člověku srdce obrací; já vám měl tehdy oči plné slz, byl bych nejraději zavřel můj krám a šel za ním, abych ho už nikdy neztratil z očí. Rozdej všechno, co máš, řekl, a následuj mne. Miluj bližního svého, pomáhej chudým a odpouštěj těm, kdo ti ubližují, a takové věci. Já jsem obyčejný pekař, ale když jsem ho poslouchal, tak vám byla ve mně taková divná radost a bolest, já nevím, jak bych to řekl: taková tíha, že bych klekl na zem a plakal, a přitom tak krásně a lehko, jako by ze mne všechno padalo, víte, všechna starost i zlost. Tak já tehdy povídám svému bratranci, ty troubo, mohl by ses stydět; mluvíš samé hamižnosti, co ti je kdo dlužen a že máš platit tyhle ty desátky a přirážky a úroky; kdybys raději rozdal chudým všechno, co máš, opustil ženu i děti a šel za ním.

A to, že léčí nemocné a posedlé, to bych mu taky nevytýkal. Pravda, je to divná a nepřirozená moc; ale to přece každý vidí, že naši ranhojiči jsou žabaři a ti římsští nejsou o nic lepší; peníze brát dovedou, ale když je zavoláte k umírajícímu, tak jenom pokrčí rameny a řeknou, že jste je měl zavolat dřív. Dřív! Má nebožka žena stonala dva roky krvotokem; já ji vodil po doktorech, nemáte ponětí, co peněz to stálo, a nepomohl jí žádný. Kdyby byl on už tehdy chodil po městech, byl bych před ním padl na kolena a řekl: Pane, uzdrav tuto ženu! A ona by se dotkla jeho roucha a uzdravila by se. Takhle chudák zkusila, že se to ani povídat nedá – To teda bych mu chválil, že uzdravuje nemocné. To víte, felčari proti tomu křičí, a prý podvod je to a fušerství, a chtěli by mu to zakázat a kdesi cosi; ale to už tak máte ty všelijaké zájmy. Kdo chce pomáhat lidem a spasit svět, vždycky narazí na něčí zájem; všem se nemůžeš zavděčit, to jinak nejde. Říkám, uzdravovat může, a třeba i mrtvé ať křísí; ale to s těmi pěti chleby neměl dělat. Jako pekař vám řeknu, že to byla velká křivda na pekařích.

Vy jste tu věc o těch pěti chlebích neslyšel? To se divím; všichni pekaři jsou zrovna bez sebe nad tím případem. Tak prý za ním přišel veliký zástup na místo pusté a on uzdravoval jejich nemocné. A když bylo k večeru, přistoupili k němu učedníci jeho, řkouce: „Pusté jest místo toto, a čas již pominul. Propusť zástupy, ať jdouce do městeček, nakoupí sobě pokrmů.“ On pak řekl jim: „Není jim potřebí odcházeti, dejte vy jim jísti.“ A oni řkou jemu: „Nemáme zde než pět chlebů a dvě rybě.“ On pak dí jim: „Přinestež mi je sem.“ A rozkázav zástupu posaditi se na trávě a vzav těch pět chlebů a dvě rybě, vzhlédl v nebe, požehnal, a lámaje, dával učedníkům ty chleby, a učedníci zástupům. I jedli všichni a nasyceni jsou. I sebrali, což zbylo drobtů, dvanácte košů plných. Těch pak, kteříž jedli, bylo okolo pěti tisíců mužů, kromě žen a dětí.

Uznejte, sousede, že tohle si žádný pekař nedá líbit; jak by k tomu přišel, ne? Kdyby se to mělo stát zvykem, že by kdekdo pěti chleby a dvěma rybičkami nasýtil pět tisíc lidí, pak aby se šli pekaři pást, nemám pravdu? Co se týče těch rybiček, vem to nešť; ty rostou ve vodě samy a může si je nalovit kdo chce. Ale pekař musí draho kupovat mouku a dříví; musí mít pomocníka a vyplácet mu mzdu; musí si držet krámek, musí platit daně a kdecu, takže nakonec je rád, zbude-li mu nějaký groš na živobytí, aby nemusel žebrot. A on, on jenom vzhledne k nebi a má dost chleba pro pět nebo kolik tisíc lidí; mouka ho nestojí nic, nemusí si bůhví odkud nechat vozit dříví, žádné výlohy, žádná práce – to se rozumí, pak ty chleby může lidem dávat zadarmo, no ne? A na to nekouká, že tím okolní pekaře připraví o poctivě zasloužený výdělek! Říkám vám, nekalá soutěž je to, a mělo by se mu to zatrhnout. Ať tedy platí daně jako my, chce-li provozovat pekařství! Na nás už chodí lidé a říkají, jak to, takové nekřesťanské peníze chcete za tenhle mizerný bochánek? Zadarmo to máte dávat jako on – a jaký prý to je chlebiček: bílý, křoupavý a voňavý, že by se na něm člověk ujedl. – Už jsme museli snížit cenu pečiva; na mou čest, dáváme je pod výrobní cenou, jen abychom nemuseli zavřít krámy; ale kam to takhle povede, nad tím nám pekařům stojí hlava. Prý na jiném místě nasýtil čtyři tisíce mužů kromě žen a dětí sedmi chleby a několika rybičkami, ale tam sebrali jenom čtyři koše drobtů; taky mu už asi ten jeho podnik tak dobře nejde, ale nás pekaře zničí nadobro. A já vám tadyhle říkám, že to dělá jenom z nepřátelství k nám pekařům. Obchodníci s rybami sic taky křičí, ale to víte, ti nevědí, co za své ryby chtějí; to dávno není tak poctivá živnost jako pekařský stav.

Koukejte se, sousede: já jsem jednou starý člověk a jsem na světě sám; nemám ženu ani děti, tak copak já potřebuju. Tuhle jsem už říkal svému pomocníkovi, aby si mou pekárnu uvázal na krk sám. Mně tady nejde o můj prospěch; namouduši, nejraději bych opravdu rozdal svůj

nepatrný majetek a šel za ním a pěstoval lásku k bližnímu a všechno, co on káže. Ale když vidím, jak se postavil proti nám pekařům, tak si říkám: To zas ne! Já jako pekař vidím, že tohle není žádná spása světa, ale hotová pohroma pro naši živnost. Mně to je líto, ale to mu nedaruju. To nejde.

Rozumí se, podali jsme na něho stížnost k Ananiášovi i k místodržícímu, jako pro rušení živnostenského řádu a pro pobuřování; ale to víte, jak u těch úřadů všechno jde na dlouhé lokte. Vy mě znáte, sousede; jsem mírný člověk a nehledám s nikým rozbroje; ale kdyby on přišel do Jeruzaléma, postavím se na ulici a budu volat: Ukřižujte ho! Ukřižujte ho!

Lidové noviny 28. 3. 1937

BENCHANAN

Ananiáš

Ptáte se, Benchanane, je-li vinen. To máte tak: já jsem ho neodsoudil na smrt, poslal jsem ho jenom ke Kaifášovi. Ať vám řekne Kaifáš, jakou vinu na něm našel. Já osobně s tím nemám co dělat.

Jsem starý praktik, Benchanane, a řeknu vám to docela otevřeně. Myslím, že jeho učení mělo tu a tam dobré jádro. Ten člověk měl mnoho pravdy, Benchanane, a myslel to poctivě; ale jeho taktika byla špatná. Takhle to nemohl nikdy vyhrát. Měl to raději napsat a vydat v knize. Lidé by tu knihu četli a řekli by, to je slabá kniha, není v ní nic nového a kdesi cosi, jak už se tak o knihách mluví. Ale po čase by to nebo ono začali psát jiní a po nich zase jiní, nu, a aspoň něco by se ujalo. Ne všechno, ne celé učení, ale to přece rozumný člověk ani nežadá. Stačí, když prosadí aspoň jednu nebo dvě své myšlenky. Tak se to dělá, milý Benchanane, a jinak to nejde, chceme-li napravovat svět. S tím se musí trpělivě a polehoučku. Říkám, musí být správná taktika; jakápak pravda, když ji neumíme prosadit?

To právě byla jeho chyba, že neměl tu trpělivost. Chtěl spasit svět jedna dvě, i proti jeho vůli. A to nejde, Benchanane. Neměl na to jít tak rovnou a překotně. Pravda se musí propašovat, musí se trousit po troškách, tu drobet, tady drobet, aby si lidé na ni zvykali. A ne najednou: rozdej všechno, co máš, a takové řeči. To je špatná taktika. A měl si dát víc pozor na to, co dělá. Například jak šel s řemenem na ty penězoměnce v chrámě – vždyť to jsou taky dobří Židé, člověče, a chtějí být z něčeho živi! Já vím, že směnárny nepatří do chrámu, ale byly tam

odjakživa, tož jaképak krámy. Měl na ně podat stížnost k synedriu, a bylo to. Synedrium by jim možná nařídilo, aby postavili své stoly o kousek dál, a bylo by vše v pořádku. Vždycky záleží na tom, jak se co udělá. Člověk, který chce něco ve světě vykonat, nesmí nikdy ztratit hlavu a musí se ovládat, musí vždycky zachováti chladnou a střízlivou mysl. A ty jeho tábory lidu – to víte, Benchanane, to žádný úřad nevidí rád. Nebo že se tak nechal vítat, když přijel do Jeruzaléma; nemáte ponětí, co to nadělalo zlé krve. Měl přiklusat pěšky a pozdravit tady, pozdravit tam – tak se na to musí jít, chceme-li mít svůj vliv. Slyšel jsem dokonce, že se nechal hostit od římského celníka, ale tomu ani nevěřím, takovou nešikovnost by přece neudělal, to už máte takové zlomyslné klepy. A neměl dělat ty své zázraky; s tím musel narazit. Prosím vás, všem pomoci nemůže, a ti, kterým žádný zázrak neudělal, mají potom vztek. Nebo to s tou ženou cizoložnicí – to prý se opravdu stalo, Benchanane, a byla to hrozná chyba. Říkat lidem na soudě, že ani oni nejsou bez viny, – copak by potom mohla být na světě nějaká justice? Říkám vám, samé chyby. Měl jenom učit a neměl dělat skutky, neměl brát své učení tak strašně doslova, neměl to chtít honem uskutečňovat. Šel na to špatně, milý Benchanane; mezi námi řečeno, v mnoha věcech mohl mít pravdu, ale jeho taktika byla pochybená; inu, pak to nemohlo dopadnout jinak.

Nelamte si s tím hlavu, Benchanane; je to v pořádku. Byl to spravedlivý muž, ale chtěl-li spasit svět, měl na to jít opatrněji a taktičtěji. Cože, byl-li odsouzen právem? To je otázka! Vždyť vám říkám, že to fakticky musil prohrát!

Kaifáš

Posad'te se, milý Benchanane, jsem vám naprosto k službám. Tak vy byste chtěl vědět, byl-li podle mého mínění ten muž právem ukřižován. To je jednoduchá věc, drahý pane. Předně nám po tom nic není, my jsme ho neodsoudili na smrt, my jsme ho jenom vydali panu římskému prokurátorovi, že? Nač bychom my měli brát na sebe nějakou odpovědnost, ne? Byl-li odsouzen právem, je dobře; stala-li se na něm křivda, tak je to vina Římanů a my jim to jednou můžeme přičíst na vrub. Tak je to, milý Benchanane; na takovou věc se musíme dívat politicky. Já aspoň jako velekněz musím brát zřetel na to, jak se co má politicky hodnotit. Jen to uvažte, kamaráde: Římané nás zbavili osoby, která – jak bych to řekl? – která nám nebyla z určitých důvodů žádoucí; a přitom odpovědnost padá na ně –

Cože? Říkáte, které jsou ty důvody? Benchanane, Benchanane, tak se mi zdá, že ta dnešní generace není vlastenecky dost uvědomělá. Copak nechápete, jak nám to škodí, když někdo

útočí na naše uznávané autority, jako jsou farizeové a zákoníci? Co si o nás takhle budou myslet Římané? Vždyť to je podlamování národního sebevědomí! My naopak musíme z důvodů vlasteneckých podporovat jejich prestiži, chceme-li zabránit tomu, aby náš národ nepropadl cizím vlivům! Kdo bere Izraeli víru ve farizeje, pracuje do rukou Římanům. A my jsme to zaonačili tak, že ho vyřídili sami Římané; tomu se říká politika, Benchanane. A teď se najdou popletové, kteří se starají, byl-li popraven právem, nebo ne! Pamatujte si, mladý muži, zájem vlasti je nad každé právo. Já vím nejlíp, že naši farizeové mají své chyby; mezi námi, je to samý žvanil a taškář – ale my si přece nemůžeme dovolit, aby někdo podrýval jejich autoritu! Já vím, Benchanane, vy jste byl jeho žákem; líbilo se vám jeho učení, že máme milovat své bližní a nepřátele a takové ty řeči; ale řekněte sám, co to pomůže nám Židům?

A ještě něco. Neměl říkat, že přišel spasit svět a že je Mesiáš a syn boží nebo co. My – přece víme, že je z Nazaretu – prosím vás, jakýpak spasitel! Jsou ještě lidé, kteří ho pamatují jako tesařova kluka, – a ten člověk by chtěl napravovat svět? Kam by se hrabal! Já jsem dobrý Žid, Benchanane, ale to mně nikdo nenamluví, že by některý našinec mohl spasit svět. To bychom se hrozně přeceňovali, člověče. Neřeknu nic, kdyby to byl Říman nebo Egyptan; ale takový Židáček z Galileje – vždyť je to k smíchu! To ať povídá někomu jinému, že přišel spasit svět, ale nám ne, Benchanane. Nám ne. Nám ne.

Lidové noviny 3. 6. 1934

PILÁTŮV VEČER

Toho dne večerel Pilát se svým pobočníkem: byl to mladý poručík Suza, rodem z Kyrenaiky. Suza ani nepozoroval, že je místodržitel nějak zamlklý, a vesele žvanil rozjařen tím, že poprvé v životě zažil zemětřesení.

„To vám byla švanda,” hlaholil mezi jídlem. „Když se po obědě udělala ta tma, běžel jsem ven podívat se, oč jde. Na schodech se mně zdálo, že mně z ničeho nic brkly nebo ujely nohy či co, – no, k smíchu to bylo; namouduši, Excellence, jakživo by mě nenapadlo, že tohle je to celé zemětřesení. A než jsem se dostal za roh, už proti mně běží úprkem nějaký civilisté s očima navrch hlavy a křičí: Hrobové se otvírají a skály se pukají! Těbůh, povídám si, že by zemětřesení? Člověče, říkám si, máš ty štístko! To přece je dost vzácný přírodní úkaz, že?”

Pilát pokynul. „Jednou jsem už viděl zemětřesení,” řekl. „To bylo v Cilicii, počkej, bude tomu sedmnáct let – tak nějak. Tehdy to bylo větší.”

„Ono se dohromady nic nestalo,” hlásal Suza bezstarostně. „U brány k Hakeldamě se udroil kousek skály – ano, a na hřbitově se otevřelo pár hrobů. Se divím, že tady pochovávají tak mělko, stěží na loket. Však jim to v létě smrdí.”

„Zvyk,” zabručel Pilát. „Například v Persii vůbec nepochovávají. Položí mrtvolu na slunce a je to.”

„To by se mělo zakázat, pane,” mínil Suza. „Z důvodů hygienických a podobně.”

„Zakázat,” mumlal Pilát. „To bys jim musel pořad něco poroučet a zakazovat; to je špatná politika, Suzo. Jen se jim neplést do jejich věcí – pak je aspoň pokoj. Když chcete žít jako zvěř, tak spánembohem. Ach, Suzo, já už viděl mnoho zemí.”

„Ale to bych rád věděl,” vracel se Suza k svému největšímu zájmu, „z čeho se udělá takové zemětřesení. Třeba jsou pod zemí nějaké díry, které se z ničeho nic sesují. Ale proč by se při tom tak zatměla obloha? To mně nejde na rozum. Ráno přece byl takový obyčejný, jasný den –”

„Prosím za odpuštění,” ozval se starý Papadokitis, Řek z Dodekanesu, který jim posluhoval. „Ono se to dalo čekat už od včerejška, pane. Včera byl takový rudý západ, pane, a já povídám kuchařce, Myriam, zítra bude bouřka nebo cyklón. A mně, povídá Myriam, bolí v kříži. Něco se dalo čekat, pane. Prosím za prominutí.”

„Něco se dalo čekat,” opakoval Pilát zamyšleně. „Víš, Suzo, já jsem dnes také něco čekal. Od rána, kdy jsem jim vydal toho muže z Nazaretu – já jim ho musel vydat, protože římská politika se zásadně nemíchá do domácích věcí, pamatuj si to, Suzo, čím méně mají lidé co dělat se státní mocí, tím spíše ji snášejí – u Joviše, kde jsem přestal?”

„U muže z Nazaretu,” pomohl mu Suza.

„U muže z Nazaretu. Víš, Suzo, já jsem se o něj drobet zajímal, on se vlastně narodil v Betlémě – myslím, že se na něm ti zdejší domorodci dopustili justiční vraždy, ale to je jejich věc; kdybych jim ho nevydal, byli by ho jistě rozsápali, a římská správa by byla jen blamována. Ale počkej, to sem nepatří. Mně říkal Ananiáš, že prý to byl nebezpečný člověk; prý když se narodil, přišli betlémští pastýři a klaněli se mu jako nějakému králi. A onehdy ho tady vítali lidé jako nějakého triumfátora. Mně to nejde do hlavy, Suzo. Já bych byl přece jen čekal –”

„Co čekal?“ připomenul mu Suza po chvíli.

„Že snad přijdou ti jeho Betlemáci. Že ho nenechají v prackách těch zdejších pletichářů. Že přijdou ke mně a řeknou: Pane, on je náš člověk a něco pro nás znamená; my vám teda jdeme říci, že za ním stojíme a nenecháme mu ukřivdit. – Suzo, já jsem se skoro těšil na ty lidi z hor; mám už po krk těch zdejších melhubů a sudičů – – A já bych jim řekl: Zaplat' pánbůh, Betlemáci, čekal jsem na vás. Kvůli němu – a kvůli vám i vaší zemi. Hadrům na holi se nedá vládnout; vládnout se dá jenom mužům, a ne hubám. Z lidí, jako jste vy, se dělají vojáci, kteří se nedají; z lidí, jako jste vy, se dělají národy a státy. Říkají mi, že ten váš krajan oživuje mrtvé. Prosím vás, co s mrtvými? Ale vy jste tu, a já vidím, že ten muž dovede oživovat i živé: že jim vnukl něco jako věrnost a čest a – my Římané tomu říkáme virtus; nevím, jak se to jmenuje ve vašem jazyce, Betlemáci, ale je to ve vás. Myslím, že ten člověk ještě něco pořídí. Byla by ho škoda.”

Pilát umkl a roztržitě smetal ze stolu drobečky. „Nu, nepřišli,” zabručel. „Ach, Suzo, jaká marná věc je vládnout!”

Lidové noviny 27. 3. 1932

PILÁTOVO KRÉDO

Odpověděl Ježíš: Proto jsem na svět přišel, abych vydal svědectví pravdě: každý, kdož jest z pravdy, slyší hlas můj.

Dí jemu Pilát: Co jest pravda? A když to řekl, vyšel opět k Židům a dí jim: Já žádné viny na něm nenalézám.

Evangelium sv. Jana, 18, 37–38

S večerem přijel jistý muž vážený v městě, jménem Josef z Arimatie, jenž byl také učedníkem Kristovým, k Pilátovi a prosil ho, aby mu vydal tělo Ježíšovo. Pilát svolil a řekl: „Byl popraven nevinně.”

„Ty sám jsi ho vydal na smrt,” namítl Josef.

„Ano, vydal,” odpověděl Pilát, „a lidé si beztoho myslí, že jsem to udělal ze strachu před několika těmi křiklouny s jejich Barabášem. Poslat na ně pět vojáků a byli by zticha. Ale o to nejde, Josefe Arimatejský.

O to nejde,” řekl po chvíli. „Ale když jsem s ním mluvil, viděl jsem, že za nějaký čas budou jeho žáci křížovat jiné; ve jménu jeho jména, ve jménu jeho pravdy budou křížovat a mučit všechny jiné, zabíjet jiné pravdy a zvedat na ramena jiné Barabáše. Ten člověk mluvil o pravdě. Co jest pravda?

Vy jste divný národ, který mnoho mluví. Máte samé farizeje, proroky, spasitele a jiné sektáře. Každý, kdo udělá nějakou pravdu, zapovídá všechny ostatní pravdy. Jako kdyby truhlář, který udělá novou židli, zapovídal sedět na ostatních židlích, které kdo udělal před ním. Jako by tím, že se udělá nová židle, byly zrušeny všechny staré židle. Konečně je možno, že nová židle je lepší, krásnější a pohodlnější než ty ostatní; ale proč, u všech všudy, by si člověk unavený nemohl sednout na kteroukoliv mizernou, červotočivou nebo kamennou židli? Je unaven a zlomen, potřebuje oddechu; a tu vy ho zrovna násilím taháte ze sedátka, na které klesl, aby se přestěhoval na to vaše. Nechápu vás, Josefe.”

„Pravda,” namítl Josef Arimatejský, „není jako židle a odpočinek; je spíše jako rozkaz, který praví: Jdi tam a tam, učiň to a ono; poraz nepřítele, dobud' onoho města, potrestej zradu a podobně. Kdo neposlechne takového rozkazu, je zrádce a nepřítel. Tak se to má s pravdou.”

„Ach, Josefe,” řekl Pilát, „vždyť víš, že jsem voják a prožil jsem většinu života mezi vojáky. Vždycky jsem poslouchal rozkazu, ale ne proto, že by byl pravdou. Pravdou bývalo, že jsem byl unaven nebo žízňiv; že jsem tesknil po matce nebo po slávě; že tenhle voják zrovna myslí na svou ženu a onen na své pole či spřežení. Pravdou bylo, že kdyby nebylo rozkazu, žádný z těch vojáků by nešel zabíjet jiné lidi, stejně unavené a nešťastné. Co je tedy pravda? Věřím, že se aspoň trochu držím pravdy, myslím-li na vojáky, a ne na rozkaz.”

„Pravda není rozkaz velitele,” odpověděl Josef Arimatejský, „ale rozkaz rozumu. Vidiš přece, že tenhle sloup je bílý; kdybych ti tvrdil, že je černý, bylo by to proti tvému rozumu a nedovolil bys mi to.”

„Proč ne?” řekl Pilát. „Řekl bych si, že jsi asi hrozně nešťastný a pochmurný, když vidíš bílý sloup černě; pokusil bych se povrazit tě; opravdu, zajímal bych se o tebe více než předtím. A kdyby to byl jen a jen omyl, řekl bych si, že v tvém omylu je stejně mnoho tvé duše jako v tvé pravdě.”

„Není mé pravdy,” řekl Josef Arimatejský. „Je jen jedna jediná pravda pro všechny.”

„A která je to?”

„Ta, ve kterou věřím.”

„Tak vidíš,” mluvil Pilát pomalu. „Je to přece jen tvá pravda. Jste jako malé děti, které věří, že celý svět se končí jejich obzorem a za ním že už není nic. Svět je veliký, Josefe, a je v něm místo pro mnoho věcí. Myslím si, že i v realitě je místo pro mnoho pravd. Hleď, jsem cizí v této krajině a můj domov je daleko za obzorem; a přece bych neřekl, že tato krajina je nesprávná. Stejně cizí je mně nauka toho vašeho Ježíše; mám tedy snad tvrdit, že je nesprávná? Já si myslím, Josefe, že všechny krajiny jsou správné; ale svět musí být hrozně široký, aby se všechny vešly vedle sebe a za sebou. Kdyby se měla Arábie postavit na tomtéž místě, kde je Pontus, nebylo by to ovšem správné. A stejně je tomu s pravdami. Musil by se udělat svět nesmírně veliký, rozložitý a volný, aby se do něho vešly všechny různé pravdy. A já myslím, Josefe, že je takový. Když vystoupíš na hodně vysokou horu, vidíš, že věci splývají a jaksi se srovnávají v jednu rovinu. Z jakési výšky i pravdy splývají. Člověk ovšem nežije a nemůže žít na vysoké hoře; stačí mu, že vidí zblízka svůj dům nebo své pole, oboje plné pravd a věcí; tam jest jeho pravé místo a působíště. Ale časem se může podívat na hory nebo na nebesa a říci si, že odtamtud jeho pravdy a věci sice existují a není z nich nic ukradeno, ale že splývají s něčím daleko volnějším, co už není jeho majetek. Přilnout k této široké podívané a přitom pěstovat své malé pole, to, Josefe, je skoro cosi jako pobožnost. A já myslím, že Otec nebeský toho dotyčného člověka opravdu někde je, ale že se docela dobře snáší s Apollónem a jinými bohy. Částečně pronikají a částečně spolu sousedí. Hleď, na nebi je náramně mnoho místa. Jsem rád, že tam je také Otec nebeský.”

„Nejsi ani teplý, ani studený,” řekl Josef z Arimatie vstávaje. „Jsi jenom vlažný.”

„Nejsem,” odpověděl Pilát. „Já věřím, věřím, horoucně věřím, že je pravda a že ji člověk poznává. Bylo by bláznivé myslet si, že je pravda jen k tomu, aby jí člověk nepoznal. Poznává ji, ano; ale kdo? Já, nebo ty, nebo snad každý? Já věřím, že každý má na ní podíl; i ten, kdo říká ano, i ten, kdo říká ne. Kdyby se ti dva spojili a rozuměli si, vznikla by tím celá pravda. Ano a ne se nedá ovšem spojit, ale lidé se vždycky mohou spojit; je více pravdy v lidech nežli ve slovech. Mám více smyslu pro lidi nežli pro jejich pravdy; ale i v tom je víra, Josefe Arimatejský, i k tomu je třeba udržovat se v nadšení a vytržení. Já věřím. Naprosto nepochybně věřím. Ale co je pravda?”

Ruch filozofický, prosinec 1920

CÍSAŘ DIOKLECIÁN

Tento příběh by byl zajisté působivější, kdyby jeho hrdinkou byla dcera Diokleciánova nebo jiná mladičká a panenská bytost: ale pohříchu z důvodů historické pravdy je jí Diokleciánova sestra, letitá a důstojná matrána, podle císařova mínění poněkud hysterická a přepjatá, jíž se starý tyran do jisté míry bál. Proto když se mu ohlásila, přerušil slyšení s kyrenajským místodržitelem (jemuž silnými slovy dával najevo svou nelibost) a šel jí vstříc až ke dveřím.

„Tak co je, Antonie?“ hlaholil žoviálně. „Co bys ráda? Máš zase nějaké pohořelé? Nebo mám něco udělat proti týráni šelem v cirku? Nebo chceš zavést mravní výchovu legií? Tak ven s tím, honem, a posad' se.“

Ale Antonia zůstala stát. „Diokleciáne,“ začala téměř slavnostně, „něco ti musím říci.“

„Aha,“ děl císař rezignovaně a podrbal se v týle. „Ale u Joviše, já mám dnes zrovna tolik co dělat! Nemohlo by to počkat na jindy?“

„Diokleciáne,“ pokračovala neústupně jeho sestra, „já ti jdu říci, že už musíš přestat s tím pronásledováním křesťanů.“

„Prosím tě,“ bručel starý císař, „co tak najednou – po nějakých třech stech letech –“ Podíval se pozorně na vzrušenou matránu; vypadala pateticky se svýma přísnýma očima a křečovitě sepnutýma rukama, jež pokrývala pakostnice. „Nu dobře,“ řekl honem, „můžeme si o tom promluvit; ale především buď tak hodná a posad' se.“

Antonia bezděky poslechla a sedla si na kraj židle; tím trochu ztratila bojovný postoj, zmenšila se a zmátla se; koutky úst jí změkly pláčem. „Ti lidé jsou tak svatí, Diokleciáne,“ vypravila ze sebe, „a tak krásně věří – Já vím, kdybys ty je znal – Diokleciáne, ty je musíš poznat! Uvidíš, že... že pak budeš mít o nich docela jiné mínění –“

„Ale vždyť já o nich nemám žádné špatné mínění,“ namítl Dioklecián mírně. „Já přece vím, že to, co se o nich říká, jsou tlachy a pomluvy. To si o nich vymýšlejí naši auguři – to víš, konkurenční zášť a tak dále. Já jsem si to dal zjistit a slyším, že ti křesťané jsou jinak docela řádní lidé. Velice slušní a obětaví.“

„Tak proč je tolik pronásleduješ?“ ptala se užasle Antonia.

Dioklecián zvedl trochu obočí. „Proč? Prosím tě, to je otázka! Odjakživa se to dělalo, ne? A přitom ani není vidět, že by jich ubývalo. Ty řeči o pronásledování jsou strašně přepjaté. To se rozumí, sem tam jich musíme několik exemplárně potrestat –”

„Proč?” opakovala matróna.

„Z politických důvodů,” děl starý císař. „Podívej se, má milá, já bych ti mohl uvést řadu příčin. Například že si to lid přeje. Pro primo to odpoutá jeho pozornost od jiných věcí. Pro secundo mu to dává bezpečné vědomí, že se vládne silnou rukou. A pro tertio je to tady jaksi národním zvykem. Já ti řeknu, žádný rozumný a odpovědný státník nesahá zbytečně na zvykové věci. To budí jen pocit nejistoty a – hm – jakéhosi rozvratu. Má zlatá, já už jsem se za své vlády nadělal novot víc než kdo jiný. Ale to muselo být. Co být nemusí, to dělat nebudu.”

„Ale spravedlnost, Diokleciáne,” řekla tiše Antonia, „spravedlnost musí být. Já od tebe žádám jen spravedlnost.”

Dioklecián pokrčil rameny. „Pronásledování křesťanů je spravedlivé, protože odpovídá platným zákonům. Já vím, co máš na jazyku: že bych ty zákony mohl zrušit. Mohl, ale neudělám to. Milá Toni, pamatuj si, minima non curat praetor; já se o takové patálie starat nemohu. Vezmi laskavě v úvahu, že mám na krku celou administrativu říše; a, děvče, já ji předělal od základu. Já jsem přebudoval ústavu, já reformoval senát, centralizoval správu, reorganizoval celou byrokracii, nově rozdělil provincie, upravil jejich správní řád – to všechno jsou věci, které se musely stát v zájmu státu. Ty jsi ženská a nerozumíš tomu; ale nejvážnější úkoly státníka jsou administrativní. Řekni sama, co znamenají taková křesťané proti – proti – řekněme proti zřízení říšské finanční kontroly? To jsou hlouposti.”

„Ale ty, Diokleciáne,” vydechla Antonia, „bys to mohl tak snadno zařídit –”

„Mohl. A zase nemohl,” děl císař s určitostí. „Já jsem postavil celou říši na nové administrativní základy – a lidé o tom skoro nevědí. Protože jsem jim nechal jejich zvyky. Když jim dám těch pár křesťanů, mají dojem, že je všechno při starém, a dají pokoj. Milá zlatá, státník musí vědět, až pokud se smí se svým reformováním odvážit. Tak je to.”

„Tedy jen proto,” dělá matróna hořce, „jen proto, abys měl pokoj od těch zdejších flákačů a křiklounů –”

Dioklecián se ušklíbl. „Když chceš, tedy i proto. Ale já ti povím, že jsem četl knihy těch tvých křesťanů a tak trochu o nich také přemýšlel.”

„A co jsi v nich našel zlého?” vyhrkla Antonia prudce.

„Co zlého?” pravil císař zamyšleně. „Naopak, něco to do sebe má. Láska a ty věci – třeba to pohrdání světskou marností – Vlastně jsou to docela krásné ideály, a kdybych nebyl císařem – Víš, Toničko, některé věci se mně v jejich nauce strašně líbily; jen kdybych měl víc času – a mohl myslet na svou duši –” Starý císař uhodil podrážděně dlaní do stolu. „Ale je to absurdní. Politicky naprosto nemožné. Nedá se to uskutečnit. Copak se dá dělat říše boží? Jak by se měla administrovat? Láskou? Božím slovem? Já přece znám lidi, ne? Politicky je to nauka tak nezralá a neproveditelná, že – že – že je to přímo trestuhodné.”

„Ale vždyť oni žádnou politiku nedělají,” bránila je Antonia horlivě. „A jejich svaté knihy se politiky netýkají ani slovem!”

„Pro praktického státníka,” děl Dioklecián, „je všechno politika. Všechno má politický význam. Každá myšlenka se musí hodnotit politicky, jak by se dala provést, co z ní udělat, k čemu by vedla. Dny a noci, dny a noci jsem si mořil hlavu tím, jak by se dala politicky realizovat křesťanská nauka; a vidím, že je to nemožné. Říkám ti, křesťanský stát by se neudržel ani po jediný měsíc. Prosím tě, dá se křesťanský zřídit armáda? Dají se křesťanky vybírat daně? Mohli by v křesťanské společnosti být nějakí otroci? Já mám své zkušenosti, Toni: ani rok, ani měsíc by se nedalo vládnout podle křesťanských zásad. Proto se křesťanství nikdy neujme. Může být vírou řemeslníků a otroků, ale nikdy, nikdy nemůže být státním náboženstvím, to je vyloučeno. Víš, ty jejich názory na majetek, na bližního, na zavržitelnost všeho násilí a tak dále, to jsou krásné, ale prakticky nemožné věci. Pro skutečný život, Toni, se nehodí. Tak řekni, co s nimi?”

„Snad nemožné,” šeptala Antonia, „ale proto ještě nejsou zločinné.”

„Zločinné,” řekl císař, „je, co škodí státu. A křesťanství by ochromilo svrchovanou moc státu. To nejde. Milá zlatá, nejvyšší moc musí být na tomto, a ne na onom světě. Pravím-li, že křesťanský stát není principiálně možný, znamená to s logickou nutností, že stát nemůže křesťanství trpět. Odpovědný politik musí střízlivě vystoupit proti nezdravým a neuskutečnitelným snům. Beztoho jsou to jen přeludy bláznů a otroků –”

Antonia vstala těžce oddechujíc. „Diokleciáne, abys to tedy věděl: já jsem se stala křesťankou.”

„Ale jdi,” podivil se mírně císař. „Nu, proč ne? Říkám přece, že to má něco do sebe; a pokud to zůstane tvou soukromou věcí – – Nemysli, Toni, že nemám pro takové věci pochopení. I já bych chtěl ještě jednou být lidskou duší; rád bych, Toničko, pověsil na hřebík své císařství a politiku a všechno – – totiž jen co dodělám reformu říšské správy a takové krámy; a pak, pak bych šel někam na venkov – – a studoval Platóna – Krista – Marc-Aurelia – a toho jejich Pavla, nebo jak se jmenuje – Ale teď promiň; mám nějaké politické porady.”

Lidové noviny 15. 5. 1932

ATTILA

Ráno přinesl posel z kraje lesa zprávu, že na jihovýchodě plála v noci ohnivá záplava. Toho dne zase sychravě mžilo, mokrá polena nechtěla ani hořet; tři lidé z houfce ukrytého v rokli zemřeli na krvavou stolicí. Protože už nebylo co jíst, vypravili se dva muži k pastýřům v zálesí; vrátili se pozdě odpoledne promoklí a k smrti vysílení; stěží z nich dostali, že je zle: ovce kapají a krávy se nadýmají; pastýři se na ně vrhli s kyji a noži, když jeden z nich chtěl odvést svou vlastní jalůvku, kterou jim svěřil před útekem do lesů.

„Modleme se,” děl farář, trpící úplavicí. „Hospodin se slituje.”

„Kriste eleison,” počal huhlati sklíčený houfec. V tu chvíli vypukla ječivá váda mezi ženami, něco kvůli vlněnému hadru.

„Co to zase je, zatracené baby,” zařval starosta a šel spráskat ženy bičem. Tím se uvolnilo bezradné napětí, muži se začali zas cítit jako muži.

„Sem se ti kobylníci nedostanou,” mínil jeden vousáč. „Kdepak do těch roklí, tady tím podrostem. – Prý mají koně malé a vychrtlé jako kozy.”

„Já bych řek,” namítal jakýsi podrážděný mužík, „že jsme měli zůstat v městě. Tolik jsme se naplatili na hradby... Za ty prachy musí být hradby jako hrom, no ne?”

„To víš,” posmíval se souchotivý bakalář. „Za ty prachy mohly být hradby z koláčů. Jdi si kousek ukousnout – moc lidí se z toho, holenku, nažralo; snad tam něco zbylo i pro tebe.”

Starosta varovně zafuněl; ten hovor se sem zřejmě nehodil.

„Já bych řek,” trval na svém podrážděný občan, „že kavalérie proti takovým hradbám... Nepustit je do města, a bylo to. A mohli jsme být v suchu.”

„Tak se vrať do města a vlez si do postele,” radil mu vousáč.

„Co bych tam dělal sám,” namítal podrážděný člověk. „Já jenom říkám, že jsme měli zůstat ve městě a bránit se... Přece mám právo říci, že se stala chyba, ne? Tolik nás ty hradby stály, a pak se řekne, že nejsou k ničemu! Tak prosím!”

„Ať je to tak, nebo tak,” děl farář, „musíme důvěřovati v pomoc boží. Lidičky, vždyť ten Attila je jenom pohan –”

„Metla boží,” ozval se mnich, klepající se zimnicí. „Trest boží.”

Muži se rozladěně odmlčeli; ten horečný mnich by pořád jen kázal a nepatří ani do obce. Nač máme svého faráře? myslili si muži. Ten je náš, drží s námi a nenadává tolik na naše hříchy. Jako bychom se tolik nahřešili, myslili si muži rozmrzele.

Děšť ustal, ale těžké krupěje pořád ještě šelestily pod korunami stromů. Bože, Bože, Bože, hekal farář, trápený svou nemocí.

Kvečeru přivlekly hlídky zbědovaného mladíka; prý je to uprchlík od východu, z obsazeného území.

Starosta se nadul a počal uprchlíka vyslýchat; byl patrně toho mínění, že se taková úřední věc musí dít co nejpřísněji. Ano, řekl mladík. Hunové jsou už jenom asi jedenáct mil odtud a postupují pomalu dále; obsadili jeho město, viděl je, ne, Attilu ne – viděl však jiného generála, takového tlustého. Zda město spálili? Ne, nespálili; ten generál vydal proklamaci, že se civilnímu obyvatelstvu nic nestane, ale že město musí dát píci, proviant a kdesi cosi. A že se obyvatelé musí zdržeti všech nepřátelských projevů vůči Hunům, jinak že se sáhne k nejpřísnějším represáliím.

„Ale ti pohani přece vraždí i ženy a děti,” tvrdil s jistotou vousáč.

Prý ne, řekl mladík. U nich prý ne. On sám byl schován ve slámě, ale když mu maminka řekla, že se povídá, že Hunové budou odvádět mladé muže za honáky stád, v noci utekl. To prý je všechno, co ví.

Mužové byli nespokojeni. „To přece je známo,” prohlásil jeden, „že utínají nemluvnatům ruce, a co dělají ženským, to se nedá ani povídat.”

„Já o ničem takovém nevím,” řekl mladík, jako by se omlouval. Aspoň u nich prý to nebylo tak zlé. A kolik že těch Hunů je? Prý asi dvě stě, víc jich nebude.

„Lžeš,” křikl vousáč. „To přece ví každý, že jich je přes pět set tisíc. A kam přijdou, tam všechno vyvraždí a sežehnou.”

„Zamknou lidi do stodol a tam je upálí,” řekl druhý.

„A děti nabodávají na kopí,” podotkl třetí rozhořčeně.

„A pekou je nad ohněm,” dodával čtvrtý potahuje rýmou. „Pohani zlořečení!”

„Bože, Bože,” sténal farář. „Bože, smiluj se nad námi!”

„Ty jsi mi nějaký divný,” děl vousáč k mladíkovi podezíravě. „Jak můžeš říkat, žes viděl Huny, kdyžs byl schován ve slámě?”

„Maminka je viděla,” koktal mladík, „a nosila mi na půdu jídlo —”

„Lžeš,” zahřimal vousáč. „My přece víme, kam Hunové přijdou, že vyžerou všechno jako kobylky. Ani listí na stromech po nich nezůstane, rozumíš?”

„Bože na nebi, Bože na nebi,” počal hystericky kvílet podrážděný občan. „A proč, proč to je? Kdo to zavinil? Kdo je sem pustil? My jsme se tolik naplatili na vojsko... Bože na nebi!”

„Kdo je sem pustil?” ozval se výsměšně bakalář. „To ty nevíš? Zeptej se byzantského císaře pána, kdo sem ty žluté opice zavola! Holenku, dnes už ví každý, kdo platí stěhování národů! Tomu se říká vysoká politika, víš?”

Starosta vážně zafuněl. „Hlouposti. To je docela jináč. Oni ti Hunové asi doma chcípali hladem... pakáž líná... pracovat to neumí... civilizaci žádnou to nemá... a chtějí se nažrat. Proto jdou na nás,... aby nám tento... plody naší práce. Jenom krást, rozdělit si kořist... a zas táhnout dál, ničemové!”

„Jsou to nevzdělaní pohani,” děl farář. „Divoký a neosvícený lid. To nás Pán jenom tak zkouší; modleme se a vzdávejme díky a ono zas bude dobře.”

„Metla boží,” počal vzrušeně kázat horečný mnich. „Bůh vás tresce za vaše hříchy, Bůh vede Huny a vyhladí vás jako Sodomské. Za vaše smilstvo a rouhání, za tvrdost a bezbožnost vašich srdcí, za vaši lakotu a obžerství, za váš hříšný blahobyť a mamon vás Bůh zavrhl a vydal v ruce nepřátel!”

Starosta hrozivě zachrčel: „Pozor na hubu, domine; tady nejsi v kostele, víme? Přišli se nažrat. Hladovci jsou to, dranti a holota...”

„Politika je to,” stál na svém bakalář. „V tom má prsty Byzanc.”

A tu se vášnivě ozval počerný muž, povoláním cínař: „Žádná Byzanc; to udělali kotláři, a nikdo jiný! Před třemi léty tu byl potulný kotlář a ten měl zrovna takového malého a vychrtlého koně, jako mají Hunové.”

„A co z toho?” ptal se starosta.

„To přece dá rozum,” křičel počerný muž. „Ti kotláři šli napřed, aby se podívali, co kde je,... špióni to byli... To spískali jenom kotláři! Ví někdo, odkud přišli? A co tu vůbec chtěli? Co, co... k čemu, když je ve městě usedlý cínař? Jen řemeslo nám kazit... a špehovat... Jakživi nešli do kostela... čarovali... dobytek zaklínali... kurvy za sebou táhli... Všecko ti kotláři!”

„Něco na tom je,” uvažoval vousáč. „Kotláři jsou divní, prý žerou i syrové maso.”

„Zlodějská banda,” dotvrdil starosta. „Kradou slepice, a vůbec.”

Cínař se dusil spravedlivým hněvem. „Tak vidíte! Říká se Attila, a to zatím kotláři... Za vším, za vším jsou ti zlořečení kotláři! Začarovali nám dobytek... poslali na nás úplavici... Všecko kotláři! Měli jste je zvěšet, kde se jaký ukázal! Copak nevíte... nevíte o kotlech pekelných? A neslyšeli jste, že ti Hunové při pochodu tlukou do kotlů? Každé dítě musí pochopit tu souvislost! To kotláři na nás uvalili válku... kotláři jsou vším vinni... A ty,” křičel s pěnou u úst, ukazuje prstem na cizího mladíka, „ty jsi také kotlář, jsi spojenec a špión kotlářů! Proto jsi přišel... a chtěl nás obalamutit, ty kotláři, chtěl nás zradit kotlářům...”

„Pověsit ho,” vypískl podrážděný mužík.

„Počkejte, sousedé,” burácel starosta do vřavy. „To se musí vyšetřit... Ticho!”

„Jaképak cavyky,” ječel někdo.

Počaly se sbíhat i ženy.

* * *

Té noci vzplanula záplava na severozápadě. Řídce přeprchávalo. Pět lidí z houfce zemřelo úplavicí a kašlem.

Mladíka pověsili po delším mučení.

Lidové noviny 26. 6. 1932

OBRAZOBORECTVÍ

K Nikeforovi, představenému kláštera svatého Simeona, se dostavil jakýsi Prokopios, známý jako učený znalec a nadšený sběratel umění byzantského. Byl zřejmě vzrušen, když čekal přecházeje po křížové chodbě klášterní. Pěkné sloupy tu mají, řekl si, zřejmě z pátého století. Jediný Nikeforos nám může pomoci. Má vliv u dvora a býval kdysi malířem. A nebyl to špatný malíř, ten staroch. Pamatuju si, že dělával pro císařovnu návrhy na výšivky a maloval pro ni ikony – Proto z něho udělali opata, když se mu ruce tak zkřivily pakostnicí, že už v nich nemohl udržet štětec. A prý má pořád velké slovo u dvora. Kriste Ježíši, tohle je krásná hlavice! Ano, Nikeforos pomůže. Štěstí že jsme si vzpomněli na Nikefora.

„Bud’te vítán, Prokopie,” ozval se za ním měkký hlas.

Prokopios se prudce otočil. Stál za ním vyschlý a přívětivý stařík s rukama ponořenýma v rukávech. „Pěkná sloupová hlavice, což?” řekl. „Stará práce z Naxu, pane.”

Prokopios políbil opatův rukáv. „Přišel jsem za vámi, otče,” začal rozechvěně, ale představený kláštera ho přerušil. „Pojďte si sednout na sluníčko, můj milý. Dělá to dobře na mou dnu. Jaký den, bože, jaké světlo! Tak co vás ke mně nese?” děl, když usedli na kamennou lavici uprostřed klášterní zahrádky, bzučící včelami a vonící šalvějí, dymiánem a mátou.

„Otče,” spustil Prokopios, „obracím se k vám jako k jedinému, kdo může odvrátit těžkou a neodčinitelnou kulturní pohromu. Vím, že u vás najdu pochopení. Vy jste umělec,” děl. „Jakým jste býval malířem, dokud vám nebylo uloženo vzít na svá bedra vznešené bříme vašeho duchovního úřadu! Bůh mi to odpusť, ale někdy lituju, že jste nezůstal skloněn nad dřevěnými deskami, na kterých jste druhdy vykouzloval jedny z nejkrásnějších byzantských ikon.”

Otec Nikeforos místo odpovědi vysoukal dlouhé rukávy své řízy a nastavil slunci své ubohé, uzlovité ručičky, zkrivené dnou jako papouščí pařáty. „Ale ne,” řekl jen. „Co to povídáte, můj milý!”

„Je to pravda, Nikefore,” děl Prokopios. (Svatá bohorodičko, jaké hrozné ruce!) „Vaše ikony nejsou dnes ani k zaplacení. Tuhle jeden Žid žádal za váš obrázek dva tisíce drachem, a když je nedostal, řekl, že počká a za deset let že dostane třikrát tolik.”

Otec Nikeforos skromně zakašlal a zarděl se nesmírnou radostí. „Ale jděte,” zažvatlal. „Prosím vás, kdo by mluvil o mém uměníčku? Není třeba prosím; máte přece tak oblíbené mistry, jako je tenhle Argyropulos, Malvasias, Papadianos, Megalokastros a kdekdo, například ten, jak mu říkají, co dělá ty mozaiky –”

„Míníte Papanastasia?” ptal se Prokopios.

„Ano, ano,” bručel Nikeforos. „Prý je velmi ceněný. Nu, já nevím; ale já bych v mozaikách viděl spíš zedničinu než pravé malířství. Prý ten váš – nu, jak mu říkají –”

„Papanastasias?”

„Ano, Papanastasias. Prý je to Krét’an. Za mých časů se lidé na krétskou školu dívali jinak. Není to to pravé, říkali. Příliš tvrdé linie, a ty barvy! Tak vy říkáte, že je ten Krét’an tak ukrutně ceněn? Hm, zvláštní.”

„Já jsem nic takového neříkal,” bránil se Prokopios. „Ale viděl jste jeho poslední mozaiky?”

Otec Nikeforos zavrtěl rozhodně hlavou. „Nene, můj milý. Co bych si na nich vykoukal! Linie jako dráty, a to křiklavé zlato! Všiml jste si, že na jeho poslední mozaice stojí archanděl Gabriel tak šikmo, jako by padal? Vždyť ten váš Krét’an ani neumí nakreslit panáka, aby pořádně stál!”

„Totiž,” namítl váhavě Prokopios, „náhodou to udělal úmyslně, z kompozičních důvodů –”

„Tak vám uctivě děkuju,” vyhrkl opat a nadul popuzeně tváře. „Z kompozičních důvodů! Pak tedy se může z kompozičních důvodů špatně kreslit, že? A sám císař se na to jde podívat a řekne, zajímavé, velmi zajímavé!” Otec Nikeforos opanoval své rozčilení. „Kresba, pane, především kresba: v tom je celé umění.”

„To mluví mistr,” zalichotil honem Prokopios. „Já mám ve své sbírce vaše Nanebevstoupení, ale řeknu vám, otče, že bych je nedal ani za žádného Nikaona.”

„Nikaon byl dobrý malíř,” řekl Nikeforos rozhodně. „Klasická škola, pane. Bože, to byly krásné proporce! Ale mé Nanebevstoupení je slabý obraz, Prokopie. Ty nehybné figury a ten Kristus s křídly jako čáp – Člověče, Kristus se přece musí vznášet i bez křídel! Tomu se říká umění!” Otec Nikeforos se vzrušeně vysmrkal do rukávu. „Co platno, tehdy jsem ještě neuměl kreslit. Nebyla v tom hloubka ani pohyb –”

Prokopios se s úžasem podíval na zkřivené ruce opatovy. „Otče, vy ještě malujete?”

Otec Nikeforos zavrtěl hlavou. „Ale ne. Ale ne. Jenom si sem tam něco zkouším pro svou radost.”

„Figury?” vyhrkl Prokopios.

„Figury. Synu, nic není krásnějšího než figury. Stojící figury, které vypadají, jako by chtěly vykročit. A za nimi pozadí, do kterého, řekl bys, by mohly ustoupit. Je to těžké, můj milý. Co o tom ví takový váš – nu, jak mu říkají – ten zedník z Kréty se svými zkreslenými panáky!”

„Rád bych viděl vaše nové obrazy, Nikefore,” děl Prokopios.

Otec Nikeforos mávl rukou. „Proč? Vždyť máte svého Papanastasia! Ohromný umělec, říkáte. Tak vida, kompoziční důvody! Inu, jsou-li jeho mozaikové panáci nějaké umění, pak už nevím, co je malířství. Vy jste ovšem znalec, Prokopie; máte asi pravdu, že Papanastasia je génus.”

„To jsem neřekl,” protestoval Prokopios. „Nikefore, já jsem nepřišel přít se s vámi o umění, ale zachránit je, dokud není pozdě.”

„Proti Papanastasiovi?” ptal se Nikeforos živě.

„Ne, ale proti císaři. Vždyť o tom víte. Jeho Veličenstvo císař Konstantin Kopronymos chce na nátlak jistých církevních kruhů zakázat malování ikon. Prý je to modlářství anebo co. Taková blbost, Nikefore!”

Opat zaklopil oči zvadlými víčky. „Slyšel jsem o tom, Prokopie,” mumlal. „Ale není to ještě jisto. Ne, ještě to není hotovo.”

„Právě proto jdu k vám, otče,” mluvil horlivě Prokopios. „To přece ví každý, že pro císaře je to otázka jenom politická. Jemu čerta záleží na modlářství, ale chce mít pokoj. A když mu po ulicích běhá luza vedená špinavými fanatiky a huláká ‚pryč s modlami‘, tak si náš vznešený mocnár myslí, že nejpohodlnější bude vyhovět té ježaté sebrance. Víte, že pomazali fresky v kapli Nejsvětější lásky?”

„Slyšel jsem o tom,” vzdychl opat s očima zavřenýma. „Jaký hřích, Matko boží! Takové vzácné fresky, z vlastní ruky Stefanidovy! Pamatujete se na figuru svaté Sofie, vlevo od žehnajícího Krista? Prokopie, to byla nejkrásnější stojící figura, kterou jsem kdy viděl. Stefanides, člověče, to byl mistr, darmo mluvit!”

Prokopios se důtklivě naklonil k opatovi. „Nikefore, psáno je v zákoně Mojžíšově: Neučiníš sobě rytiny ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, kteréž jsou na zemi dole, ani těch, kteréž jsou ve vodách pod zemí. Nikefore, mají pravdu ti, kdo hlásají, že je od Boha zakázáno malovat obrazy a tesat sochy?”

Otec Nikeforos zavrtěl hlavou, aniž otevřel oči. „Prokopie,” vydechl po chvíli, „umění je tak svaté jako bohoslužba, neboť... oslavuje dílo boží... a učí je milovat.” I napsal ubohou rukou do vzduchu kříž: „Což nebyl i Stvořitel umělcem? Nevymodeloval postavu člověka z hlíny země? Neobdařil každou věc obrysem i barvou? A jaký umělec, Prokopie! Nikdy, nikdy se od něho dost nenaučíme – Ostatně ten zákon platil jen pro barbarské doby, kdy lidé ještě nedovedli dobře kreslit.”

Prokopios si zhluboka oddychl. „Věděl jsem, otče, že budete takto mluvit,” řekl uctivě. „Jako kněz – i jako umělec. Nikefore, vy nepřipustíte, aby bylo umění zničeno!”

Opat otevřel oči. „Já? Co mohu dělat, Prokopie? Doba je zlá; vzdělaný svět se barbarizuje, přicházejí lidé z Kréty a bůhví odkud – Je to hrozné, můj milý; ale čím to můžeme odvrátit?”

„Nikefore, kdybyste promluvil s císařem –”

„Nene,” děl otec Nikeforos. „S císařem o tom nemohu mluvit. Císař přece nemá k umění žádný vztah, Prokopie. Slyšel jsem, že oněhdy pochválil mozaiky od toho vašeho – inu, jak mu říkáte?”

„Papanastasias, otče.”

„Ano. Ten, co dělá ty zkreslené panáky. Císař nemá ponětí, co je umění. A Malvasias je podle mého mínění stejně špatný malíř. To se rozumí, ravennská škola. A vidíte, přece mu dali dělat mozaiky v dvorní kapli! Kdepak, u dvora se nedá nic dělat, Prokopie. Já tam přece nemohu jít a prosit, aby dovolili dál nějakému Argyropulovi nebo tomu, jak se ten Krét'an jmenuje, Papanastasias, ne?, kazit stěny dál!”

„O to nejde, otče,” děl Prokopios trpělivě. „Ale považte, že – zvítězí-li obrazoborci – bude zničeno všechno umění. I vaše ikony budou spáleny, Nikefore!”

Opat mávl ručkou. „Byly slabé, Prokopie,” mumlal. „Neuměl jsem dřív kreslit. Kreslit figury, pane, tomu se člověk tak hned nenaučí.”

Prokopios ukázal třesoucím se prstem na antickou sochu mladého Bakcha, napolo ukrytou v kvetoucím keři šípkovém. „I tato soška bude rozbita,” děl. „Jaký hřích, jaký hřích,” šeptal Nikeforos přivíraje bolestně oči. „My jsme té soše říkali svatý Jan Křtitel, ale je to pravý, dokonalý Bakchus. Hodiny, hodiny se na něj tady dívám. Je to jako modlitba, Prokopie.”

„Tak vidíte, Nikefore. A má ta božská dokonalost být navěky zničena? Má ji nějaký všivý a hulákající fanatik rozbít kladivem na štěrk?”

Opat mlčel s rukama sepnutýma.

„Vy můžete zachránit samo umění, Nikefore,” domlouval Prokopios snažně. „Váš svatý život a vaše moudrost vám získaly nesmírnou úctu v církvi; dvůr si vás vysoce váží; budete členem velikého synodu, který má rozhodnout, jsou-li všechny sochy a obrazy jenom nástroji modlářství. Otče, osud veškerého umění je ve vašich rukou!”

„Přeceňujete můj vliv, Prokopie,” vydechl opat. „Ti fanatikové jsou silni a mají za sebou luzu.” Nikeforos se odmlčel. „Říkáte, že by zničili všechny obrazy a sochy?”

„Ano.”

„A mozaiky by taky zničili?”

„Ano. Otloukli by je ze stropů a kamínky by rozhodili po smetišti.”

„Ale jděte,” děl se zájmem Nikeforos. „Tak to by otloukli také toho zkresleného archanděla Gabriela od toho – nu –”

„Así ano.”

„To je dobře,” zachichotal se opat. „On to je hrozně špatný obraz, člověče. Ještě jsem neviděl tak nemožné panáky; a tomu se říká kompoziční důvody! Já vám řeknu, Prokopie, že špatná kresba je hřích a rouhání; je to proti Pánubohu. A tomu se mají lidé klanět? Nene! Pravda je, že klanět se špatným obrazům je opravdu modlářství. Já se nedivím, že se proti tomu ti lidé bouří. Mají docela pravdu. Krétská škola je blud; a takový Papanastasias je horší kacír než nějaký arián. Tak vy říkáte,” žvatlal opat radostně, „že by ty mazanice otloukli? Dobré zprávy mi nesete, milý synu. Jsem rád, že jste přišel.” Nikeforos se s námahou zvedl na znamení, že je audience u konce. „Krásné počasí máme, že?”

Prokopios povstal, zřejmě zdrcen. „Nikefore,” vyhrkl, „ale také jiné obrazy budou zničeny! Slyšíte, všechno umění bude spáleno a rozbito!”

„Ale, ale,” děl opat chlácholivě. „Je to škoda, veliká škoda. Ale má-li se svět zbavit špatné kresby, nesmíme se dívat příliš přísně na nějaký ten přehmat. Jen když se už lidé nebudou klanět zkresleným panákům, jaké dělá ten váš – nu –”

„Papanastasias.”

„Ano, ten. Pramizerná krétská škola, Prokopie. Jsem rád, že jste mne upozornil na ten synod. Budu tam, Prokopie, budu tam, i kdyby mne tam museli na rukou donést. Do smrti bych si vyčítal, kdybych při tom nebyl. Jen když otlukou toho archanděla Gabriela,” zasmál se Nikeforos scvrklými tvářičkami. „Bůh s vámi, synu,” řekl zvedaje zkřivlou ruku k požehnání.

„Bůh s vámi, Nikefore,” vzdychl beznadějně Prokopios.

Opat Nikeforos odcházel potřásaje zamyšleně hlavou. „Špatná krétská škola,” mumlal. „Nejvyšší čas, aby se jim to zatrhllo... Ach bože, jaký blud... ten Papanastasias... a Papadianos... To nejsou figury, ale modly, zatracené modly,” vykřikoval Nikeforos mávaje svýma zmučenýma rukama. „Modly... modly... modly...”

Lidové noviny 12. 4. 1936

BRATR FRANTIŠEK

Na silnici k Forli (tam, co odbočuje cesta na Lugo) se zastavil u jednoho kováře žebravý mnich; byl pomenší, trochu sražené postavy a ukazoval v širokém úsměvu několik žlutých zubů. „Bratře kováři,” řekl vesele, „pozdrav bůh, já jsem dnes ještě nejedl.”

Kovář se narovnal, utřel si pot a myslel si něco o toulavých lidech. „Pojďte dál,” bručel. „Bude tam kus sýra.”

Kovářova žena byla těhotná a zbožná; chtěla políbit ruku mnichovu, ale ten honem schoval obě ruce a čile brebentil: „Ale, matičko, co kdybych já políbil ruku vám? Mně říkají bratr František, žebrák. Bůh vás požehnej.”

„Amen,” vydechla mladá kovářka a šla pro chléb, sýr a víno.

Kovář nebyl na mnoho řečí; díval se k zemi a nevěděl co dál. „A odkud, domine?” zeptal se konečně.

„Ale z Assisi,” řekl mnich. „Pěkný kus cesty, bratříčku. To byste nevěřil, co je na světě potůčků, vinic a pěšin. Člověk je nestačí projít a měl by, člověče, měl by. Všude je boží stvoření, a když jdeš, jako by ses modlil.”

„Já byl jednou až v Bologni,” děl kovář zamyšleně, „ale to už je dávno. To víte, domine, kovář s sebou nemůže nosit svou dílnu.”

Mnich kýval hlavou. „Kovat železo,” řekl, „to máte, kováři, jako byste sloužil Bohu. Oheň je pěkný a svatý. Bratr oheň, holenku, živoucí boží tvor. Když železo změkne a dá se ohýbat, – to je krása, kováři, jejej! A dívat se do ohně – to máte jako zjevení.” Mnich si objal rukama kolena jako chlapec a začal povídat o ohni. Oheň pastýřů, čadivé ohýnky na vinici, planoucí louč, svíce a hořící keř. Zatím kovářka prostřela na stůl bílé plátno a připravila chleba, sýra a vína; kovář roztržitě mrkal, jako by hleděl do ohně.

„Otče,” řekla tiše kovářova žena, „nechtěl byste pojíst?”

Bratr František lámal v prstech chléb a díval se tázavě po kováři a jeho ženě. A co vy to máte, vy dva, divil se, co jste tak zamlklí a nesví? Takoví hodní lidé, chlap jako medvěd a žena požehnaná, copak je s vámi, co vás tísní? Františkovi rostla sousta v ústech rozpaky a lítostí. Čím vás, boží lidé, rozveselím? Mám vám vypravovat šprýmy z cest? Mám zpívat a poskakovat, abych potěšil ženu, která se čeká?

Dveře se malinko pootevřely. Tu pozvedla kovářova žena ruku a zbledla. Ve dveřích se ukázala pokorná psí hlava a bojácné oči.

Kovář vyskočil, žíly na čele nality krví, a rozešel se po dveřích. „Jdeš, zlořečená bestie!” zaryčel a kopl do dveří. Pes zaskučel a utekl.

Bratr František zesmutněl a rozpačitě hnětl z chleba kuličky. „Kováři, kováři,” vyhrkl, „co vám udělal ten boží tvor?”

Kovář se obrátil starostlivě k své ženě. „Giuliana,” bručel, „no tak! No tak!”

Žena se pokoušela o úsměv, rty se jí chvěly; vstala, bledá a mátožná, a beze slova odešla. Kovář za ní zachmuřeně hleděl.

„Bratříčku,” šeptal František lítostivě, „proč vyháníš svého bratra psíka od stolu? Já půjdu.”

Kovář hněvivě zachrchlal. „Tak abyste věděl, domine,” řekl drsně, „ten pes – Na velkonoce jsme čekali návštěvu. Měla k nám přijít ženina sestra z Forli, děvčátko ještě – Nepřišla. Po čtrnácti dnech pro ni přijeli její rodiče... Hledali jsme děvčátko, nikde po ní památky. Týden před Božím hodem svatodušním přiběhl náš psík odkudsi z polí a vleče něco v hubě až na práh. Dívali jsme se co – vnitřnosti. Teprve pak jsme našli, co zbývalo z děvčátka –” Kovář se hryzl do rtů, aby to překonal. „Nevíme, kdo jí to udělal. Bůh vraha potrestá. Ale ten psík, domine –” Kovář mávl rukou. „Já ho nemohu zabít, to je to nejhorší. Ale nedá se ničím zahnat. Chodí kolem domu a prosí – Dovedete si představit, domine, jaká hrůza –” Kovář si tvrdě přemnul obličej. „Nemůžeme se na něho ani podívat. V noci vyje u dveří –”

Bratr František se otrásl.

„Tak vidíte,” zahučel kovář. „Promiňte, domine, podívám se za Giulianou.”

Mnich osaměl v jizbě, bylo mu až nevolno tím tichem. Šel po špičkách na zápraží. Opodál stojí žluté třesoucí se psisko s oháňkou mezi nohama a nejistě na něho upírá oči. Bratr František se k němu obrátil. Psík pokusně pohnul ocasem a zakňučel.

„Ach, ty chudáku,” mumlal František a chtěl se dívat jinam, ale pes kývá ocasem a nespouští z něho očí. „Nu, co chceš?” brouká bratr František rozpačitě. „Je ti smutno, bratříčku, vid’? Těžká věc.” Psisko přešlapuje a třese se vzrušením. „Ale jdi,” chlácholí ho František. „Nikdo s tebou nechce mluvit, že?” Psík fňuká a plazí se k nohám mnichovým. Bratr František si ho jaksi oškliví. „Jdi, jdi pryč,” domlouvá mu. „Neměl jsi to dělat, brachu. Bylo to svaté tělíčko děvčátka –” Pes leží u nohou svatého a kvílí. „Přestaň, prosím tě,” bručí František a naklání se nad psíkem. Pes strnul svrchovaným očekáváním.

V tu chvíli vyšel kovář a jeho žena na práh, neboť hledali svého hosta. A hle, před domem klečí mnich, drbe za uchem vzlykající psisko a tiše povídá: „Tak vidíš, bratříčku, tak vidíš, můj milý; co mi lížeš ruce?”

Kovář zafrkal. František se k němu obrátil a plaše žvatlal: „Víte, kováři, když on tak prosil! Jak mu říkáte?”

„Bracco,” zabručel kovář.

„Bracco,” děl svatý František a psík mu honem olízl tvář. Bratr František se zvedl. „Dost už, bratře, děkuju ti. Abych už šel, kováři.” Nevěděl honem, jak se rozloučit; stál před kovářkou a myslel se zamhouřenýma očima na nějaké požehnání.

Když je otevřel, klečí před ním mladá žena a má ruku položenu na hlavě žlutého psa. „Chvála Bohu,” vydechl František a ukázal žluté zuby. „Bůh vám to zaplat’!”

A psík piště zběsilou radostí počal uhánět v kruhu kolem světce a klečící ženy.

Lidové noviny 27. 11. 1932

OFIR

Lidé na náměstí svatého Marka se stěží ohlédli, když pochopové vedli toho staříka k dóžeti. Byl velmi sešlý a špinavý, řeklo by se, že je to nějaký zlodějíček z přístavu.

„Tento muž,” hlásil podesta vicegerente před dóžecím trůnem, „praví, že se jmenuje Giovanni Fialho, kupec z Lisabonu; tvrdí, že byl majitelem lodi a že ho s celou posádkou a nákladem zajali alžírští piráti; vypovídá, že se mu podařilo utéci z galejí a že by mohl prokázat Benátské republice znamenité služby – jaké, to prý může svěřiti jen dóžecí Milosti samotné.”

Starý dóže se pozorně díval na ježatého staříka svýma ptačíma očima. „Tak ty,” děl konečně, „povídáš, že jsi pracoval na galéře?”

Předvedený muž místo odpovědi obnažil špinavé kotníky; byly napuchlé od okovů. „A záda,” dodal, „mám samou jízvu, dóžecí Milosti. Ráčíte-li si přát, abych vám je ukázal –”

„Nene,” pravil honem dóže. „Není třeba. Co jsi nám chtěl říci?”

Zchátralý mužík vztyčil hlavu. „Dejte mi lodi, dóžecí Milosti,” řekl jasně. „Dovedu je do Ofiru, země zlata.”

„Do Ofiru,” mumlal dóže. „Tys našel Ofir?”

„Našel,” děl stařík, „a byl jsem tam devět měsíců, neboť jsme museli opravovat loď.”

Dóže vyměnil rychlý pohled se svým učeným rádcem, biskupem pordenonským. „Kde je Ofir?” zeptal se starého kupce.

„Tři měsíce cesty odtud,” řekl plavec. „Musí se obeplout celá Afrika a pak se zase pluje k půlnoci.”

Biskup pordenonský se pozorně vyklonil. „A je Ofir na břehu moře?”

„Není. Je devět dní cesty od mořského pobřeží a prostírá se kol dokola velikého jezera, modrého jako safír.”

Biskup pordenonský maličko pokynul hlavou. „A jak jsi se dostal do vnitrozemí?” ptal se dóže. „Praví se, že Ofir je oddělen od moře nepřekročitelnými horami a pouštěmi.”

„Ano,” děl plavec Fialho, „do Ofiru nevede žádná cesta. Ta poušť se hemží lvy a ty hory jsou skleněné a hladké jako muránské sklo.”

„A tys za nimi byl?” vyhrkl dóže.

„Byl. Když jsme opravovali loď zle porouchanou bouřemi, přišli na břeh lidé odění bílým rouchem purpurově lemovaným a kynuli na nás.”

„Černoši?” ptal se biskup.

„Ne, monsignore. Bílí jako Angličané a vlasy měli dlouhé, posypané zlatým prachem. Byli velmi krásní.”

„A co, byli ozbrojeni?” vyzvídal dóže.

„Měli zlaté oštěpy. Kázali nám, abychom vzali, cokoli máme od železa, a vyměnili to v Ofiru za zlato. V Ofiru totiž není železa. Sami dohlíželi, abychom vzali všechno železo: kotvy, řetězy, zbraně, ba i hřeby, kterými byla sbita naše loď.”

„A co dál?” ptal se dóže.

„Na břehu čekalo stádo okřídlených soumarů, asi šedesát kusů. Měli křídla jako labutě. Říká se jim pegasové.”

„Pegas,” děl zamyšleně učený biskup, „o tom se nám dochovaly zprávy už od starých Řeků. Zdá se tedy, že Řekové skutečně znali Ofir.”

„V Ofiru se totiž mluví řecky,” prohlásil starý kupec. „Znám trochu řecky, protože v každém přístavě je nějaký zloděj z Kréty nebo ze Smyrny.”

„To jsou zajímavé zprávy,” bručel biskup. „A jsou Ofirští křesťany?”

„Bůh mne netrestej,” děl Fialho, „ale jsou to pohaní jako polena, monsignore. Uctívají nějakého Apollóna, či jak mu říkají.”

Pordenonský biskup potřásl hlavou. „To by se shodovalo. Patrně jsou to potomci Řeků zahnaných mořskou bouří po dobytí Tróje. A co dál?”

„Dál,” řekl Giovanni Fialho. „Inu, naložili jsme to železo na ty okřídlené osly. Tři z nás, totiž já, nějaký Chico z Cádizu a Manolo Pereira z Coimbry jsme dostali okřídlené koně a vedeni těmi muži z Ofiru jsme letěli přímo k východu. Cesta trvala devět dní. Každé noci jsme sestoupili, aby se mohli pegasové napást a napojit. Žerou jen asfodely a narcisy.”

„Vidět, že jsou řeckého původu,” mručel biskup.

„Devátého dne jsme uviděli jezero modré jako safír,” pokračoval starý kupec. „Sestoupili jsme na jeho břehu. Jsou v něm stříbrné ryby s rubínovými očima. A písek toho jezera, dóžecí Milosti, jsou samé perly velké jako oblázky. Manolo padl na zem a počal se v těch perlách hrabat plnými rukama; a tu nám řekl jeden z našich průvodců, to prý je výborný písek, prý z něho v Ofiru pálí vápno.”

Dóže vykulil oči. „Vápno z perel! To je úžasné!”

„Pak nás vedli do královského paláce. Byl celý z alabastru, jen střecha byla ze zlata a zářila jako slunce. Tam nás přijala ofirská královna sedící na křišťálovém trůně.”

„Copak v Ofiru vládne žena?” podivil se biskup.

„Tak jest, monsignore. Žena oslňující krásy, podobná nějaké bohyni.”

„Petrně jedna z Amazonek,” mínil biskup zamyšleně.

„A co druhé ženské,” vyhrkl dóže, „víš, já myslím ženské vůbec, jsou tam pěkné ženské?”

Plavec sepal ruce. „Ach, dóžecí Milosti, takové nebyly ani v Lisaboně za mých mladých let.”

Dóže zatřepal rukou. „Nepovídej! V Lisaboně jsou prý ženské černé jako černé kočky. Ale v Benátkách, člověče, v Benátkách před nějakými třiceti lety, to bývaly ženské! Jako od Tiziana! A co ty ženské v Ofiru, povídej!”

„Já jsem stár, Vaše Milosti,” řekl Fialho, „ale Manolo by mohl povídat, kdyby ho nezabili ti muslimani, co nás u Baleár chytli.”

„Mnoho by mohl povídat?” ptal se dóže se zájmem.

„Matičko boží,” zvolal starý plavec, „ani byste mu to, Milosti, nevěřil. Povídám, když jsme tam byli čtrnáct dní, mohl byste celého Manola vytřepat z kalhot.”

„A co ta královna?”

„Královna měla železný pás a železné náramky. Prý máš nějaké železo, řekla; nám sem někdy dodávají železo arabští kupci.”

„Arabští kupci!” křikl dóže a udeřil pěstí na podpěru. „Tak to vidíte, všude nám ti darebáci přebírají trhy! To nestrpíme, tady jde o politický prestiž Benátské republiky! Do Ofiru musíme dodávat my, a basta! Dám ti tři lodi, Giovanni, tři lodi plné železa –”

Biskup zvedl ruku. „A co dál, Giovanni?”

„Královna mi nabídla za všechno mé železo stejnou váhu zlata.”

„A tys to, rozumí se, přijal, ty zloději!”

„Nepřijal, monsignore. Řekl jsem, že neprodávám železo na váhu, ale na objem.”

„Správně,” děl biskup. „Zlato je těžší.”

„Zvlášť zlato z Ofiru, monsignore. To je třikrát tak těžké jako obyčejné zlato a je červené jako oheň. Královna tedy nařídila, aby ukuli ze zlata stejnou kotvu, stejné hřebíky, stejné řetězy a stejné meče, jako byly ty naše železné. Proto jsme tam museli nějaký týden čekat.”

„A nač potřebují železa?” divil se dóže.

„Protože jim je vzácné, Vaše Milosti,” pravil starý kupec. „Dělají si z něho šperky a peníze. Schovávají železné hřebíky v truhlicích jako poklad. Říkají, že železo je krásnější než zlato.”

Dóže sklopil víčka podobná víčkům krocana. „Podivuhodné,” bručel. „To je, Giovanni, mimořádně podivuhodné. A co bylo potom?”

„Potom naložili všechno to zlato na okřídlené mezky a dopravili nás stejným způsobem na břeh mořský. Tam jsme znovu sbili loď zlatými hřeby a zavěsili zlatou kotvu na zlatý řetěz. Potrhané lanoví a plachty jsme nahradili hedvábnými a vypluli jsme příznivým větrem k domovu.”

„A co perly,” děl dóže, „perly jste s sebou nevzali žádné?”

„Nevzali,” řekl Fialho. „Prosím za prominutí, vždyť jich tam bylo jako písku. Jen několik zrn nám uvázlo ve střevících a i ty nám sebrali ti alžírští pohani, když nás přepadli u Baleár.”

„Zdá se,” mručel dóže, „že toto líčení je dosti pravděpodobné.”

Biskup maličko přisvědčil. „A co zvířata,” vzpomněl si, „jsou tam v Ofiru nějakí kentauři?”

„Neslyšel jsem o nich, monsignore,” děl uctivě plavec. „Ale jsou tam plameňáci.”

Biskup frknul nosem. „To se asi mylíš. Plameňáci jsou přece v Egyptě – je známo, že mají jen jednu nohu.”

„A mají tam divoké osly,” dodával plavec, „pruhované černě a bíle na způsob tygrů.”

Biskup zvedl podezřivě oči. „Ty, nechceš nás balamutit? Kdopak kdy viděl pruhované osly? Jedna věc mi je divná, Giovanni. Ty tvrdíš, že jste přes ofirské hory letěli na okřídlených mulách.”

„Tak jest, monsignore.”

„Hm, koukejme. Podle arabských zpráv žije v ofirských horách pták Noh, který, jak známo, má kovový zobák, kovové pařáty a bronzové brky. Neslyšels o něm nic?”

„Neslyšel, monsignore,” koktal plavec.

Biskup z Pordenone vrtěl povážlivě hlavou. „Přes ty hory, člověče, se nedá přeletět, to nám nenamluvíš; vždyť se tam dokázaně zdržuje pták Noh. To je technicky nemožné, ten Noh by

je sezobal jako vlašťovka mouchy. Holenku, nás nenapálíš. A co, ty taškáři, jaké tam rostou stromy?”

„Inu, jaké stromy,” vypravil ze sebe nešťastník, „známo, jaké stromy. Palmy, monsignore.”

„Tak vidíš, že lžeš,” řekl biskup vítězně. „Podle Bubona z Biskry, který je v těchto věcech autorita, rostou v Ofiru granátovníky, které mají místo zrn karbunkule. Vymyslel sis, brachu, hloupou historii!”

Giovanni Fialho padl na kolena. „Jako je Bůh nade mnou, monsignore, jak by si mohl nevzdělaný kupec jako já vymyslet Ofir?”

„Mně budeš povídat,” káral ho učený biskup, „já vím líp než ty, že je na světě Ofir, země zlata; ale co se týče tebe, jsi lhář a dareba. To, co říkáš, odporuje spolehlivým pramenům, a je tedy vylhané. Dóžecí Milosti, ten chlap je podvodník.”

„Zas jeden,” vzdychl starý dóže starostlivě mrkaje. „To je hrůza, co je dnes takových dobrodruhů. Odved'te ho!”

Podestř vicegerente tázavě vzhlédl.

„Jako obyčejně, jako obyčejně,” zívá dóže. „Nechte ho sedět, až bude modrý, a pak ho prodejte na galeje. Škoda,” bručel, „že je to podvodník; ledacos z toho, co řekl, mělo jakési jádro... Asi to slyšel od Arabů.”

Lidové noviny 13. 11. 1932

GONERIL, DCERA LEAROVA

Ne, nic mi není, chůvo, – a neříkej mi zlatá děvenko. Já vím, žes mi tak říkávala, když jsem byla malá; a král Lear mi říkal ty kluku mrňavá, vid'? Byl by měl raději syna – co myslíš, jsou synové hodnější než děvčata? Regan byla odjakživa taková slečinka a Cordelie – vždyť víš: mouchy, snězte si mě. Hotové boží dřevo. A Regan – člověk by to do ní neřekl: nos nahoru jak královna, ale sobec, pamatuješ se? V ní to bylo ale odjakživa. Řekni, bábo, byla já jsem zlá, když jsem byla maličká? Tak vidíš.

Jak to přijde, že se člověk stane zlým? Já vím, chůvo, že jsem zlá. Neříkej, ty si to také myslíš. Mně je to jedno, co si všichni o mně myslíte. Třebas i zlá: ale v tom, co bylo s

tatínkem, jsem měla pravdu já, chůvo. Proč jen si vzal do hlavy, že musí s sebou tahat těch sto svých chlapů, a kdyby jich bylo jenom sto; ale k tomu ještě všelijaká čeleď – to jednoduše nejde. Jeho bych byla ráda viděla, namouduši, chůvo; já ho měla ráda, nesmírně ráda, raději než koho druhého na světě; ale ta jeho rota, kristepane. – Vždyť mně udělali z domu hampejz! Jen si vzpomeň, chůvo, jak to tady vypadalo: samý povaleč, samý tartas a hádky a křik, a té nečistoty, no víš. – Horší než hnojiště. Řekni, chůvo, která paní domu by si tohle dala líbit! A poručit se jim nemohlo, kdepak! jim směl něco nařídit jen král Lear. – Mně se jen vyšklibli. V noci to lezlo za služkami – pořád bylo slyšet někde ťap ťap a šelest a pištění – vévoda spal jako dřevo; já ho budím, slyšíš? A on jen bručel, nech je a spi. – Považ si, chůvo, jak mně při tom bylo! Ty jsi také bývala mladá, ty si to dovedeš představit, vid'? Když jsem si stěžovala králi Learovi, ještě se mi vysmál: to víš, holka, co jiného můžeš čekat od chlapů? zacpi si uši, a máš to.

A tak jsem mu řekla, že to nejde, že musí dát aspoň polovic těch darmožroutů pryč. A vidíš, urazil se. Prý nevděk a kdesi cosi. Zuřil děsně, to nemáš ponětí. Ale já přece vím, co může být a co ne; oni mají na starosti jen tu svou čest, ale my ženské, my musíme myslet na dům a na pořádek. Jim je to jedno, i kdyby to tu bylo jako v konírně. Řekni, chůvo, byla jsem v právu, nebo nebyla? Tak vidíš. A tatínek se na smrt urazil. Co jsem měla dělat? Já vím, bábo, čím jsem mu povinna, ale jako ženská mám také povinnost k svému domu, co myslíš? A za to mne tatínek proklel. A vévoda – jenom mrkal a přešlapoval. Myslíš, že se mne zastal? Ne. Nechal se mnou jednat jako se zlou, malichernou, hádavou ženskou. Chůvo, slyšíš, chůvo, v tu chvíli to ve mně nějak prasklo: já – já – já jsem začala nenávidět svého muže. Já ho nenávidím, abys to věděla! Nenávidím! A nenávidím tatínka, protože to zavinil, rozumíš? Už to tak je, už to tak je: jsem zlá, já vím, ale jsem zlá jen proto, že jsem byla v právu. –

Ne, nemluv; já jsem opravdu zlá. Vždyť přece víš, bábo, že mám milence, vid'? Kdybys věděla, jak mně je jedno, že to víš! Myslíš, že mám Edmunda ráda? Nemám; ale já se chci nějak pomstít za to, za to, že se vévoda nezachoval jako muž. Jednoduše ho nenávidím. Chůvo, nemáš ponětí, co to je nenávidět! To znamená být zlý, zlý, skrznastrz zlý. Když člověk začne nenávidět, – jako by se celý změnil. Já jsem bývala docela hodná holka, chůvo, a mohla být ze mne hodná žena; bývala jsem dcera, bývala jsem sestra, a teď jsem jenom zlá. Já už nemám ráda ani tebe, bábo, ani sebe, ani sebe. – Já jsem byla v právu: kdyby to byli uznali, byla bych jiná, věř mi. –

Ne, já nepláču. Nemysli si, že mne to nějak trápí. Naopak, člověk je volnější, když nenávidí. Může si myslet, co chce, – před ničím se nemusí zarazit. Vidiš, předtím jsem si netroufala vidět na svém muži, že je protivný, že je břichatý, že je bačkora, že se mu potí ruce; a teď to vidím. Teď vidím, že tatínek Lear je směšný tyran, že je bezzubý a pomatený dědek, – všechno vidím. Že Regan je zmije a já, chůvo, já že mám v sobě takové divné a hrozné věci, – dřív jsem o tom neměla tušení. Najednou to všechno přišlo. Řekni, je to má vina? Já byla v právu; neměli mne dohnat tak daleko. –

– – Tomu ty nemůžeš rozumět, chůvo. Někdy si myslím, že bych mohla zabít vévodu, když chrápe vedle mne. Jednoduše tesákem zařezat. Nebo otrávit Regan. Tumaš, sestřičko, napij se vína. Víš, že Regan mně chce přebrat Edmunda? Ne že by ho měla ráda; Regan je studená jako kámen. Ale to dělá proti mně. A počítá s tím, že Edmund nějak odklidí toho trulanta vévodu a sám se zmocní trůnu po Learovi. Určitě je to tak, chůvo. Regan je teď vdova – ta ještěrka měla odjakživa štěstí. Ale nemysli si, to se jí nepodaří; já dávám pozor a nenávidím. Já ani nespím, jen abych mohla myslet a nenávidět. Kdybys věděla, jak se to potmě krásně a bezmezně nenávidí. A když si vzpomenu, že to všechno přišlo jen pro tatínkovu umíněnost a nějaký ten nepořádek v domě. – Řekni, to by si žádná paní nemohla dát líbit –

Chůvo, chůvo, chůvo, proč tehdy neviděli, že jsem byla v právu!

Lidové noviny 29. 1. 1933

HAMLET, PRINC DÁNSKÝ

Scéna X

ROSENKRANTZ a GUILDENSTERN odcházejí.

HAMLET: Okamžik ještě, milý Guildensterne,
na slovo, Rosenkrantzi!

ROSENKRANTZ: Prosím, princi?

GUILDENSTERN: Přál jste si, princi?

HAMLET: Jenom otázku.

Jak, řekli jste, to dvorní představení,

ta truchlohra o králi traviči

na krále působila?

ROSENKRANTZ: Hrozně, princi.

HAMLET: Opravdu, hrozně?

GUILDENSTERN: Král byl bez sebe.

HAMLET: A královna?

ROSENKRANTZ: Královna omdlávala.

HAMLET: A ostatní?

GUILDENSTERN: Koho tím Výsost míní?

HAMLET: Nu, vy a dvořané a dvorní dámy,

a kdo byl vůbec v síni přítomen,

když se to hrálo. Neříkali něco?

ROSENKRANTZ: Nic, princi.

GUILDENSTERN: Byli uchvázeni tak,

že nemohli ni slova vypravit.

HAMLET: Co Polonius?

GUILDENSTERN: Polonius štkal.

HAMLET: A dvořané?

ROSENKRANTZ: Dvořané vzlykali.

Já sám jsem, princi, slz se nezdržel

a viděl jsem, jak přítel Guildenstern

rukávem skrýval zrádnou vláhu v očích.

HAMLET: A vojáci?

GUILDENSTERN: Ti odvraceli tvář,

by ukryli své mocné pohnutí.

HAMLET: Vy tedy myslíte, že ta hra byla –

ROSENKRANTZ: Ohromný úspěch.

GUILDENSTERN: Ale zasloužený.

ROSENKRANTZ: Ta skvělá stavba!

GUILDENSTERN: A ten spádny děj!

HAMLET: Hm, přidal bych, že kus měl svoje chyby –

ROSENKRANTZ: Promiňte, princi, jaké?

HAMLET: Například...

Mohl být tuším ještě lépe hrán.

Já vím, ti herci dělali, co mohli,

leč jejich král, ten nebyl dosti králem

a vrah dost vrahem. Drazí pánové,

být já tím vrahem, tu při Hekatě,

i vrah by teprv poznal, co je vražda!

Posuďte sami! (Hraje.)

ROSENKRANTZ: Princi, ohromné!

GUILDENSTERN: Zahráno skvěle!

ROSENKRANTZ: Člověk řekl by,

že, přísámbůh, jste někdy viděl vraha,

jak plíží se k své práci příšerné.

HAMLET: Ne, Rosenkrantzi, to je prostě ve mně

– odkud a nač? Kdo ví? Pst, pojd'te blíž.

Hamlet –

GUILDENSTERN: Co, princi?

HAMLET: – má své tajemství.

ROSENKRANTZ: Aj, princi, věru?

HAMLET: Velké tajemství.

Nic pro dvořany, ale pro uši

nejlepších přátel. Ke mně!

GUILDENSTERN: Prosím, princi.

HAMLET: Ne, žádný princ!

GUILDENSTERN: Ne, Výsosti.

HAMLET: Jen Hamlet.

GUILDENSTERN: Jak chcete, princi.

HAMLET: Nuže, poslyšte

a nechte pro sebe můj úmysl,

jenž pevně dozrál.

ROSENKRANTZ: Jaký, drahý princi?

HAMLET: Já chci být hercem.

ROSENKRANTZ: Princi, opravdu?

HAMLET: Je rozhodnuto, Rosenkrantzi. Zítřka

chci odjet s těmi herci do světa.

Od města k městu budou hrát ten kus

o velkém králi, jenž byl zavražděn;

o vrahu, který po něm nastoupil
na jeho trůn a v jeho nevychladlé
manželské lože; a o královně,
jež, sotva měsíc vdovou, laškuje
na propocené, mastné posteli
s vrahem a sketou, lumpem, zlodějem,
jenž ukrad říši... Čím víc na to myslím,
tím víc mě láká jeho postava.
Zahrát ho v jeho celé mrzkosti,
tu podlou, zvrhlou, hadí kreaturu,
jež svrabem všechno nakazí, nač sáhne,
– jaká to role! Bylo by jen třeba
jinak ji hrát než kočovný ten herec
– dělá, co umí, ale nestačí
na tolik zla. Ať hraje toho krále,
však na padoucha není velký dost.
Škoda té role! Jak bych já ji hrál,
jak bych se vžil do jeho slizké duše,
až vymačkal bych do poslední kapky
veškerou lidskou neřest! Jaká role!
GUILDENSTERN: A jaký kus!
HAMLET: Kus nebyl zcela špatný.
ROSENKRANTZ: Byl výtečný!

HAMLET: Měl víc být vypilován
a vůbec – Možná že se k té látce vrátím
– stála by za to; mne ten zrádný král,
ten zrůdný, mrzký, hnusný charakter
nesmírně vábí. Milý Rosenkrantzi,
já chci psát dramata.

ROSENKRANTZ: Tot' skvělé, princi!

HAMLET: Psát budu, psát. Já mám už tolik látek
– ten padouch byla první. Druhá bude
o podlízavých, podlých dvořanech –

ROSENKRANTZ: Ohromné, princi!

HAMLET: Třetí: veselohra
o starém, zpitomělém komořím. –

GUILDENSTERN: Výtečná látka!

HAMLET: Čtvrtá bude hra
o jedné dívce.

ROSENKRANTZ: Jaká hra?

HAMLET: Nu, hra.

GUILDENSTERN: Tot' vděčná látka.

ROSENKRANTZ: Přímá básnická.

HAMLET: A Hamlet bude psát. Na trůně podlec
odírat bude lidi bez nože,
dvořani budou hřbety ohýbat,

a Hamlet bude psát. A války budou,
těm slabým bude hůř a silným líp,
a Hamlet bude psát. Ne aby vstal
a něco udělal –

GUILDENSTERN: Co, princi?

HAMLET: Což já vím?

Copak se dělá proti špatné vládě?

ROSENKRANTZ: Nic, princi.

HAMLET: Zhola nic?

GUILDENSTERN: Nu, v dějinách

se někdy vyskytují mužové,

kteří se v čelo lidu postaví

a výmluvností svou či příkladem

je strhnou k tomu, aby odbojem

zlomili špatnou vládu.

ROSENKRANTZ: Ale to

se, princi, děje jenom v dějinách.

HAMLET: Tak, tak. Jen v dějinách. A říkáte,

že výmluvností mohou strhnout lid?

Hoře je němé. Musí někdo přijít,

kdo nazve věci pravým jménem: hleďte,

toto jest útisk, to zde bezpráví,

zde na vás všech se páše mrzký zločin,

a ten, kdo vaším králem zove se,
je zloděj, taškář, vrah a kurevník
– tak je to, že? Kdo z vás je ještě mužem,
což nechá líbit si tu potupu,
což nesáhnete po meči a kyji,
či jste už hanbou vymiškováni,
jste otroci, a proto snášíte
žít beze cti –?

GUILDENSTERN: Jste, princi, výmluvný.

HAMLET: Aj, výmluvný? Tož abych vystoupil
a – jako v dějinách – svou výmluvností
stvořil hlas lidu?

ROSENKRANTZ: Lid je svému princi
zajisté oddán.

HAMLET: A pak v čele všech
skácel trůn shnilý?

GUILDENSTERN: Princi, prosím vás,
to už je politika.

HAMLET: Zvláštní pocit,
tak velký úkol vidět před sebou!

Dík, pánové.

ROSENKRANTZ: Nebudem rušit, princi.

ROSENKRANTZ a GUILDENSTERN odejdou.

HAMLET: Být, nebo nebýt, toť ta otázka.

A když už být, tož čím? Ó nebesa,
být princem, pravda! Vedle trůnu stát
s úsměvem na rtech, dvorný, loajální,
– a proč ne na trůně? ne, tam je jiný,
a čekat jen, až pojde, až se srazí
v něm černá krev! Tož tak? Ne! Raději
nůž vetknout do té hrudi zrádcovy
a otcovu smrt pomstít! smýti hanbu
matčina lože! Nu, co ještě váhám?
Jsem sketa bez krve či co? – Ne, tak to není.
Vpíjím se zrakem v jeho mrzkou tvář,
v ty chlípné rty a těkající oči
a cítím: teď ho mám, teď mohl bych
ho vystihnout, a zkouším potají
si navléknout tu tlamu. Jaká role!
Být hercem, ano: tu bych odhalil
to všechno skryté, nestydaté zlo,
jež tají se v té usměvavé mordě –
Láká to, láká. – Ale tuto tvář
by jenom vrstevníci poznali
– a pak už nikdo? – To spíš navěky
jej usvědčit i všechny lidské stvůry

a všechno shnilé, čím se obklopil
ve státě dánském! Jaký vděčný úkol!
– Ba, vždyť jsem básník! Mohu tedy napsat
žalobu, která věky přetrvá,
a prstem, který nikdy nezetlí,
ukázat na ten hnisající vřed –
Hle, jaká výmluvnost! Není jí škoda,
abych jí plýtvál jen sám pro sebe?
Což postavit se na trh, svolat lid
a mluvit, mluvit – Nejsou přece z bláta
a člověk výmluvný z nich vykřeše
očistnou bouři proti tyranům!
Láká to, láká. – Ale pak bych už
ho nemoh zahrát! Škoda! Jakým hercem
bych mohl být! Leč kdybych hercem byl,
což mohu potom bouři rozpoutat,
jež kácí trůny? – Ale pak bych zase
nemohl psát své příští kusy! Škoda!
– Co tedy, k d'asu? Mám ho demaskovat
hrou na scéně, či mám ho pro vše časy
na vrata přibít jako netopýra,
či z trůnu srazit s rozzuřeným lidem?
Co tedy, co? – A což když, dejme tomu,

si jenom namlouvám, že chci se mstít?
Proč hercem být jen proto, abych masku
strh z jeho tlamy? Když už hrát, tož proto,
že je to ve mně a že musím, musím
ze sebe tvořit lidské postavy,
ať dobré, nebo bídné! Jeho bych
hrál arci nejraději – jaká role! –
Být prostě hercem! Nebo jen tak psát,
ne ze msty, ale jenom pro tu radost,
že slovo ožívá mi pod rukama –
A proč jen psát? Proč raděj nemluvit?
Být zkrátka řečníkem, být vůdcem lidu
a mluvit, mluvit, jako zpívá pták,
tak krásně a tak uchváceně, že bych
sám sebe přesvědčil a věřil tomu,
co povídám! – Tak jest. Být cele něčím,
to je to slovo vykupující!
Být hercem. Nebo psát? Či s lidem jít?
To, nebo to. Oh, peklo! Co mám volit?
Čím má být Hamlet? Co bych dovedl,
kdybych byl něčím! – Ano, ale čím?
To je ta otázka!

Lidové noviny 28. 10. 1934

ZPOVĚĎ DONA JUANA

Smrt nešťastné doni Elvíry byla pomštěna; don Juan Tenorio ležel s probodenou hrudí v Posadě de las Reinas a zřejmě umíral. „Emfyzém plic,” bručel místní doktor. „Někdo by se z toho ještě vylízal, ale caballero tak vyžilý jako don Juan – To jsou těžké věci, Leporello; abych ti řekl, mně se nelíbí jeho srdce. Inu, to dá rozum: po takových excesech in venere – vyloženě astenický případ, pánové. Já bych mu, Leporello, pro jistotu zavolal faráře: třeba ještě přijde k sobě, ačkoliv podle dnešního stavu vědy – já nevím. Mám tu čest se vám poroučet, caballeros.”

Tak se stalo, že padre Jacinto usedl u nohou dona Juana a čekal, až se pacient probere z mrákot; zatím se modlil za jeho notoricky hříšnou duši. Kdyby se mně tak povedlo spasit tohoto pekelného hříšníka, myslel si dobrý páter; zdá se býti pořádně oddělán – snad to zkruší jeho zpupnost a přivede jeho mysl ve stav kající lítosti. To se každému nestane, aby dostal do rukou tak slavného a nesvědomitého prostopášníka; holenku, takový vzácný případ možná neměl ani biskup burgoský. To si budou lidé šeptat: Hele, to je padre Jacinto, ten, co spasil duši dona Juana –

Padre se otřásl a pokřičoval; jednak se vzpamatoval z tohoto ďábelského pokušení pýchy, jednak si uvědomil, že se na něho upírají palčivé a jakoby výsměšné oči umírajícího dona Juana.

„Milý synu,” řekl důstojný padre tak přívětivě, jak jen dovedl, „umíráš; za maličko budeš státi před soudnou stolicí boží, obtížen všemi hříchy, které jsi natropil ve svém sviňském životě. Prosím tě, pro lásku Pána našeho, odlož je, dokud máš pokdy; nesluší se, abys putoval na onen svět oděn nečistým rouchem svých neřestí a potřísněn neřádem svých pozemských skutků.”

„Ano,” ozval se don Juan. „Ještě jednou se převléknout. Padre, vždycky jsem si potrpěl na to, abych se oděl přiměřeně okolnostem.”

„Bojím se,” děl padre Jacinto, „že mi dosti nerozumíš. Ptám se tě, chceš-li se kajícně vyzpovídati ze svých neřestí.”

„Vyzpovídat se,” opakoval chabě don Juan. „Hodně se očernit. Ach, otče, to byste nevěřil, jak to na ženy působí.”

„Juane,” zachmuřil se dobrý páter, „nech už těch pozemských věcí; pamatuj, že máš mluvit se svým Stvořitelem.”

„Já vím,” řekl don Juan zdvořile. „Vím také, že se sluší umřít jako křesťan. Vždycky jsem dbal na to, co se sluší, – pokud to šlo, otče. Na mou čest, povím vše bez okolků; předně jsem na dlouhé řeči příliš slab a za druhé bylo vždy mou zásadou ubírat se k cíli zkratkou a bez oklik.”

„Chválím tvou odevzdanost,” děl páter Jacinto. „Především se však, milý synu, řádně připrav, zpytuj své svědomí a vzbud' v sobě pokornou lítost nad svými nepravostmi. Já zatím počkám.”

Nato don Juan zavřel oči a zpytoval své svědomí, zatímco se padre tiše modlil o pomoc a osvětlení boží.

„Jsem připraven, otče,” ozval se don Juan po chvíli a počal se zpovídat. Padre Jacinto spokojeně pokyvoval hlavou: zdála se to býti zpověď upřímná a úplná; nechyběla v ní lež ani rouhání, vražda, křivá přísaha, pýcha ani podvod ani zrada – don Juan byl opravdu těžký hříšník. A náhle zmlkl jako unaven a zavřel oči.

„Odpočiň si, milý synu,” povzbuzoval ho farář trpělivě, „a pak pokračuj.”

„Jsem hotov, velebný otče,” řekl don Juan. „Zapomněl-li jsem na něco, jsou to jistě jen maličkosti, které mi Bůh ráčí prominout.”

„Jakže?” křikl páter Jacinto, „tomu ty říkáš maličkosti? A co smilstvo, kterým jsi se po celý život brodil, co ženy, které jsi sváděl, co ty nečisté vášně, kterým jsi bezuzdně holdoval? Jen se, chlapíčku, pěkně vyznej; před Bohem, ty nemravo, není žádný z tvých nestoudných činů utajen; raději lituj svých mrzkostí a ulev své hříšné duši!”

Na tváři dona Juana se objevil výraz bolestný a netrpělivý. „Už jsem vám řekl, otče,” děl zarytě, „že jsem skončil. Na mou čest, dál už vám nemám co povídat.”

V tu chvíli hospodský Posady de las Reinas zaslechl burácející křik z pokoje raněného. „Pánbůh s námi,” zvolal a pokřičoval se, „zdá se, že padre Jacinto vymítá d'ábla z chudáka seňora. Panebože, takové věci nevidím zrovna rád ve své hospodě.”

Zmíněný křik trval hodně dlouho, tak dlouho, co bys boby uvařil; chvílemi se utlumil v důtklivé domlouvání, chvílemi se rozběskl v divoký ryk; náhle vyrazil z pokoje raněného

pána padre Jacinto, rudý jako krocan, a volaje Matičku boží prchal do kostela. Pak bylo v hospodě ticho; jen zkormoucený Leporello vklouzl do pokoje svého pána, jenž ležel se zavřenýma očima a sténal.

* * *

Odpoledne přijel do toho místa padre Ildefonso de Societate Jesu, který jel na mezku z Madridu do Burgosu; a protože bylo toho dne příliš horko, sestoupil u fary a navštívil otce Jacinta. Byl to vychrtlý kněz, vyschlý jako starý klobás a s obočím ježatým jako podpaží starého kavalery.

Když spolu popili kyselého mléka, upřel jezuita oči na otce Jacinta, který se marně snažil zakrýt, že ho něco hněte. Bylo tak ticho, že bzuchení much se zdálo skoro dunět.

„Totiž to je tak,“ vyhrkl konečně utrápený padre Jacinto. „Máme tu těžkého hříšníka, který leží v posledním tažení. Abyste věděl, done Ildefonso, je to ten neblahý don Juan Tenorio. Měl tady nějakou pletku, souboj nebo co – zkrátka, já jsem ho šel vyzpovídat. Nejdřív to s ním šlo jedna radost; moc hezky se zpovídal, jen co je pravda; ale když došlo na šesté přikázání, – nic, nedostal jsem z něho ani slova. A že prý mi nemá co říci. Matko boží, ten darebák! Když povážím, že je to ten největší prostopášník z obou Kastilií, – ani ve Valencii, ani v Cádizu prý mu není rovna. Říká se, že za posledních let svedl šest set devadesát sedm děvčat; z nich sto třináct odešlo do kláštera, asi padesát zabili jejich otcové nebo manželé ve spravedlivém hněvu a přibližně témuž počtu puklo žalem srdce. A nyní si představte, done Ildefonso, že mně takový zhýralec tvrdí na smrtelné posteli do očí, že se mi in puncto smilstva nemá z čeho zpovídat! Co tomu řeknete?“

„Nic,“ děl otec jezuita. „A vy jste mu odepřel rozhřešení?“

„Rozumí se,“ odpověděl padre Jacinto sklíčeně. „Všechno mluvení bylo marné. Domlouval jsem mu, že bych v kameni vzbudil kající lítost, ale na toho arciničemu dočista nic neplatí. Prý pýchou jsem hřešil, otče, povídal mi, křivě jsem přísahal, všechno, co chcete; ale v tom, po čem se ptáte, vám nemám co říci. A víte, co v tom vězí, done Ildefonso?“ vyhrkl náhle padre a chvatně se pokřižoval. „Já myslím, že byl spojen s ďáblem. Proto se z toho nemůže vyzpovídat. Byla to nečistá kouzla. Sváděl ženy mocí pekelnou.“ Otec Jacinto se otrásl. „Měl byste se na něho podívat, domine. Řekl bych, že mu to kouká z očí.“

Don Ildefonso, S. J., mlčky přemítal. „Když myslíte,” řekl konečně, „podívám se na toho muže.”

* * *

Don Juan dřímал, když don Ildefonso tiše vkročil do pokoje a kývnutím ruky poslal Leporella pryč; pak usedl na židli u hlavy postele a pozoroval přepadlou tvář umírajícího člověka.

Po předlouhé chvíli raněný zasténal a otevřel oči.

„Done Juane,” řekl jezuita mírně, „zdá se, že by vás namáhalo mluvit.”

Don Juan chabě přikývl.

„Nevadí,” děl jezuita. „Vaše zpověď, pane Juane, nebyla v jedné věci jasná. Nebudu vám klásti otázky, ale snad byste mohl dáti najevo souhlas nebo odpor k tomu, co vám řeknu – o vás.”

Oči raněného se skoro úzkostně upřely na nehybnou tvář kněze.

„Done Juane,” počal don Ildefonso téměř lehce, „slyšel jsem o vás už dávno; přemýšlel jsem, proč vlastně se vrháte od ženy k ženě, od lásky k lásce; proč nikdy nemůžete prodlít, nikdy se zastavit v onom naplnění a klidu, kterému my lidé říkáme štěstí –”

Don Juan ukázal zuby v bolestném zašklebení.

„Od lásky k lásce,” pokračoval don Ildefonso klidně. „Jako byste chtěl pořád znovu a znovu někoho přesvědčovat – patrně sama sebe –, že jste hoden lásky, že jste muž, jakého ženy milují, – ubohý done Juane!”

Rty raněného se pohnuly; bylo to, jako by opakoval poslední slova.

„A zatím,” mluvil kněz přátelsky, „jste nikdy nebyl mužem, done Juane; jenom váš duch byl duchem muže a ten se styděl, seňore, a zoufale se snažil ukrýt, že příroda vám nedala, čím je obdařen každý živoucí tvor –”

Z lůžka se ozvalo chlapecké zakvílení.

„Proto, done Juane, jste hrál muže od jinošství; byl jste ztřeštěně statečný, dobrodružný, pyšný a okázalý, abyste v sobě překonal ten pokořující pocit, že jiní jsou lepší a mužnější než vy; ale byla to lež, a proto jste marnotratně kupil důkaz za důkazem; žádný vám nemohl

stačit, protože byl jen předstíraný a jalový, – vy jste nesvedl ani jedné ženy, done Juane. Vy jste nikdy nepoznal lásky, jen jste horečně usiloval, kteroukoliv žádoucí a vznešenou ženu jste potkal, ji okouzlit svým duchem, svým rytířstvím, svou vášnivostí, do které jste se sám vemluvil; to vše jste uměl dokonale, protože jste to hrál. A když přišel ten okamžik, kdy pod ženou klesají kolena, – to muselo býti pro vás peklo, done Juane, to muselo býti peklo, protože v tu chvíli jste prožíval svou zlořečenou pýchu a zároveň své nejstrašnější ponížení. A musel jste se vydrati z náručí, jehož jste za cenu života dobyl, a prchat, ubohý done, prchat z loktů přemožené ženy, a to ještě s nějakou krásnou lží na těchto neodolatelných rtech. Muselo to býti peklo, pane Juane.”

Raněný obrátil hlavu ke zdi a plakal.

Don Ildefonso vstal. „Chudáčku,” řekl, „stydl jste se přiznati se k tomu i ve svaté zpovědi. Tak vidíte, už je to odbyto, ale já nesmím připravit padre Jacinta o jeho kajícíka.”

I poslal pro faráře; a když přišel otec Jacinto, pravil mu don Ildefonso: „Hleďte, otče, doznal vše a plakal. Jeho lítost je nad veškeru pochybnost pokorná; snad bychom mu mohli udělit rozhřešení.”

Lidové noviny 20. 3. 1932

ROMEO A JULIE

Mladý anglický šlechtic Oliver Mendeveille, který se zdržoval v Itálii na studijní cestě, dostal ve Florencii zprávu, že jeho otec sir William opustil tento svět. I rozžehnal se sir Oliver s těžkým srdcem a hojnými slzami se signorinou Maddalenou přísahaje, že se vrátí co nejdříve, a vydal se se svým sluhou na cestu směrem k Janovu.

Třetího dne jejich cesty je přepadla řádná prška, právě když vjížděli do jakéhosi hnízda. Sir Oliver se zastavil s koněm pod starým jilmem. „Paolo,” řekl sluhovi, „podívej se, je-li tu nějaké albergo, kde bychom přečkali liják.”

„Co se týče sluhy a koní,” ozval se hlas nad jeho hlavou, „albergo je tamhle za rohem; ale vy, cavaliere, byste prokázal čest mé faře, kdybyste se uchýlil pod její skromný krov.”

Sir Oliver smekl širák a obrátil se k oknu, odkud se na něho vesele šklebil tlustý starý páter. „Vossignoria reverendissima,” řekl uctivě, „prokazujete přílišnou laskavost cizinci, který opouští vaši krásnou zem přetížen vděkem za vše dobré, čím byl tak marnotratně zahrnován.”

„Bene, milý synu,” děl farář, „ale budete-li ještě chvíli mluvit, zmoknete docela. Slezte laskavě z té kobyly a trochu sebou mrskněte, neboť prší tuze.”

Sir Oliver se podivil, když mu molto reverendo parroco vyšel na chodbě v ústrety, – tak maličkého pátera ještě neviděl; když se mu ukláněl, musel se sklonit tak, až se mu nalila do hlavy krev.

„I nechte to,” řekl farář. „Já jsem jenom františkán, cavaliere. Říkají mi padre Ippolito. He, Marietto, dones salámu a vína. Tudy, pane, je tu zatrápená tma. Vy jste Inglese, že? Tak vida, od té doby, co jste se vy Angličané trhli od svaté římské církve, je vás tu v Itálii habaděj. Chápu, signore. Musí se vám stýskat. Koukej, Marietto, ten pán je Inglese. Chudák, takový mladý, a už je to Angličan! Ukrojte si toho salámu, cavaliere, je to pravý veronský. Já říkám, k vínu není nad veronský salám, ať se dají Bolognané vycpat svou mortadelou. Dejte vždycky na veronský salám a slané mandle, milý synu. Vy jste nebyl ve Veroně? Škoda. Odtamtud byl božský Veronese, signore. Já jsem totiž z Verony. Slavné město, pane. Říká se mu město Scaligerů. Chutná vám to vínko?”

„Grazias, padre,” mumlal sir Oliver. „U nás v Anglii se Veroně říká město Juliino.”

„Ale jděte,” podivil se padre Ippolito, „a proč? Ani nevím, že by tam byla nějaká kněžna Julie. Pravda, už jsem tam nebyl přes čtyřicet let – která Julie by to byla?”

„Julie Capuletová,” vysvětloval sir Oliver. „Víte, my máme o ní takovou divadelní hru... od nějakého Shakespeara. Krásná hra. Znáte ji, padre?”

„Ne, ale počkejte, Julie Capuletová, Julie Capuletová,” brebentil padre Ippolito, „tu bych měl znát. Já býval u Capuletů s padrem Lorenzem –”

„Vy jste znal mnicha Lorenze?” vydechl sir Oliver.

„Jak bych ho neznal? Já mu, pane, dělával ministranta. Poslyšte, není to snad ta Julie, co si vzala hraběte Parise? Tu jsem znal. Moc zbožná a výtečná paní, ta hraběnka Julie. Ona byla rozená Capuletová, z těch Capuletů, co měli obchod se sametem.”

„To nemůže být ta,” prohlásil sir Oliver. „Ta pravá Julie zemřela v dívčím věku nejdojemnějším způsobem, jaký si můžete představit.”

„Aha,” děl molto reverendo, „tak to není ta. Julie, kterou jsem znal, si vzala hraběte Parise a měla s ním osm dětí. Vzorná a ctnostná manželka, mladý pane, kéž vám Bůh dá takovou. Pravda, říkalo se, že předtím se zbláznila do jakéhosi mladého crapulona – Ech, signore, o kom by se něco neříkalo? Mláď je, vímeť, nerozvážné a potrhle. Buďte rád, cavaliere, že jste mlád. Jsou Inglesi také mládí?”

„Jsou,” vzdychl sir Oliver. „Ach, otče, i nás šíří plamen mladého Romea.”

„Romeo?” děl padre Ippolito a napil se. „Toho bych měl znát. Jářku, nebyl to ten mladý sciocco, ten hejsek, ten dareba z Monteků, co posekal hraběte Parise? Říkalo se, že prý kvůli Juliettě. Ano, tak. Julie si měla vzít hraběte Parise – dobrá partie, signore, ten Paris byl moc bohatý a hodný mladý pán –, ale Romeo si prý umanul, že Julii dostane on – Taková hloupost, pane,” bručel padre. „Jako by bohatí Capuletové mohli dát dceru někomu ze zkrachovaných Monteků. A k tomu ještě Montekové drželi s Mantovou, kdežto Capuletové byli na straně milánského vévody. Nene. Já myslím, že ten assalto assassinatico proti Parisovi byl obyčejný politický atentát. Dnes je ve všem samá politika, milý synu. To se ví, po tom rabiátství musel Romeo utéci do Mantovy a už se nevrátil.”

„To je omyl,” vyhrkl sir Oliver. „Prosím za prominutí, padre, ale tak to nebylo. Julie milovala Romea, ale rodiče ji nutili, aby si vzala hraběte Parise –”

„Však věděli proč,” souhlasil starý farář. „Romeo byl ribaldo a držel s Mantovou.”

„Ale před svatbou s Parisem jí otec Lorenzo opatřil prášek, aby upadla do zdánlivé smrti,” pokračoval sir Oliver.

„To je lež,” děl prudce padre Ippolito. „To by otec Lorenzo nikdy neudělal. Ale pravda je, že Romeo napadl Parise na ulici a posekal ho. Snad byl opilý.”

„Odpusťte, otče, ale to bylo docela jinak,” protestoval sir Oliver. „Pravda je, že Julii pochovali. Romeo nad jejím hrobem proklál Parise mečem –”

„Počkat,” řekl farář. „Předně to nebylo nad hrobem, nýbrž na ulici blízko pomníku Scaligerů. A za druhé ho Romeo neprobodl, nýbrž mu jen rozťal rameno. Holenku, zabít někoho mečem se vždycky nepovede. Jen to zkuste, mladý pane!”

„Scusi,” namítal sir Oliver, „já to viděl hned při premiéře na jevišti. Hrabě Paris byl opravdu v souboji proboden a skončil na tom místě. Romeo v domněnku, že je Julie skutečně mrtva, se otrávil v její hrobce. Tak to bylo, padre.”

„Kdepak,” bručel otec Ippolito. „Neotrávil se. Utekl do Mantovy, příteli.”

„Promiňte, padre,” trval na svém Oliver, „já to viděl téměř očima – vždyť jsem seděl v první řadě! V tu chvíli procitla Julie, a když viděla, že její miláček Romeo je mrtev, vzala také jed a skonala.”

„Co vás nemá,” zlobil se padre Ippolito. „Se divím, kdo nadělal tyhle klepy. Pravda je, že Romeo utekl do Mantovy a chudáček Julie se z lítosti nad tím drobátko přiotrávila. Ale nic to nebylo, cavaliere, jen takové dětinské; prosím vás, bylo jí sotva patnáct let. – Já to vím od toho Lorenza, mladý pane; to se rozumí, já byl tehdy takovýhle ragazzo,” ukazoval dobrý páter asi loket od země. „Julii potom odvezli k tetě do Besenana, aby se zotavila. Tam za ní přijel hrabě Paris, měl ještě ruku v obvazku a to víte, jak to v takovém pádu bývá: byla z toho láska jako trám. Za tři měsíce se vzali. Ecco, signore, tak to v životě chodí. Já sám jsem byl na její svatbě ministrantem v bílé komžičce.”

Sir Oliver seděl jaksi zdrcen. „Nezlobte se, otče,” řekl konečně, „ale v té anglické hře je to tisíckrát krásnější.”

Páter Ippolito zafuněl. „Krásnější! Já nevím, co na tom vidíte krásného, když si dva mladí lidé vezmou život. Byla by jich škoda, mladý pane. Já vám řeknu, krásnější je, že se Julie vdala a měla osm dětí, a jakých dětí, panečku: jako obrázky.”

Oliver vrtěl hlavou. „To už není to, milý padre; vy nevíte, co je to velká láska.”

Maličky páter zamyšleně mrkal. „Velká láska? Já myslím, že to je, když dva lidé se dovedou snášet po celý život... oddaně a věrně... Julie byla vzácná paní, drahý pane. Vychovala osm dětí a dosloužila svému manželovi až do smrti.

Tak u vás se říká Veroně město Juliino? To je od vás Angličanů strašně hezké, cavaliere. Paní Julie byla opravdu výtečná žena, dej jí Bůh věčnou slávu.”

Mladý Oliver se vytrhl z jakési roztržitosti. „A co se stalo s Romeem?”

„Ten? Ani dobře nevím. Něco jsem o něm zaslechl. – Aha, už to mám. Zamiloval se v Mantově do dcery nějakého marquésa – jakpak on se jmenoval? Monfalcone, Montefalco

nebo tak nějak. Ach, cavaliere, to bylo to, čemu vy říkáte veliká láska! Dokonce ji unesl nebo co – byla to nějaká tuze romantická historie, ale podrobnosti jsem zapomněl; prosím vás, to se stalo v Mantově. Ale měla to být nějaká passione senza esempio, nějaká náramná vášeň, pane. Aspoň se tak povídalo. Ecco, signore, ono už neprší.”

Sir Oliver vstával ve své celé rozpačité výšce. „Byl jste ohromně laskav, padre. Thank you so much. Směl bych tu snad něco nechat... pro vaše chudé farníky,” mumlal červenaje se a strkaje pod kraj talíře hrst zecchinů.

„Ale, ale,” hrozil se padre Ippolito a třepal rukama, „co vás nemá, tolik peněz za ždíbec veronského salámu!”

„Něco je také za váš příběh,” děl honem mladý Oliver. „Byl – eh, byl velmi, velmi – nevím, jak to říci. Very much, indeed.”

Do oken fary se rozlilo slunce.

Lidové noviny 6. 11. 1932

PAN HYNEK RÁB Z KUFŠTEJNA

Pan Janek Chval z Jankova se ještě nesebral z toho překvapení. Prosím vás, kde se vzal, tu se vzal, najednou se sem přihrne na návštěvu pan zeť, a jaký zeť, račte se podívat: má německé nohavice a maďarské kníry, inu, velký pán, jen co je pravda; a tuhle starý pan Janek zatím s vyhrnutými rukávy pomáhal při telení krávy. To je nadělení, myslí si starý pán rozpačitě, co mi ho sem čerti nesou?

„Jen pij, pane Hynku,” nutil horlivě. „Je to jen zdejší víno, pět let tomu, co je přivezl žid z Litoměřic. V Praze píváte cyperské, pravda?”

„Takové i onaké,” děl pan Hynek. „Ale já vám řeknu, pane tcháne, není nad poctivé české vínečko. A dobré české pivo, pane. U nás lidé ani nevědí, co máme dobrého, a kupují kdejaký cizí šmejda. Myslíte, že k nám někdo z ciziny přiveze něco kalého?”

Starý pán pokyvoval hlavou. „A ještě za to chtějí takové nekřesťanské peníze.”

„Se rozumí,” vycedil pan Ráb. „Prosím vás, vemte si jenom ta cla. Jeho královská Milost si mastí kapsy a my to musíme poplatit.” Pan Hynek rozhořčeně zachrchlal. „Jen když on má plné truhly peněz!”

„Poděbrad?”

„Ten krat’as,” přisvědčil pan Ráb. „Vypadá jako nějaký krupař. Máme to králíka, co? Ale ono se to zhoupne, pane tcháne. Už z hospodářských příčin a podobně. Je u vás na Jankově taky tak zle?”

Pan Janek se zasmušil. „Zle, hochu. Tuze zle. Přišel mor na krávy, marno vykuřovat. A čertví, sedlákům zesnětivělo obilí. Loni padly kroupy – Zle je sedlákům. Považ si, pane Hynku, nemají ani zrní na osev, musel jsem jim rozdat osivo ze své sýpky –”

„Rozdat?” podivil se pan Ráb. „To bych, pane tcháne, nedělal. Nač se s chrapouny mazlit? Kdo se nedovede uživit, ať chcípne. Ať chcípne,” opakoval pan Hynek energicky. „V dnešní době, pane tcháne, je třeba železné ruky. Jen žádné almužny a podpory! Změkčovat je, to tak! Přijdou ještě horší časy, pane. Raději zvykat ty žebráky na trochu bídy. Ať žerou kůru a podobně. Já bych jim nedal nic, jen bych jim rovnou řekl: Vy holoto žebrácká, vy hřbeti, a podobně. Myslíte snad, že nemáme na starosti nic vážnějšího než vaše střeva? Dnes, řekl bych jim, musíme být všichni připraveni na těžké oběti. Musíme myslet na obranu našeho království, a na nic menšího. Tak bych jim to řekl, pane. Doba je vážná, a kdo není ochoten padnout pro vlast, ať pojde hladem. A je to.” Pan Hynek se řízně napil. „Dokud se to drží na nohou, cvičit to ve zbrani, a žádné řeči.”

Starý pán z Jankova vytřeštil na pana zetě bledé oči. „Co to, co to,” zabrebtal zmateně. „To jako že – chraň bůh – bude vojna?”

Pan Hynek se uchechtl. „Aby nebyla! Musí být: copak máme nadarmo mír? Á pane, když je mír, to dá rozum, že se něco chystá. Prosím vás,” děl s opovržením, „vždyť to už ví i ten – jakže mu říkají? aha, kníže pokoje. Kníže pokoje,” prskl pan Ráb. „To se ví, pane, bojí se o svůj trůn. Nebylo by ho ani vidět, kdyby neseděl na trůně, tři polštáře pod zadnicí.”

„To jako Poděbrad?” ptal se pan Janek nejistě.

„Kdo jiný? Ech, pane, máme to panovníka, pěkně děkuju! Samý mír, pane tcháne. Samá poselství a takové věci. Na to jsou peníze, víte? Tuhle – až do Hlohovce si to drandil za

polským králem, a že prý pakt proti Turkům. Celou míli šel Polákovi naproti, považte! Co tomu říkáte?”

„Inu,” pravil pan Janek opatrně, „málo-li se povídá o Turkovi?”

„To jsou hlouposti,” řekl pan Hynek Ráb rozhodně. „Ale copak se sluší, aby český král dělal honéry Polákovi? Hanba je to,” křikl pan Hynek. „Měl čekat, až přijde Polák k němu! To jsme to, pane Janku, dopracovali! Co by tomu tak řekl nebožtík císař Karel nebo Zikmund? Tehdy jsme, drahý pane, měli ještě nějaký mezinárodní prestiž –” Pan Ráb si odplivl. „Tfuj! Se divím, že si my Češi dáme takovou ostudu líbit.”

To jsou věci, mrzel se pan Janek Chval. A nač mi to vůbec povídá? Jako bych neměl dost svých starostí –

„Nebo tohle,” kázal pan Ráb, „pošle si poselstvo do Říma, aby ho jako papež uznal a kdesi cosi. Pěkně s prosíkem, víme? Prý aby byl pokoj v křesťanstvu a podobně. To přestává všecko!” Pan Ráb uhodil dlaní do stolu, div nepřevrhl číše. „To by se tatík Žižka obrátil v hrobě! Proboha vás prosím, vyjednávat s papežem! Proto jsme my kališníci krváceli, he? Aby nás prodal Římu za papežův pantofel?”

A co ty se tak čertíš, divil se starý pán roztržitě mrkaje. Kdepak ty jsi, člověče, krvácel? Tvůj nebožtík tatík sem přišel teprve se Zikmundem – Pravda, pak se v Praze přiženil. Psal se Joachim Hanes Raab. To byl jeden hodný člověk, holenku, já ho znal; docela rozumný Němec.

„A on si myslí,” horlil pan Hynek Ráb, „že dělá bůhví jak vysokou politiku. Tuhle poslal nějaké své tajtrlíky až do Francie, za francouzským králem. A že prý by se měl zarazit spolek křesťanských knížat, aby se scházeli na takovém všeevropském sněmu nebo čem. Prý po dobrém vyřizovat spory a podobně. A proti Turkovi prý a věčný mír a takové věci. Řekněte sám: slyšel jste jakživ takový nesmysl? Copak se dá politika dělat – takhle? Prosím vás, kdo by vyřizoval spory po dobrém, když se dají vyřídit válkou? A copak si dá některý stát do toho mluvit, když chce mít válku s druhým? No, pitomosti; celý svět se tomu jenom směje. Ale jak nás, pane tcháne, takový slabošský krok před celým světem kompromituje! Vždyť, proboha, vypadáme, že se jako bojíme, aby na nás nepřišla nějaká ta vojna –”

„A – přijde?” ptal se pan Janek starostlivě.

Pan Hynek Ráb z Kufštejna potřásl hlavou. „Na to můžete vzít jed. Helejte, pane tcháne, proti nám je Uher, Němec, papež a Rakousko. Když jsou proti nám, tak dobrá: musíme je napadnout, dokud se nespojí. Hned válku, a je to. Tak se to dělá,” prohlásil pan Ráb a pročísl si odhodlaně vlasy.

„To abych se včas staral o zásoby,” mumlal pan Janek Chval zamyšleně. „Dobře mít zásoby.”

Pan Hynek Ráb se důvěrně naklonil přes stůl. „Já bych měl, pane, ještě lepší plán. Spojit se s Turkem a s Tatarem. To by byla politika, co? Tatarovi nechat Polsko a Německo, ať to tam všechno vymlátí a vypálí. Tím líp pro nás, chápete? A Turkovi nechat Uhry, Rakousy a papeže.”

„Říká se,” bručel starý pán, „že Turek je nelida.”

„Právě,” děl pan Hynek uznale. „Ten by je, pane, zřídil! Jen žádné okolky nebo takové ty křesťanské city! Prostě otázka moci. A náš národ, pane – Já říkám, pro národ není žádná oběť příliš veliká; ale musí ji nést ti druzí, rozumíte? Nikoho neživit, jak říkal náš Žižka. Proti všem a podobně. Jen kdyby bylo víc pravých a ryzích našinců! Jen znovu máchnout tím naším starým českým palcátem –”

Pan Janek Chval z Jankova pokyvoval hlavou. Musím pamatovat na zásoby, míní. Kdopak ví, co se stane. Starý pan Raab byl moudrý člověk, třebaže Němec jako poleno. Tyrolák. Třeba má Hynek kousek rozumu po něm, napadlo starého pána, a v Praze lidé ledacos vědí – Hlavně sena nasušit. Na vojně je potřebí sena.

Pan Hynek Ráb z Kufštejna plácl rozjařeně do stolu. „Pane tcháne, my se toho ještě dožijeme! Na zdraví! Hej, chlapče, sem s tím džbánem! Nalej mi vína, nevidíš, že přede mnou je prázdná číš? A na zdraví naší věci!”

„Wohl bekomms,” děl starý Janek zdvořile.

Lidové noviny 15. 1. 1933

NAPOLEON

Mlle Claire (od Comédie française) ani nedutala; věděla, že se císař občas takto zamyslí a je nerad vyrušován. Ostatně, mezi námi, o čem s ním mluvit? Co chcete, je to přece jen císař; člověk se tu necítí doma, není-liž pravda? (Je to přese vše cizinec, dumá Mlle Claire, pas trës

Parisien.) (Niméně takto u krbu má dost hezkou tvář.) (Kdyby ovšem nebyl tak zavalitý.) (La lí, nemá to ani žádný krk, c'est drôle.) (Ale víte, mohl by být poněkud zdvořilejší!)

Na krbu tikají těžké mramorové hodiny. Zítra, myslí si císař, musím přijmout zástupce měst – je to hloupé, ale co dělat; jistě si budou naříkat na daně. Potom rakouský vyslanec – pořád ta historie. Pak se přijdou představit noví soudní prezidenti – musím si předtím přečíst, kde který z nich působil; ty lidi to těší, že o nich něco vím. Císař počítá na prstech. Ještě něco? Ano, comte Ventura, zas bude donášet na papeže – Napoleon potlačil zívnutí. Bože, jaká otrava! Měl bych si zavolat toho – jak se jmenuje? toho obratného človíčka, co se teď vrátil z Anglie. Jak se ten chlapík jenom jmenuje – porco, vždyť je to můj nejlepší zvěd!

„Sacrebleu,” bručí císař, „jak se ten chlap jmenuje!”

Mlle Claire poposedla a účastně mlčela.

To je jedno, myslí si císař, ať se jmenuje jak chce; ale jeho zprávy bývají výtečné. Potřebný člověk, ten – ten – maledetto! Hloupé, jak někdy člověku vypadne jméno! Mám přece dobrou paměť na jména, diví se císař. Kolik tisíc jmen nosím v hlavě – jen těch vojáků co znám jménem! Vsadil bych se, že bych si podnes vzpomněl na jména svých spolužáků z kadetky – i na kamarády z dětství. Počkejme, to byl Tonio zvaný Biglia, Francio alias Riccintello, Tonio Zufolo, Mario Barbabietola, Luca řečený Peto (císař se usmál), Andrea zvaný Puzzo nebo Tirone – Všechny si je pamatuju jménem, říká si císař, ale teď ne a ne si vzpomenout na toho – tonnerre!

„Madame,” praví císař zahloubaně, „máte také takovou prapodivnou paměť? Člověk si pamatuje jména svých dětských kumpánů, ale nemůže přijít na jméno člověku, se kterým mluvil před měsícem.”

„Naprosto, Sire,” dělá Mlle Claire. „To je tak zvláštní, že ano?” Mlle Claire se pokoušela vzpomenout si na nějaké jméno ze svého dětství; ale žádné se jí nevynořilo, vzpomněla si jen na svého prvního milence. Byl to nějaký Henry. Ano, Henry to byl.

„Zvláštní,” bručel císař hledě upřeně do planoucího krbu. „Všechny si je dovedu představit. Gamba, Zufolo, Briccone, Barbabietola, malý Puzzo, Biglia, Mattaccio, Mazzasette, Beccajo, Ciondolone, Panciuto – Bylo nás asi dvanáct darebů, madame. Mně říkali Polio, il Capitano.”

„Rozkošné,” zvolala Mlle Claire. „A to jste byl, Sire, jejich kapitánem?”

„Pravdaže,” povídal císař zamyšleně. „Bud’ jsem byl kapitánem loupežníků, nebo četníků, podle okolností. Já je vedl, víte? Jednou jsem dokonce kázal oběsit Mattaccia pro neposlušnost. Tak tak že ho starý hlídač Zoppo včas odřízl. Tehdy, madame, se to jinak vládlo. Takový Capitano byl svrchovaným pánem svých lidí – Byla tam nepřátelská tlupa kluků, tu vedl nějaký Zani. Potom se opravdu stal náčelníkem banditů na Korsice. Před třemi léty jsem ho dal zastřelit.”

„Je vidět,” vydechla Mlle Claire, „že Vaše Veličenstvo se už narodilo jako vůdce.”

Císař potřásl hlavou. „Myslíte? Tehdy, jako Capitano, jsem cítil svou vlastní moc daleko silněji. Vládnout, madame, není jako poroučet. Poroučet bez rozpaků a ohledů – nestarat se o možné následky – madame, to bylo to suverénní na věci, že to byla jenom hra, že jsem věděl, že to je jenom hra –”

Mlle Claire se dovtípila, že do toho nemá co mluvit; budiž jí to připočteno k dobru.

„A i teď, i teď,” pokračoval císař víceméně pro sebe. „Často mne napadne z ničeho nic: Polio, vždyť je to jenom hra! Říkají ti Sire, říkají ti Vaše Veličenstvo, protože si na to hrajeme, my všichni. Ti vojáci v pozoru – ti ministři a vyslanci, co se klanějí až po zem – samá hra. A nikdo přitom ani nešťouchne loktem druhého, nikdo se nedá do smíchu – Jako děti jsme si také tak vážně hráli. To už patří k té hře, madame: tvářit se, jako by to všechno bylo doopravdy –”

Na krbu tikaly těžké mramorové hodiny. Císař je divný, myslila si Mlle Claire nejistě.

„Snad teprve za dveřmi na sebe mrknou,” mluví císař zahloubaně. „A snad si šeptají: Čtverák, ten Polio, jak si dovede hrát na císaře; ani brvou nehne, – kdyby to nebyla hra, mohlo by se říci, že to bere vážně!” Císař zafrkal, jako by se uvnitř smál. „Komické, že, madame? A já na ně dávám tak pozor, – jakmile se šťouchnou, abych se dal první do srníchu. Ale oni nic. Někdy mám pocit, že jsou smluveni, abych jim naběhl. Rozumíte, abych uvěřil, že to není hra, – a pak se mi vychechtat: Polio, Polio, to jsme tě dostali!” Císař se tiše zasmál. „Nene! Mne nedostanou! Já vím, co vím –”

Polio, přemýšlela Mlle Claire. Až bude něžný, budu ho tak jmenovat. Polio. Mon petit Polio.

„Prosím?” tázal se císař ostře.

„Nic, Sire,” bránila se Mlle Claire.

„Proto. Myslel jsem, že jste něco řekla.” Císař se naklonil k ohni. „Zvláštní, u žen jsem to tak nepozoroval; ale u mužů to bývá častěji. V hloubi duše nepřestanou nikdy být kloučky. Proto nadělají v životě tolik věcí, že si vlastně hrají. Proto dělají věci tak vášnivě a soustředěně, že je to vlastně hra, nemyslíte? Což může být někdo vážně císařem, hm? Já vím, že je to jen švanda.”

Bylo ticho. „Nenene,” mumlal císař. „Nevěřte tomu. Ale někdy si člověk není jist, víte? Někdy se najednou lekne – vždyť jsem ještě malý Polio a toto všechno je jen tak, že ano? Mon Dieu, ale až to praskne! To je právě to, že si člověk nemůže být jist –” Císař zvedl oči a podíval se upřeně na Mlle Claire. „Jenom vůči ženě, madame, jenom v lásce si je jist, že – že – že už není dítětem; tu aspoň ví, že je mužem, u čerta!” Císař vyskočil. „Allons, madame!”

Byl náhle velmi vášnivý a bezohledný.

„Ah, Sire,” vydechla Mlle Claire, „comme vous êtes grand!”

Lidové noviny 1. 1. 1933